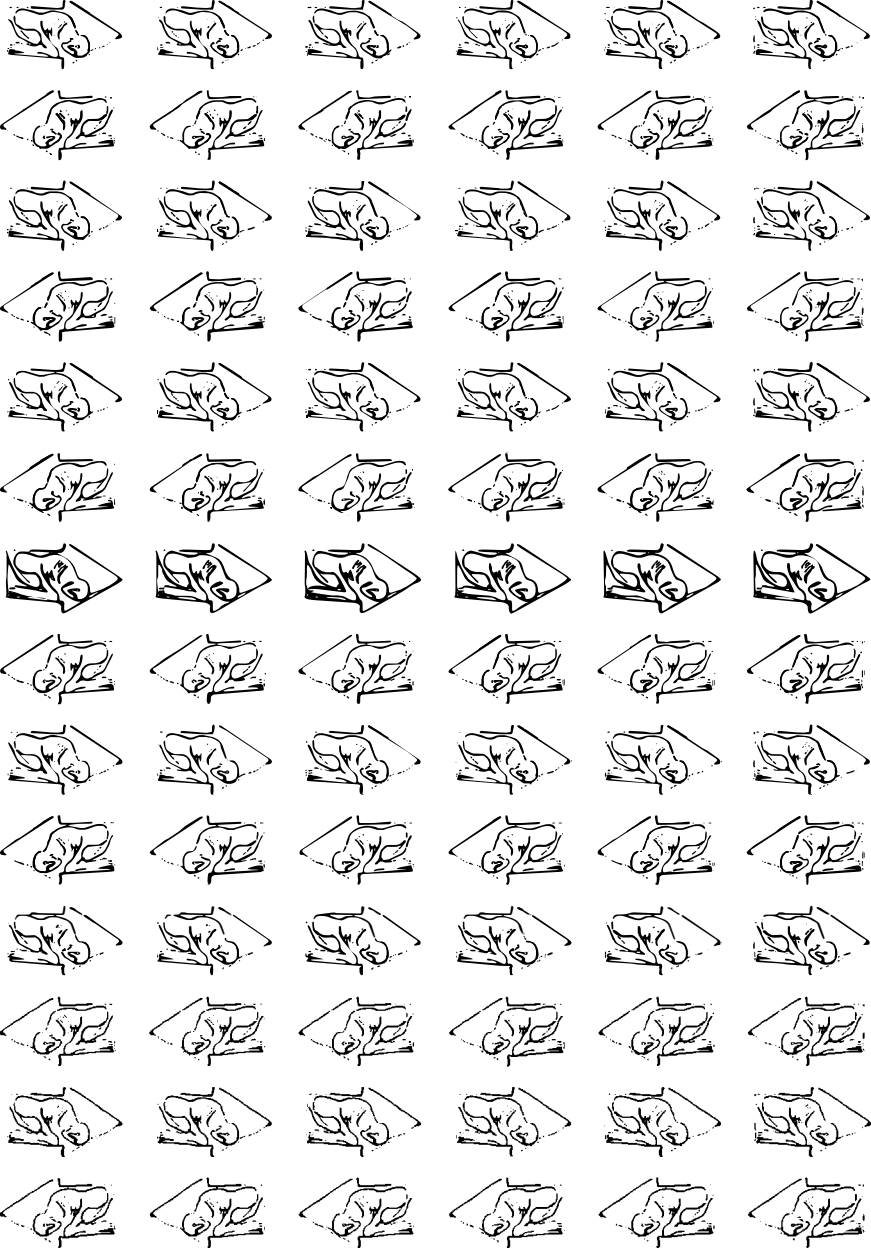

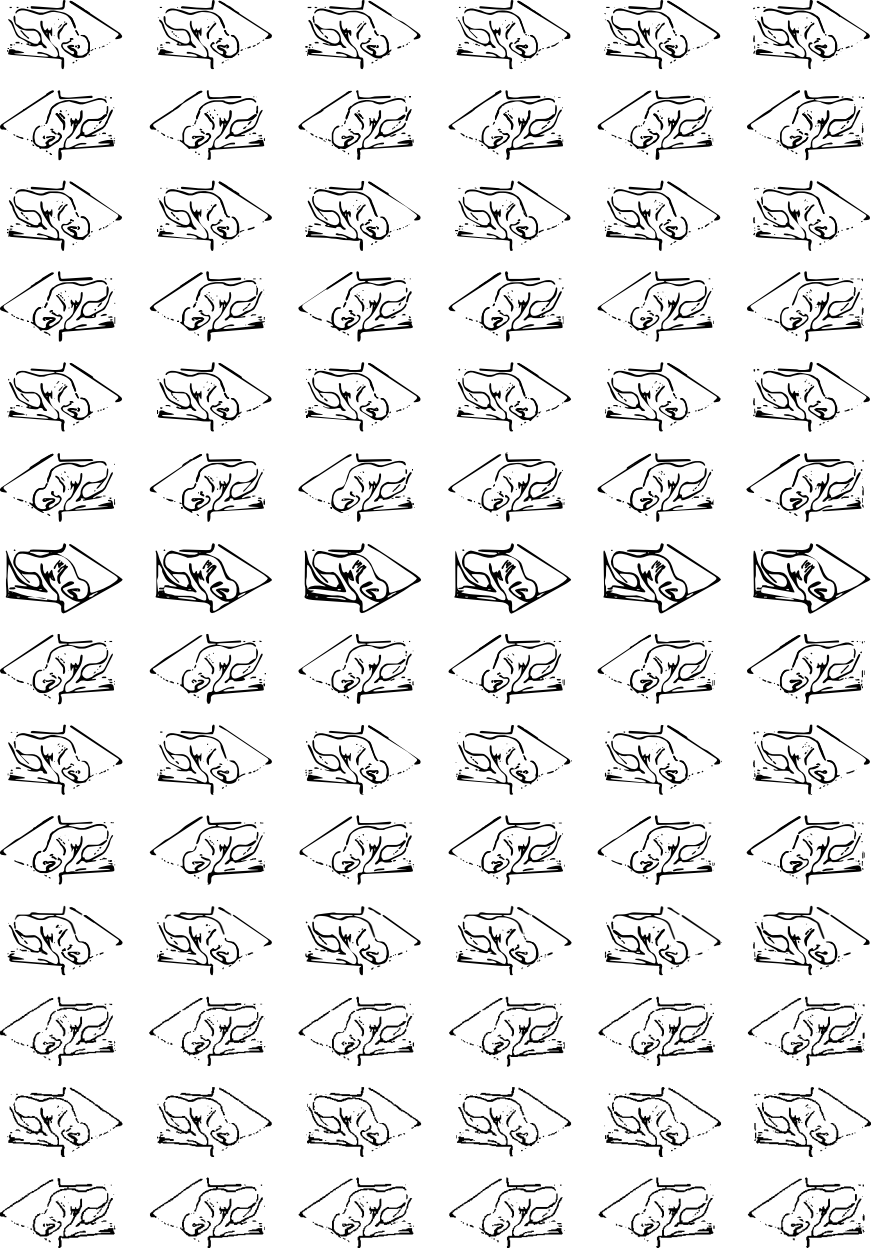
Ruxandra Hurezean

**Povestea sasilor
din Transilvania.
Spusa chiar de ei**

CASETA TEHNICA

Ruxandra Hurezean a urmat studii de filosofie la Cluj, a lucrat ca jurnalist la mai multe ziare locale și centrale. A condus echipe redacționale, a scris analize politice, reportaje și comentarii, a enervat pe multă lume. Are cam 25 de ani de război cu lumea care nu-i place și tot atâția ani de pace cu oamenii buni. I se spune „pescar de oameni”, știe mai mult să dea decât să primească. Are o lipsă cronică de simț mercantil și o căpoșenie care o face unică. Atunci când toată lumea o ia la vale, ea o ia la deal.

A publicat un volum de proză, „Cetatea”, și unul de reportaje „Conspirația oamenilor liberi. Patruzeci de călătorii în căutarea unui drum”. În prezent este senior editor la revista Sinteza, revistă de cultură și gândire strategică.

Ruxandra Hurezean

**Povestea sasilor
din Transilvania.
Spusa chiar de ei**

Prefata

(extras din Postfata)

Expert în domeniul riscului și probabilităților, Nassim Taleb demonstrează în cartea sa „Antifragil” că, așa cum organismul uman are de câștigat de pe urmă stresului și tensiunii la care este supus, tot așa majoritatea lucrurilor au beneficii de pe urma dezordinii, volatilității, haosului și factorilor de stres. Experiența arată că improbabilul, imprevizibilul și nesiguranța nu sunt atât de periculoase pe cât se crede, ci se dovedesc utile, dezirabile și chiar necesare - pentru că îmbunătățesc și întăresc orice sistem, organic sau anorganic. Spre deosebire de rezistență și robustețe, antifragilul nu numai că rezistă la șocuri, ci trage învățăminte de la acestea și se îmbunătățește de pe urma lor. Tocmai de aceea, cunoașterea prin încercări și greșeli va fi întotdeauna superioară cunoașterii academice, „de laborator”, iar organismele călite în focul provocărilor vor fi mai puternice decât acelea dezvoltate într-un „clopot de sticlă”.

Argument

Dacă străbați Podișul Transilvaniei, căutând rădăcinile celor care au creat cultura și civilizația acestui ținut, pe nemți nu o să-i mai prea găsești. Unu-doi în câte un sat, păstrați parcă de un plan divin, atâția cât să mai aibă din ce răsări alții, să nu piară neamul lor cu totul. Preotul sas din Roșia obișnuiește să spună că mai are în parohie cinci sași de înmormântat și după el, al 99-lea preot din biserica luterană construită la 1225, se va pune lacăt pe ușă.

Au venit acum 800 de ani pentru că li s-au promis pământuri și libertate, dar istoria care a urmat i-a lovit din toate părțile ca pe un trib al nimănui – nemții rătăcitori. Au ajuns să nu mai știe dacă există cineva care să-i recunoască și pe ei, care să-i revendice. Ai cui erau de fapt?

Și, la un moment dat, prin anii '80, statul german a decis să-i recupereze, atunci a început să-i cumpere rând pe rând, ca pe niște vite, de la regimul Ceaușescu. România a vândut Germaniei de Vest în perioada 1980-1989 peste 250.000 de etnici germani.

Când, pe 9 noiembrie, acum 25 de ani, cădea zidul Berlinului, din nou au pornit spre lumea liberă, nu doar nemții din fosta RDG, ci și cei rămași de multă vreme în lagărul comunist, cum erau sașii ce mai rămăseseră în România. La recensământul din 1910, nemții din România atinseseră numărul de 800.000, în 1930 mai erau 633.488 (4,44% din populația țării), iar după recensământul din 1992 s-a constatat că numărul lor s-a redus la 119.462 (0,52%). La recensământul din primăvara anului 2002, peste 60.000 de locuitori ai României s-au declarat încă de naționalitate germană (sași, șvabi și zipzeri), iar la cel din 2011 doar 27.019 persoane erau recunoscute ca fiind de limbă germană maternă.

Nemții din România au plecat crezând că au un loc al lor, o casă care-i cheamă. Dar la scurt timp au descoperit cât de diferiți deveniseră față de nemții de dincolo. Nici ei nu-i mai recunoșteau. Le spuneau „români”...

Sași și șvabi, povestea lor, spusă de cei care au rămas, dar și de cei care au plecat și s-au întors, v-o ofer aici, într-o serie de reportaje realizate pe parcursul a zece ani, între 2005-2015, publicate pe siteul Hotnews.ro, în alte câteva publicații și, mai apoi, în revista **SINTEZA**.

„Universul e plin de rețele,
e ca o imensă pânză de păianjen.
Există legături nevăzute
între tot ce se întâmplă”,

Sofia

Sofia,
între doua lumi

**Spre seară, părăsi grupul fetelor și o porni spre casă,
pe drumeagul de lângă școală.** Tocmai se întorsese de la
București unde servise în casa unor mari industriași și-n felul
acesta își făcuse „ieșirea în lume”, cum spunea tatăl ei.
Asta era regula. Îi plăcuse capitala, îi plăceau străzile animate,
oamenii eleganți, duminica la plimbare, dar, de multe ori
pieptănase franjurii de la covoare muiați cu lacrimile ei...

Îi era tot timpul dor e acasă.

A sărit din umbra tufelor de voalul-miresei care împrejmuiău școala, a apucat-o de mijloc și a tras-o spre el. A sărutat-o puternic pe buze, cum nimeni n-o mai făcuse până atunci. Și apoi a luat-o la joc. A dansat toată seara numai cu ea. El era învățătorul cel tânăr, despre care îi vorbiseră fetele, de curând venit la școala din satul lor. S-au întâlnit apoi seară de seară. Discutau despre istorie, poezie, despre București și restul lumii. Schimbau cărți și-și destăinuiau visele. Era înalt, blond, frumos și vesel. Cânta și dansa minunat. Întâlnirile lor deveniseră ceva obișnuit pentru toată lumea. Adesea stăteau până seara târziu la povești în cămăruța lui de dascăl de la parterul școlii cu etaj de lângă zidul bisericii din Criș. Mai târziu a trimis-o la Sighișoara cu un pachet la părinții lui, mai mult ca aceștia să o cunoască. Au urmat alte vizite la masa de prânz. Toată lumea aștepta ca ei să se căsătorească. Dar, în locul nunții a venit războiul. Și l-a luat. Iubitul Sofiei nu s-a mai întors niciodată. A murit pe front, și vestea i-a dat-o tatăl lui.

Sofia merge pe alea bisericii, zărește un trandafir curajos, înflorit ca un nebun în toamnă și-l sprijină cu un băț să nu se rupă sub greutatea florii. „Trandafirul ăsta e frumos, pe el l-aș pune pe pieptul iubitului meu,”

spune Sofia într-o dimineață în care aflu că are 93 de ani. Apoi trece încet ca o fantomă albă printre ruinele școlii, prin locul năpădit de buruieni unde era odăița dascălului. Între pereții aceia sluți a stat împietrită de emoție în brațele lui. Nici nu-l putea privi năucită de atâta emoție și așa avea să rămână pentru tot restul vieții ei. Sărutul lui nebun din seara aceea avea să-i lase gustul dragostei pe buze pentru tot restul vieții. Oricâți bărbați i-au mai umplut viața, niciunul nu i-a putut lua sărutul acela de pe buze.

Rețeaua

Nu doar iubitul ei plecase pe front, ci și fratele ei și verișorii, și tot satul. Era o zi însorită de toamnă și Sofia se uita pe fereastra casei la șoseaua scăldată în lumina palidă. Pe banca de la poarta de peste drum zărește „o grămadă de nimica”, o mogâldeață înfofolită în zdrențe. O vede apoi pe mama intrând grăbită pe ușă, înșfacă „buburuza”, o taie în două și iese. Ce faci?, întreabă Sofia strigând. Ce faci cu pâinea noastră, mamă? Era prima zi de când începuse războiul când mama ei făcuse rost de făină și copsese o „buburuză” de pâine. Plănuiseră să nu o înceapă până când veneau toți acasă de la muncă, de pe unde erau. Și acum mama ei, pe care o chema tot Sofia, ca și pe mama mamei ei, tăiasse „buburuza” și trecea drumul cu bucata în șorț spre „grămăjoara de nimica” de pe banca de peste drum. Și Sofia se uită cum mama ei rupe o bucățică mică din pâine, o bagă în gura mogâldeței zdențaroase

și așteaptă până când omul acela o mestecă, apoi îi ține capul cu mâna și-i dă o înghițitură de apă. Și face așa până când termină pâinea. Încet, cu răbdare. Apoi omul se ridică în capul oaselor și-i spune că vine de pe front, merge pe jos de două luni și trebuie să ajungă la familia lui, acasă la Viscri, de unde era. Iar pâinea asta o să-l ajute să treacă dealurile și să ajungă până acolo. Îi mulțumește femeii și pornește peste câmpuri. Îl mai aude spunând: „Cu bucata ta de pâine am să ajung la ai mei”. De ce ai făcut asta mamă, a întrebat-o Sofia când a intrat în casă. Ce zice tata când vine și nu mai găsește pâinea? „Poate îi dă cineva și băiatului meu o bucată de pâine pe unde o fi”, i-a răspuns mama. Dar Sofia și-a zis: Doar că el e mort...

Despre fratele ei, cineva întors de pe front spusese că sigur a murit. Batalionul lui îl lăsase undeva în Pădurea Siberiană de unde n-a mai avut cum ieși, pe acolo l-au mâncat animalele. Toți au fost convinși de asta. Doar mama ei n-a crezut. A păstrat tabloul lui deasupra mesei și se ruga zi și noapte pentru ca băiatul ei să vină acasă. Spunea cu tărie: băiatul meu n-a murit, știu asta! Sofia o înțelegea, dar și ea considera că e doar o închipuire de mamă îndurerată și o lăsa în pace. În fond, credința ei nu făcea rău nimănui.

Trecuseră doar două săptămâni de când Sofia-mama îi îndesase străinului pâinea pe gât ca să-l țină picioarele până ajunge acasă și, la poarta lor a sosit o scrisoare. Era de la fratele de pe front. Spunea că e viu, e într-un lagăr de prizonieri unde muncește și când se

va putea va veni acasă. Sofia –mama a lăsat scrisoarea pe masă, ca pe ceva inutil, s-a întors spre ceilalți și a spus: dar eu știam că băiatul meu trăiește!

Fratele

Când s-a întors din lagăr, în '49, fratele Sofiei avea 48 de kilograme, urechile ca pergamentul și o muțenie ciudată. Dacă-l chemai la masă, venea, dacă nu, nu. A trecut multă vreme până când a început să se miște prin gospodărie, să vorbească sau să ceară ceva. N-a povestit nimănui ce s-a întâmplat în Rusia, doar Sofiei, sora lui, într-o zi când stăteau amândoi sub un păr din grădină. Și, nici după aceea, n-a mai spus nimănui nimic despre asta.

Mai erau 26 în batalionul lui. Fuseseră atacați și unii picaseră secerăți, iar alții se târau răniți. Prietenul lui din sat cu care fusese coleg la școală era împușcat în burtă, îi curgeau intestinele. Terenul era mlăștinos și mergeau greu. Ceilalți au spus că trebuie să meargă mai repede și să iasă din pădure până nu vine noaptea, căci noaptea vor veni animalele. Dar el nu putea să-și lase prietenul să moară singur. Le-a spus că rămâne să fie cu el până moare. Toți l-au crezut nebun și au plecat mai departe. S-au întâlnit cu nemții și apoi au ajuns în Germania. Fratele ei însă a rămas lângă muribund. S-a întins lângă el, să nu înghețe, l-a oblojit cât a putut. A vorbit cu el continuu, îi amintea de viața lor din sat, de serile cu tineretul la joc, de zilele acelea fierbinți când ieșeau la secerat... Dar, odată cu înserarea, și camaradul

lui se stingea. Când muribundul și-a dat sufletul, el a ridicat ochii spre cer și și-a zis: Acum bat clopotele în biserica din Criș, am să spun o rugăciune. Avea 19 ani și era singur în pădurea Rusiei, cu un mort lângă el. Cu mâinile înghețate a strâns frunze și crengi uscate și l-a acoperit pe prietenul lui, și-a luat rămas bun și a pornit spre ieșirea din pădure. De săptămâni de zile mâncaseră doar coajă de copac frecată cu zăpadă. Avea un picior degerat și se mișca foarte greu. Când a ieșit din desiș, a dat peste două puști îndreptate spre el. Erau doi copii. Bunicul lor i-a strigat și l-au lăsat în pace. Bătrânul l-a adăpostit într-o pivniță, iar seara, bătrâna i-a adus doi cartofi calzi, despre care avea să spună toată viața că a fost cea mai bună prăjitură pe care a mâncat-o vreodată.

A doua zi a venit un camion cu soldați ruși și l-au luat. L-au dus într-un lagăr de muncă. În lagăr, intrau dimineața și controlau paturile, din care nu mai mișca nimeni îi târau jos, îi puneau pe căruță și-i îngropau. Puteau să fie încă vii, dacă nu mai erau buni de muncă, îi puneau în căruța morților și-i îngropau.

Nici lui nu-i era bine deloc, picioarele îi degeraseră, se cangrenau și nu le mai putea mișca. Într-o seară l-a apucat spaima că a doua zi nu se mai poate ridica și considerându-l mort o să-l tragă pe căruța cu morții și-o să-l îngroape de viu. Dacă nu te sculai, acolo ajungeai. Și a început să plângă. Cineva l-a auzit suspinând și a venit lângă patul lui. Ce ai măi, copile, de ce plângi? Am picioarele degerate și, dacă

nu mă scol, o să mă ducă cu morții dimineață. De câte zile nu ai mâncat?, l-a întrebat omul. De patru zile. Atunci omul s-a dus și a scotocit la el în pătură și s-a întors cu o bucată de pâine. A stat lângă el și i-a dat cocoloș cu cocoloș în gură, după care i-a dat apă și nu l-a lăsat până n-a terminat pâinea. Apoi l-a învățat ca dimineața să bage două bețe, pe care tot el i le-a adus din tâmplărie, prin pantaloni în jos pe lângă picioare și să se sprijine de ele ca să fie dimineața la numărătorea viilor și când l-o întreba dacă poate să muncească să zică că poate și că se pricepe la tâmplărie. O să-l ducă la el la atelier și acolo o să-l ocrotească, dar important e să primească mâncare. Pentru că, în lagăr, dacă nu munceai, nu mâncai. Și așa a făcut. Apoi l-a văzut un doctor neamț și l-a dus la spital, i-au salvat picioarele și, când s-au împlinit șase ani de lagăr, i-au dat drumul acasă. Cel care i-a dat bucata lui de pâine și l-a salvat era un om dintr-un sat vecin, din Ardeal.

Copiii

Când bătea clopotul bisericii la opt, toți copiii intrau în casă, nu mai avea voie niciunul să rămână pe drum, la joacă. Doar cei de peste paisprezece ani puteau să stea până seara târziu la povești, pe băncile din centrul satului. Era o noapte senină ca de sticlă, vedeai prin ea. Satul golit de bărbați se scufunda în somn, obosit de munca de peste zi. Tinerii încă mai povesteau la locul lor de întâlniri târzii, când unul dintre ei spune. Ați auzit că tanti Elsa a vrut astăzi să strângă inul, s-a

dus în sat și n-a găsit pe nimeni s-o ajute și mai e și bolnavă? Da, auziseră. De când începuse războiul așa era, nu aveau cu cine să muncească la timp câmpurile. Dar uitați ce noapte frumoasă și ce lună strălucitoare... n-am putea să-l strângem noi? Și toți au pornit spre locul cu inul, s-au înșirat în liniște pe câmp, ca niște îngeri. Și-au împărțit fâșiile, băieții mergeau în față jumulind inul, iar fetele veneau din spate legând snopii. Nicicând n-a fost o noapte mai frumoasă, își amintește Sofia. Au lucrat până dimineața, cu spor. Au grămădit inul și au plecat la casele lor să se odihnească, cât mai apucau, până la răsăritul soarelui. Dimineața, tanti Elsa s-a trezit și din fereastră a văzut inul cules. S-a frecat la ochi, a ieșit repede și a strigat: Vai, oare ce minune s-a putut întâmpla!? Repede s-a dus zvonul în tot satul și repede s-a aflat că flăcăii și fetele care dormeau încă, i-au strâns inul Elsei în noaptea cu lună plină. „Atunci toți eram o mare familie”, spune încet, șoptit, ca pentru sine, Sofia.

Uimitoarea dragoste de pe urmă

V-am spus că Sofia are 93 de ani? V-am spus. Așa, și, prin anii '90, o ia fica sa, mai mult cu forța, în Germania. Se mută la Dachau, lângă München.

Greu. Cum să te obișnuiești acolo, când ai capul și pieptul plin de amintirile de acasă? Cum să continui să trăiești, când ai lăsat în spate atâtea lucruri pe care le iubești, pietrele pe care călcai le știi ca pe podul palmei tale, perii de la poarta casei îi visezi noaptea,

iubitul și poteca de pe lângă școală le vezi și acum în fața ochilor și te trezești dimineața cu mirosul lămâiței în nări, dar nu, nu ești lângă zidul bisericii tale. Ești la mii de kilometri depărtare. Ce alt mijloc să scapi de durere decât să ieși din corsetul orașului acela străin și să cutreieri dealurile, drumurile. Să te simți doar un călător, un turist aflat în vizită pe meleaguri străine și să te minți singur că într-o zi la capătul excursiei vei fi acasă la tine? Și asta făcea Sofia, cutreiera împrejurimile în fiecare zi.

În plimbările ei, într-o bună zi cunoaște un bărbat neamț. Dacă își amintește bine, ea avea vreo 80 de ani și el 75. Bărbatul obișnuia și el să evadeze din casa unde trăia și unde avea o familie numeroasă, cu soție, copii și nepoți, dar cu care nu mai împărtășea mare lucru. Soția lui nu voia să iasă pe ușă, iar copiii aveau viețile lor. Și așa au început plimbările prin land, împreună. S-au întâlnit în fiecare zi, lăsau mașina la un punct de unde luau apoi bicicletele. Cutreierau văile, vizitau muzee, castelele și descopereau cafenele primitive. Făceau cumpărături. Într-o zi el i-a luat un ceas de perete cu rama hexagonală, din lemn. Ea i se plânse că nu are un ceas în cameră și nu știe de fiecare dată exact când să coboare să facă ceaiul pentru nepoata care pleca dimineața la serviciu. Cumpărau cadouri și pentru familiile lor, intrau în librării sau biserici, hoinăreau. Dar mai ales povesteau. Vorbeau despre tot și toate, fără să se sature de vorbit. Tot ce nu spusese ră toată viața cuiva, tot ce înghițiseră pe

tăcute, tot ce văzuseră, el în război, ea în lagăr și apoi în comunism, aveau de împărțit acum, aveau amintiri de familie, dar aveau de împărțit și istoria trăită de fiecare, în suferință. Își exorcizau împreună trecutul și se bucurau unul de celălalt și de căldura lor, de ceva ce nu avuseseră până atunci. Niciunul nu cunoscuse o astfel de dragoste. Și niciunul nu-și închipuia că va veni, când era atât de târziu.

El suferea de astm și într-o zi nu a mai venit la întâlnire. A sunat-o pe Sofia și i-a spus că în urma unei crize, fusese internat la spital. Sofia l-a vizitat acolo. Mai vorbeau la telefon. Aștepta să se externeze într-o zi și să continue plimbările lor obișnuite.

Într-o dimineață, Sofia a coborât să facă ceaiul în bucătărie, la ora 7 și 10 minute, ca de obicei. Dar a găsit-o pe nepoată cu ceaiul băut, gata de plecare și i-a spus că se îngrijorase căci nu mai cobora deși era șapte și jumătate. Sofia s-a dus să verifice ceasul, când se uitase la el arăta șapte și un pic! Dar ceasul ei cu ramă din lemn, hexagonală, nu mai mergea. Pe la prânz a sunat telefonul. Era fiica prietenului ei, îi telefona de la spital. Tatăl ei o rugase să o sune dacă i se întâmplă ceva. Și i se întâmplase. La 7 și 10 minute în dimineața aceea.

De atunci, Sofia a tot încercat să repare ceasul cu ramă hexagonală din lemn, să-l facă să meargă din nou, dar n-a mai reușit. I-au schimbat bateriile și limbile lui nu s-au mișcat. L-au dus la ceasornicar, degeaba. Ceasul n-a mai pornit niciodată.

Sofia Folberth s-a născut la Criț în 1922 într-o familie înstărită de sași. Știe povestea vechii așezări, limba flamandă, germană și română. A trăit războiul și comunismul ca pe două mari boli. A fost în lagăr în Germania, a fost în CAP la Criț, iar acum și-a luat libertatea de a trăi așa cum îi place, în cele două țări ale ei. Este ghid la biserica evanghelică din Criț, acolo o găsiți vară de vară, refăcând cu vorbele ei trecutul pierdut al poporului de sași. Povestește cu lux de amănunte istoria satului Criț, viața, credința, munca și moartea comunității. Când ajunge în cimitirul de pe deal, le spune bunilor și străbunilor săi cât de rău îi pare că au plecat și i-au părăsit. Dar poate sunt mai fericiți decât vor fi ei, rătăcitorii. Măcar dorm în pământul natal.

„Dacă Dumnezeu te oprește din drum,
dacă nu te lasă să mergi mai departe,
înseamnă că acela nu e drumul tău!

Fără să fi fost arestat în '57, la Cluj,
biografia mea ar fi fost un dezastru!

Dacă aș fi plecat în '90,
cu toți sașii,
aș fi fost nefericit!

Am mers împotriva vântului,
dar am simțit că merg!”,

Eginald

**România lui
Schlattner**

Eginald Schlattner trăiește la Roșia,
lângă Sibiu,
alături de alți cinci „sași de înmormântat” .
Satul este locuit, în mare parte, de rromi
care la recensământ s-au declarat români.
După 1990 nu a plecat odată cu familia
și cu ceilalți 1.200 de sași, în Germania.

A rămas și a început să le scrie.

A scris în mijlocul viermuielii de tranziție la masa lui din casa parohială, un fel de sanctuar pentru istoria sașilor transilvăneni, trei romane. Cărțile sunt trei „scrisori” mai lungi către lume, către cei pe care îi iubește. Acum, satul lui reînvață să trăiască, Egnald învață să îl ajute, iar lumea învață de la ei cum se poate reinventa. Acolo unde Europa nu a găsit o soluție, sasul din Roșia aplică deja planul. Egnald și România traversează împreună purgatoriul istoriei.

Este al 99-lea și ultimul preot la Biserica sașilor din Roșia / Rothberg de Sibiu. În anii '90 când au plecat sașii lui, 1.200 de suflete, s-a golit satul. El n-a plecat. I-au plecat rudele, familia. Au plecat soția și fiica lui. I-a plecat o parte de suflet. Dar el a rămas.

Egnald Schalltner are acum un câine, o biserică, o casă plină de cărți, o fată de rromi refugiată la el într-o noapte, după multe bătăi în familie, o călugăriță care ocupă camera dinspre Apus a casei, o fotografie a femeii iubite în care stă pe un scaun pliant undeva pe dealurile Europei. Are părul alb și un baston în mână, e ea, iubirea de departe. Casa are două hărți la intrare, mobilă de sute de ani, cărți ale filosofilor germani în original, are musafiri din toată lumea, prieteni pe tot globul. Are amintiri, are dușmani, are

resentimente, are răni. Are o Gârlă plină de rromi, un sat complicat, o istorie dureroasă în spate și o istorie dureroasă în față. Dar are. Are puterea de a merge împotriva curentului, de a recunoaște trecutul când alții îl ascund, de a spune „Mi-e dor” atunci când alții tac, de a spune „Iubesc România”, când nici românii n-o mai fac. Are puterea să spună:

„Așa a fost când mi-a fost frică și eram slab. Când pușcăria mi-a luat capul. Așa a fost.”

Țara lui Schlattner începe lin, cu un drum neted albit de soare, printre dealurile de la poalele Făgărașului. În umbra unei văi paște o turmă de vaci, pe creasta lui se reazemă de cer o cruce, iar dincolo, între două buze de pământ, se întinde bălciul de Sfântul Dumitru. Miros de cai, de mici, de vată de zahăr, de încălțăminte la sac, adusă din Occident, miros de viață la o sărbătoare creștină, unde valea e plină de rromi. Satul e și el albit de soare.

Biserica lui Schlattner răsare în mijlocul lui, ca un munte de piatră. Pe frontispiciul ei stă scris: „Arată-mi, Doamne, calea”. Are doi copaci seculari de-a stânga și de-a dreapta ușii, ca doi îngeri. A fost ridicată de țărani sași la 1225. Abia puseseră sarsanalele jos, aveau de tăiat pădurile pentru case, pentru drumuri, aveau de arat ogoarele, de construit hambare, de hrănit animale și, cu aceleași mâini, au găsit putere și răgaz să ridice ziduri groase de biserică. Vânturile și ploile, vremurile și războaiele nu le-au dărâmat. De aproape o mie de ani. Printr-o porțiță discretă, dinspre biserică, se intră

în curtea casei preotului unde au trăit preoții sași de 500 de ani încoace.

Eginald Schlattner apare în pragul casei. Are părul alb, bogat, în el se reflectă lumina dimineții. Preotul întreabă de un pieptăn. Pe lângă el, ca o umbră, își face loc Carmen, cea refugiată într-o noapte de frica bățăilor din Gârla rromilor. Carmen zâmbește tot timpul, îi spune că nu găsește pieptănul, dar îi aranjează „bumbii” de la vestă. Câinele Pirandela ni se încurcă printre picioare. Găsim cele mai bune locuri la soare în curtea caldă a preotului luteran din Roșia și ne așezăm. Nu stăm bine. Toți ne gândim la altceva.

Îmi trec prin minte cuvintele grele ale unor scriitori supărați pe el. Ale unor cunoscuți. Îi reproșau că i-a trădat când era în închisoarea comunistă, cu 50 de ani în urmă. A fost torturat și condamnat pentru că participase la un cenaclu literar la Cluj. În cărțile lui, Eginald Schlattner mărturisește că a cedat torturii, dar n-a turnat la Securitate.

Văd cele patruzeci de pagini scrise atunci, sub tortură, ca pe delirul unui om înnebunit de chin. Apoi îi văd cărțile, filmele, scenele din familie, iubirile lui, temnița, fragilitatea unui tânăr la 20 de ani. O văd pe Carmen și toată Gârla cu viermuiala ei, în care preotul luteran merge să dezlege ura, să dea pâine, să trimită copiii la școală. Îl văd mergând în închisori, la Aiud, Gherla, Rahova, să-i asculte pe cei care-i cer ajutorul. Văd purgatoriul. Văd toată România.

„Fă în așa fel încât suferința
să părăsească locul”

La Biserica lui Schlattner mai sunt cinci sași de înmormântat, iar în toată Roșia mai puțin de zece. Din cei 200 de mii câți erau la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, mai sunt 12 mii de „sași curați” în toată România, mai puțini decât erau doar în Sibiu, 24 de mii, înainte de revoluție.

„De ce n-am plecat și eu? Pe mine, Dumnezeu aici mă știe după nume, aici sunt mulți oameni care au nevoie de mine și unii care mă iubesc. Nu pot pleca pentru că numai aici sunt identificat cu etnia mea, sunt recunoscut ca fiind ceea ce sunt numai aici. În Germania n-ar fi așa. Identitatea mea nu rezidă numai în intra muroș, istoria mea este și cum mă recunosc ceilalți, ce acceptă și confirmă ceilalți că aș fi: sas din Ardeal! Celor plecați în Germania li se spune țigani din România sau, în cel mai fericit caz, români. Ei nu sunt acceptați ca nemți-nemți, pentru că nici nu sunt, dar nu mai sunt nici sași. Iar noi le spunem, pe aici, sașii de vară. Vin, stau pe bănci la soare și pleacă. Eu nu pot pleca, aici am multe de făcut. Și Dumnezeu, cum le-am spus la televiziune în Germania, în România este foarte ocupat! Aici, în Vest, voi v-ați planificat tot destinul, la voi nu stă Dumnezeu, că se plictisește, dar la noi are de lucru de nu-și vede capul! Am o deviză: Nu părăsi locul suferinței, ci fă în așa fel încât suferința să părăsească locul acela.”

„România nu este nici albă, dar nici neagră”, spune Eginald Schlattner, numit din 2002 ambasador cultural al țării noastre. „Doar dacă recunoști exact așa cum ești, ai șansa să nu greșescă nici ceilalți atunci când te judecă. Mie nu-mi plac clișeele și România este văzută în clișee negative. Dacă spui stradă, străinii înțeleg: câini, copiii străzii, gropi. Toate conotații negative. De câte ori merg în Occident să vorbesc despre România, îi supăr pe toți. Eu le spun: intrarea României în Europa a fost benefică, pentru că de la Europa învață democrație, și asta e bine tot pentru Europa! Își poate imagina altfel o țară mare de pe teritoriul ei? Am aici o biserică mai veche decât Berlinul, când în mlaștinile Germaniei cântau broaștele, noi cântam nemțește și ne rugam latinește în biserici. Aici, în Transilvania! Europa poate lua lecții de la România. Eu am copilărit în Făgăraș și acolo erau patru biserici diferite, duminica porneau patru șiruri de oameni, fiecare spre biserica lui. Iar aici, ascultați, se aude clopotul de la ortodocși, eu am biserică de aproape o mie de ani, mai jos sunt alte două biserici, baptistă și iehovistă. Unde mai vezi așa ceva? La școală am învățat nemțește, am făcut română doar două ore pe săptămână din clasa a III-a. Eu am putut să-mi scriu cărțile în germană, pentru că România mi-a dat voie să fiu neamț. M-a lăsat să fiu eu însumi. I-am spus ministrului Schily când a fost aici: «Degeaba încercați să faceți din cele

trei milioane de turci nemți, veți avea un mare eșec. Nu vor fi nici nemți, nici turci! Luați aminte de la România, în Dobrogea există școală unde se învață turcește și nu sunt trei milioane, imediat patru!»

Eram la televiziunea publică din Germania și am fost întrebat care este contribuția României la sufletul Europei? Imediat n-am știut ce să spun, am ocolit răspunsul, apoi am spus: spiritualitatea ortodoxă! Au sărit toți – cum așa ceva? Dar noi suntem catolici! Și le-am spus, dragilor, în România, Dumnezeu stă cu Ion și cu Gheorghe la masă, cum stau eu cu voi acum, poți să pui mâna pe el! Este tangibil. Românul are, prin credința lui ortodoxă, un fel aparte de a se apropia de Dumnezeu care îl face special, și asta este contribuția lui la sufletul Europei! Uitați-vă cum în Moldova și Oltenia stau fântânile la poartă să împartă apa, jumătate pentru el, jumătate pentru ceilalți. La voi nu vezi așa ceva. Iar băncuțele la poartă, sunt două, față în față, ca să vină și vecinul la o poveste. E o deschidere spre celălalt, exact ce a uitat occidentalul să facă. Și asta are ca suport spiritualitatea ortodoxă! Am să vă rog să vă uitați la felul în care sunt construite bisericile noastre, cea ortodoxă și cea occidentală. Cea occidentală are o axă longitudinală care face cruce cu turnul de la intrare, are ca element central răstignirea, momentul sacrificiului. Pe când biserica orientală are cupola, un punct central, și în jurul ei tot restul construcției, iar când ridici privirea, vezi sus un Iisus

înviat, senin. Ei au ca punct central învierea, speranța. Asta aduce România la sufletul Europei: mai multă credință în viață!”

Unele divergențe

„Eu nici cu Luther nu sunt într-un tot de acord, avem unele divergențe”, mărturisește preotul. „Așa că îmi permit să spun despre Biserica Ortodoxă că greșește prin pompa ei, prin bogățiile pe care le afișează. Nu poți veni îmbrăcat cu straie aurite ca împărații bizantini în fața amărăților care n-au ce mânca! Și le spun adesea, fraților, nu doar cântat, mai trebuie și făcut! Fă ceva pentru oameni și vei fi aurit și poleit de Dumnezeu! Mă uitam la televizor, la procesiunile acelea enorme cu moaște și popor. M-am întrebat adesea, dacă ar fi să vină, să coboare din nou Iisus, s-ar pogorî acolo, la acel sobor de preoți în haine de lux? Poate că da și nu pentru ei: dacă există o singură bătrână venită tocmai de la Craiova, care muncește cu sapa în mână toată ziua și are durerea în oasele ei obosite, sărută racla cu moaște și-i trec durerile, atunci Iisus înseamnă că s-a pogorât chiar și numai pentru ea!”

Tihna unui ceai

Peste grădină se ridică umbra înserării, iar Eginald Schlattner își întrerupe povestea. Intrăm în casă. Miroase a busuioc, a lemn și a carte veche. Ne arată camera cu instrumente muzicale, pe care n-a mai folosit-o nimeni de când i-a plecat soția.

Este prima încăpere în care ne duce, ca într-un loc de pelerinaj. Apoi ne așezăm lângă sobă, în salon, iar Carmen pune de ceai. Între timp sosește și Petrișor. Carmen și preotul își fac semne pe la spatele nostru, înțeleg că e vorba despre bani. Discret, Petrișor primește banii pentru abonamentul la autobuz, ca să meargă la Sibiu, la liceu. Face școala de mecatronică! (Vă las să aflați singuri ce e asta!) De 15 ani încoace, Eginald Schlattner face rost de bani (numai Dumnezeu știe de unde!), vreo 42 de euro pe lună de fiecare, pentru 25 de elevi care urmează liceul sau facultatea la Sibiu. Așa îi împinge pe spirala sărăciei în sus, ca să scape!

Exorcizarea suferinței

Îl privesc îndelung. Are 80 de ani și merge în pușcării să-i consilieze pe cei care-l cheamă, este preot misionar în penitenciare, plătit cu leafa de 800 de lei pe lună. Merge acolo unde i-a fost frântă tinerețea, în locul unde-l năpădesc amintiri dureroase, ca într-o procesiune repetată de exorcizare a suferinței.

„Nu v-a fost greu să revedeți celulele, gratiile, să auziți cheile închisorii?”, îl întreb într-un moment de liniște caldă, lângă lampă, când se făcuse deja seară de tot. „Eu sunt slabă și fricoasă, evit locurile care mi-au produs răni”.

Se uită la mine: „Și eu sunt slab și fricos, din cauza asta am pierdut și o mare iubire, dar

mi-am adunat toate puterile, pentru că era nevoie de mine, promisem deja vreo trei circulare de la episcop și nu mai era nimeni care să facă asta. Îmi e greu, desigur, nu vă pot spune cât de greu... dar eu știu ce înseamnă pușcăria și sunt în măsură să-i ajut. Nu-mi place că se plâng mai mult cei care au dus-o bine, magistrații, politicienii. Le spun: găsește, omule, ce să faci cât stai în temniță, folosește timpul ca să afli de la amărâțul de lângă tine tot ce îți era străin, să afli cum trăiește el, ce necazuri, ce credințe îl mână în viață, cum gândește, cum ia el deciziile, învață, învață, eu și de la un copil învăț! E un univers care ți se deschide, să nu fii surd și orb!”

Duminica lui Eginald Schlattner

A doua zi, ajungem în curtea casei parohiale odată cu Felix, fratele preotului Schlattner, venit în vizită după o lună de absență, cu cele șase pisici ale vecinei și cu vreo cinci copii de romi care se țin unii de alții. Degeaba îi întreb pe cine caută, că tac muți de rușine. Preotul Schlattner o ia înainte și procesiunea după el. Pe drum ne spune că sașii lui bătrâni ajung mai greu la biserică și, de multe ori, slujește pentru băncile goale și găinile clopotarului. Biserica este rece și luminoasă. Eginald ne arată steagul de dinainte de descoperirea Americii și orga reparată de un elvețian, la care n-are cine să cânte. Apoi îi cheamă pe copii la el. Se roagă pentru ei și părinții lor, îi cere lui Dumnezeu pace și

pâine pentru ei. Face o pauză și-i întreabă ce înseamnă „pace”, iar copiii încep: să nu se bată, să nu se certe, și iar să nu se bată, să nu se sfădească... Dar preotul le-o taie scurt: și nici voi să nu vă certați noaptea în pat, că aveți loc și câte doi! Copiii se uită la părinte uimiți: oare pe asta de unde o știe? Apoi fug să se joace în curte cu câinele și să primească prăjitură de la Carmen.

El mai rămâne un moment în biserică. Parcă simțind ce gânduri ne bântuie se așază la amvon și ne spune: „Dacă Dumnezeu te oprește din drum, dacă nu te lasă să mergi mai departe, înseamnă că acela nu e drumul tău! Fără să fi fost arestat în '57, la Cluj, biografia mea ar fi fost un dezastru! Dacă aș fi plecat cu toți sașii în '90, aș fi fost nefericit! Am mers împotriva vântului, dar am simțit că merg!”

Tu ce ai vrea să faci în viața asta?

Eginald Schlattner primește vizitatori de weekend. Vin cu sutele, cu autocarele, au numit asta „turism literar”. Îi invită în salonul lui, Carmen îi servește cu cafea și cozonac, le arată casa, construită în două etape, una veche de o jumătate de mileniu, alta de vreo 300 de ani, le arată pendula care merge de 200 de ani fără întrerupere. Le spune cât de special e locul, Transilvania, România, ce e cu el aici. Tinerii se uită la el, poate cred că e învechit, dar pe drum gândul le fuge tot înapoi: „E tare bătrânul!”

Scriitorul sas profită de pe urma acestui pelerinaj la el, unde mulți ajung ca la ultimul mohican. Scoțienii au venit să vadă cum dispăre un popor, poporul de sași al lui Eginald. Au venit și politicieni, inclusiv ministrul de Interne german, Otto Schily. La vizita lui, Eginald a cerut să se facă drumul până în sat. Și s-a făcut. A știut că era cel mai bun moment să ceară asta. Și nu pentru el. Apoi a venit o suedeză care-i citise romanele, Annette Wicken. E pedagogă de meserie. A dus-o la plimbare prin Roșia de Jos, unde stau rromii și la sfârșit l-a întrebat: ea cu ce să ajute? Eginald i-a răspuns: ai putea să faci o școală? Și suedeza a făcut-o. E o școală Waldorf pentru rromi, are încălzire centrală, săli moderne, bucătărie și dușuri. Copiii se roagă să fie lăsați să și doarmă acolo. După școală, Annette și mai mulți prieteni ai ei, împreună cu sătenii, au ridicat o clădire pentru grădiniță. Are parchet, încălzire prin podea, dormitoare, sală de mese și în total, vreo 110-120 de locuri. Au și profesori instruiți la București.

Leila Gabor a făcut facultatea acolo, a venit să vadă cum e la Roșia și aici a rămas. Înțelege filosofia bătrânului sas și lucrează împreună cu el: școala îi va salva pe rromii ei. Iar Eginald știe că prezența lui în Roșia poate să însemne beneficii pentru sat și trage cât poate pentru asta. Îl susține pe primar, o sfătuiește pe soția acestuia, îi duce pe vizitatori la primărie, în speranța că din toate astea se alege ceva. Despre el spune simplu: „Știi că sunt ultimul preot aici, că totul

se va năruî după mine, că bisericile vor ajunge cuibar pentru păsări, dar important e să mor înconjurat de oameni vii!”

Eginald Schlattner este atent la toate. Răspunde la telefoncând îl caută televiziunile și ziarele occidentale, chiar și noaptea. Ne mărturisește că jurnalul de la ora opt este „slujba de seară” pentru el! Este lucid și optimist: „Avem nevoie de o elită ponderată. O elită curajoasă, care să înfrunte conformismul, să înfrunte minciuna. Avem nevoie de o istorie scrisă corect, onestă. Doar pe adevăr poți construi. Nu-mi plac cei care se plâng că s-au născut români, dar nici cei ca Vadim, care se bat cu pumnul în piept că ei sunt cei mai tari. Să vă spun ceva: de exemplu, nu știu dacă proiectul Roșia Montană este bun economic, 500 de locuri de muncă și o redevență nu e cine știe ce, nu știu dacă face mult rău mediului – deși un lac de cianuri nu e puțin lucru –, dar știu că ce s-a întâmplat acum, faptul că au ieșit mii de oameni în stradă, nu pentru un drept bănesc, ci pentru o idee, pentru viitor, ceva dincolo de un interes egoist, este speranța noastră. Aceasta mă face să spun că avem la ce spera!”

Roșia sau facerea lumii

Rothberg sau Dealul Roșu, adică Roșia de astăzi, are numele scris la intrarea în sat atât în română cât și în germană, deși acolo mai trăiesc doar câțiva sași. Are în total vreo 6.000 de locuitori, din care 1.200

sunt copii. Are și mulți rromi, recunoscători că rromi de localnici, dar care la recensământ s-au declarat români. Astfel că doar Leila și Carmen sunt țigănci în Roșia! Povestea țiganilor din Roșia nu e una obișnuită. Ei nu au venit din haosul migrației, ci sunt „țigani caselor”, ei erau slugile sașilor. Stăteau dincolo de deal, într-un cătun, unde mergeau doar toamna, la Sfântu' Dumitru, ca să-și repare bordeiele, să nu le intre șerpii. După plecarea sașilor, ei au venit în sat. Preotul Schlattner și învățătoarea Leila, dar și soția primarului, merg cât de des pot în satul de jos, unde este cea mai mare densitate de rromi. Principala lor grijă este să-i ducă pe copii la școală.

Cine este Eginald Schlattner?

Eginald Schlattner s-a născut la 13 septembrie 1933 în orașul Arad. A copilărit și și-a petrecut tinerețea în orașul Făgăraș printre etnii diferite: români, maghiari, germani, evrei, armeni și țigani. După 23 august 1944, când România a întors armele împotriva Germaniei, toți etnicii germani au fost declarați colaboratori ai lui Hitler. Tatăl lui, Felix Schlattner, a fost deportat în Rusia, la muncă silnică. În primăvara anului 1945, sașii și șvabii sunt expropriați. Nici familia lui Schlattner nu e cruțată, fiind azvârlită în stradă într-o noapte de noiembrie 1948. Între 1952 și 1953, Eginald a studiat, timp de două semestre, la Institutul de Teologie Evanghelică la Cluj, după care a fost exmatriculat. El

a declarat că, în acei ani, era ateu convins, fiind adept al lui Arthur Schopenhauer și Friedrich Nietzsche. A studiat timp de un semestru matematica și apoi, timp de cinci ani, hidraulica. În anul 1957, înainte de a-și susține examenul de stat, a fost arestat din motive politice. A fost deținut sub stare de anchetă timp de 20 de luni, iar în această perioadă a fost torturat fizic și psihic. Pentru a-l face să colaboreze cu autoritățile comuniste, a fost maltratat prin aplicarea tacticilor de bătaie și înfometare. Eginald Schlattner decide să colaboreze cu anchetatorii, declarând ulterior: „A fost o decizie la limită, după luni de rezistență, pentru care îmi asum răspunderea”.

După ieșirea din închisoare, autoritățile comuniste i-au oferit lui Eginald Schlattner oportunitatea de a pleca în Germania. „Toți foștii deținuți politici au primit imediat pașaportul, pentru că regimul de atunci era mulțumit să scape de ei. Atunci, mie o voce interioară – n-am știut că era vocea lui Dumnezeu – mi-a spus: «Nu pleca!»”, declara el mai târziu.

Eginald Schlattner a lucrat mai întâi ca muncitor zilier la Fabrica de Căramidă din Făgăraș, iar apoi ca tehnician în construcții rurale și la calea ferată Deva - Brad. S-a căsătorit cu Susana Dorothea, o sibiancă în vârstă de 18 ani, iar în anul 1967 s-a născut Sabine Maya, singurul copil al familiei Schlattner (care trăiește acum la München). În anul 1969 i s-a îngăduit, în cele din urmă, să-și susțină examenul de stat în domeniul hidrologiei.

În același an, Eginald Schlattner a reluat studiile teologice. După absolvire, din anul 1978, este pastor luteran în satul Roșia din județul Sibiu.

A început să scrie în anul 1990, după ce tăcuse vreme de patruzeci de ani. A publicat trei cărți în limba germană. Primul său roman „Der geköpfte Hahn” (Cocoșul decapitat), publicat în Austria și distribuit în întregul spațiu germanofon a avut succes, fiind reeditat de mai multe ori și tradus în opt limbi, iar ulterior, adaptat pentru cinematografie. În al doilea roman al său, „Rote Handschuhe” (Mănușile roșii), Schlattner descrie cu ton critic rolul său și „trădarea” din procesul politic de la Brașov, intentat unor scriitori transilvăneni la sfârșitul anilor ‘50. După publicarea romanului a existat un puternic ecou în mai multe publicații din Germania și rolul lui Schlattner a fost discutat într-un mod foarte controversat. În a treia carte a sa, „Das Klavier im Nebel” (Clavir în ceață), Schlattner ne spune povestea de dragoste dintre un sas și o româncă. Este invitat să vorbească despre „poporul” lui pe cale de dispariție peste tot în lume. An de an pleacă în voiaje de lectură în străinătate (Germania, Austria, Elveția, Ungaria, Slovacia, Turcia, Portugalia, Franța, dar și în țară). Obișnuiește să spună: „Am câștigat convingerea că se dorește ca vocea mea, această voce din Transilvania, să fie auzită, înainte ca germana ca limbă maternă să amuțească aici”.

Johann Schaas

Iezenul și vulpea

„Pe dealuri trăiesc un iezen și o vulpe.
Iezenul are picioare scurte și groase,
mănâncă doar ierburi și fructe, nu e carnivor.
El sapă bine vizuinile.

Vulpea are picioare subțiri și iuți,
e vânător, are miros bun,
dar nu sapă.

În fiecare primăvară, iezenul își face o vizuină.
Vulpea se teme de el. Se uită de departe,
iar dimineața se duce pe furiș
și-și face nevoile la gura vizuinii”,

Hans

as inversa textele de introducere

Hans Schaas a rămas singur în sat,
imediat după revoluție,
când toți vecinii lui sași
au plecat în Germania.

I-au lăsat cheile bisericii și l-au părăsit.
Curând satul s-a umplut de romi,
iar Hans ne spune, printr-o fabulă,...

... toată povestea lui și a poporului lui, .

E toamnă și drumul de la Biertan la Richiș miroase a porumb copt și a fân. Când intru în sat, o larmă cumplită răsună din curți. Câini, cai și oameni, de-a valma. Pe după perdeluțele de dantelă, destrămate, câțiva copii privesc curioși. Ne spun unde stă sasu, singurul care a mai rămas acolo: la creplă. Crepla, să știți, este adăpătoarea pentru cai. Dincolo de jghebul cu apă e un podeț și, de la podeț, o cărare prin iarbă duce la poarta gri, poarta lui Hans. Dacă împingi de ea, un clopoțel îți anunță prezența. Treabă săsească. Hans vine pe cărare, poartă un șorț albastru și o șepcuță ca de baseball pe cap. Ne-a întâmpinat amuzat: cine nu putea trăi fără să-l știe pe el?

Hans și Johanna sunt bătrâni, au mâinile bătătorite, uscate de vânt, dar fețe luminoase, ochi vii. Singuri își muncesc grădina, culeg fructele, iau miera de la stupi, storc strugurii... Johanna pune gogonele pe iarnă, leagă tufănelele, cântărește cartofii pentru copiii vecinilor care au venit să cumpere, de la ea iau cartofi cu un leu kilogramul. Johann Schaas se așază pe scară și ne povestește despre el, despre sașii lui.

E târziu, toamna lui 2008, când în lume se ivește criza, în sat doar el mai e sas, dar nu, nu e prea târziu. Și o să vedeți de ce.

De ce au plecat sașii
de la noi?

„...Am să vă răspund cu o fabulă. Îmi pare rău că aflați acest adevăr de la mine, dar îmi dau seama că trebuie să spun exact ce gândesc. Nu știu cine de pe lumea asta nu putea trăi fără să mă cunoască pe mine, dar dacă ați ajuns aici, înseamnă că așa trebuia să se întâmple. E un tâlc în toate”. Și Hans își proptește ochii în altă parte, spre grădină, pentru ca povestea lui să fie bine cumpănită și continuă.

„Așadar, pe dealuri trăiesc un iezen și o vulpe. Iezenul are picioare scurte și groase, mănâncă doar ierburi și fructe, nu e carnivor. El sapă bine vizuinile. Vulpea are picioare subțiri și iuți, aleargă repede, e vânător, are miros bun, dar nu sapă. În fiecare primăvară iezenul își face o vizuină.

Vulpea se teme de el. Se uită de departe, iar dimineța se duce pe furiș și-și face nevoile la gura vizuinii. Iezenului îi miroase, dar nu are ce să facă. Vulpea se duce și a doua dimineată și face treaba urâtă. Și a treia. Până când iezenul nu mai poate suporta mirosul și pleacă. Părăsește vizuina. Îi rămâne vulpii. Vulpea este istoria, doamnă, istoria care a făcut la ușa sașilor multe dimineți la rând.“

„În al doilea război mondial, sașii noștri au fost trimiși în Crimeea să lupte. Asta a fost prima dimineată. S-a făcut ceva înțelegere cu statul german și au început să-i trimită în concedii acasă. Cum îi trimiteau, îi încorporau în armata germană, în trupele SS. A doua dimineată. Pe alții, bolnavi sau răniți, îi trimiteau direct în Germania, de la ei au început sașii să mai afle despre rudele de acolo. Dar armata germană le tatua grupa sanguină pe mână. După ce s-au întors armele, sașii erau recunoscuți după însemnul de pe braț și considerați colaboraționiști. A treia dimineată! În '45, '46 și '47, sașii, pe motiv că erau considerați colaboraționiști au fost complet expropriați. Le-a fost confiscat totul, și pământurile, și animalele, totul! Doar femeile le-au mai rămas. Asta a fost a patra dimineată în care iezenul a suferit.

Au venit comuniștii și sașii care, trebuie să știți, fuseseră primii europeni împroprietăriți, (tocmai pentru că li s-au dat pământuri au venit în Transilvania), nu mai aveau ce prețuiau ei foarte mult: proprietățile lor! În perioada comunistă am muncit în construcții la IAS Mediaș, am mâncat salam cu soia ca toată lumea.

A venit revoluția și democrația. S-au dat pământurile înapoi, cele cu care se intrase în CAP. Dar sașilor le fuseseră confiscate proprietățile cu alt decret, înainte de înființarea CAP-urilor. Cazul lor nu se încadra în lege! A câta dimineată?

Iezenul nu a mai putut răbda. A plecat lăsând casa lui de-o viață, porcii în cotețe, găinile în voia sorții. A plecat.”

Tractorul lui Hans

„Când ies dimineța în poarta casei, nu mai recunosc lumea. Mă întorc și mă urc pe tractorul meu, plec și muncesc. Muncesc până cad de oboseală. Îmi plac pământurile. Eu am avut noroc. Ai mei nu au intabulat pământul înainte de `45 și nu le-a fost confiscat, apoi or intrat cu el în CAP și l-am putut recupera. Șase hectare. Le muncesc cu tractorul meu. Îl vedeți? E un Ferguson! Aproape că e făcut de mâinile mele.

S-a întâmplat că, după `90, nemții au zis că ne dau ajutoare dacă facem asociație. Eu nu vreau să mai aud de asociație și nu fac! Dar alții fac. La ei vin de toate, vin și trei tractorașe, superbe! Eu mă duc și-l văd pe cel de față. Zic: e minunat! Nu mai pot după el! Îl cer, nu mi se dă, e al asociației! Mă duc la Mediaș și-l cer; nu și nu!

Mă duc la București și-l cer. Nu se poate! Între timp, tractorașul stă în șopron, nu-l folosește nimeni. Celelalte dispăruseră cu totul. Al meu ajunge fără roți, fără volan, fără multe. Îl vizitez aproape în fiecare zi. Tractorașul – tot mai prăpădit.

La un moment dat, nu mai au loc de el și-l scot din șopron afară, în ploaie. Curgea o streășină pe el. Trec anii, mă tot duc să-l văd, doar gâtul i se mai vedea din pământ. Îmi venea să plâng de mila lui! Ce păcat, îmi

spuneam, au trecut 10 ani și ruginește acolo, iar eu aș fi putut munci pământul cu el!

Într-o zi, la conducerea asociației vine un neamț deștept. Află de insistențele mele, mă cheamă, îmi dă delegație să iau tractorul și-l iau. Îl aduc acasă: era terminat. L-am refăcut bucățică cu bucățică. Cât mi-l dorisem! El e camaradul meu. Cu el vorbesc nemțește, mă înțelege...“.

Biserica lui Hans

Lui Hans îi rămăsese pe cap un sat gol, dar și o biserică singură. După ce s-a mai liniștit, a luat cheile, a intrat în ea și a început să-i cerceteze zidurile. Știa de la femeile bătrâne că undeva, într-un colț, răzuind pereții, găsiseră un cap ciudat. Un cap de om, cu frunze și coarne, cu fruntea bombată și ochii bulbucăți. „Un drac, au spus!” Preotul le-a zis atunci: „Tăceți, avem o biserică evanghelică, nu avem draci în ea! Nu spuneți nimănui ce ați văzut.” Dar, după plecarea lor, Hans a închis ușa bisericii și a început să caute. De acum era singur, putea să afle liniștit, adevărul. A cercetat perete cu perete și i-a găsit.

Erau mai mulți, erau peste tot. La toate încheieturile bisericii, pe toate coloanele, spre tavan și jos, să-i vezi doar din genunchi, săpați în piatră, chipuri schimonosite ieșeau dintre frunze. Erau acolo, trebuia doar să-i vezi. 500 de ani stătuseră ascunși din porunca preoților și sub tăcerea satului. Hans a început să-i arate vizitatorilor, turiștilor, oricui venea

la biserica lui. Părea că o face în glumă, îi arăta ca pe o ciudățenie a locului. Până când, o canadiancă, un profesor din America, un englez și o artistă i-au spus povestea capului din frunze, pe care ei o știau din cărți. Era „Omul Verde”, „Grüne Mann” sau „Green Man”. Doar în vechile biserici din Anglia, i s-a spus, se mai găsește reprezentarea lui. E un zeu celtic, zeul vieții, al suflului vital și creator, partenerul Mamei Pământ, vechi de pe la 600-700 înaintea erei noastre. „Un profesor învățat de la Washington” i-a scris lui Hans o scrisoare în care îi explica: „În credința vechilor celți, toată puterea și inspirația omului se află în cap. Iar capul Grüne Mann spune că Pământul trebuie păstrat așa cum a fost, dacă vrem să supraviețuim: noi suntem ai pământului, nu pământul este al nostru.”

De ce nu a plecat și iezenul Johann

„Sunt câteva motive. Dar am să vă spun pe scurt. Cunosc Germania. Am doi copii, amândoi cu rostul lor acolo. Am multe rude. Am fost în vizită la ei. Acolo au descoperit că am cancer. Am hotărât, după operație, în '93, că vreau să vin acasă la mine, la Richiș.

Nu are rost să vă spun mai multe: am fost descoperit cu cancer la stomac în Germania, acum aproape douăzeci de ani și cred că astăzi sunt în viață pentru că m-am întors să trăiesc unde m-am născut, între dealurile astea grozave, pe pământurile mele. Nu vreau să spun cuvinte mari. Mai multe înțelegeți domniile voastre și singuri.”

Hans știe istorie, știe cum s-a făcut reforma luterană, cine era regele Geza sau cu cine a fost coleg la școală Honterus. Hans este și un mecanic pasionat. Are o invenție, dar despre ea vrea să păstreze secretul... Hans nu este nici al Germaniei, nici al României. Hans este un om care s-a eliberat de istorie. Un iezen care a sfidat vulpea.

Notă: Hans nu a știut numele românesc al animalului alungat de vulpe, însă, în încercarea de a se face înțeles, a zis, la un moment dat, cuvântul Dachs (viezure), dar poate fi vorba, după sonoritatea cuvântului, despre Wissel (castor). S-ar putea ca, în defintiv, să se fi gândit la castor, dar a vorbit de viezure. Numai Hans știe ce o fi iezenul.

Paul Hemmerth

organizează întoarcerea

„Aveam o mare nedumerire.
Nu înțelegeam de ce trebuie să plecăm
de acasă. Simțeam o tristețe uriașă.
Dar nu spuneam nimănui, mi se părea
că aș comite o greșală față de ai mei
care făcuseră atâtea sacrificii, pentru
ca noi să ajungem într-un loc mai bun.
Doar că, pentru mine, niciun loc nu era
mai bun decât cel de acasă”,

Paul

A plecat, odată cu puhoiul,
ținându-se de cufărul părinților.

Dar Germania nu i-a intrat sub piele,
nu i-a devenit „acasă”.

După douăzeci de ani
s-a întors în satul lui Johann Schaas
și după el i-a adus și pe alții.

Prima a fost mama lui.
Apoi francezi, americani, elvețieni...

Paul Hemmerth lucrează ca ghid internațional, face producții tv, documentare pentru posturile Arte, ZDF ș.a. Și-a început viața de nomad la 14 ani, acum are aproape 50. S-a născut la Mediaș, într-o familie de nemți. A locuit într-o casă din centru. Acum acolo este un pub. Când vrea să meargă „acasă”, se așază la masa care ocupă locul unde era patul lui de copil: „Vezi, mama” – îi atrage el atenția – „ții minte, aici era patul meu!”, și-și scutură țigara în scrumiera de pe masa rece a barului de noapte care s-a înghesuit în încăperile casei lui.

Viața lui Paul adult pare ciudată. Paul fuge. Fuge continuu, pentru ca nodul din gât să dispară. Nodul acela de lacrimi pe care l-a înghițit și nu l-a lăsat să se vadă, în avion, când au pornit spre Germania și el era doar un puști. Paul a colindat prin lume, a muncit, a făcut bani cu care s-a întors și cumpără case în Transilvania, casele sașilor. Apoi le umple cu oameni. Și a ales un loc anume unde să facă asta.

Este satul în care mulți ani la rând Johann Schaas, Hans, a trăit singur, după ce toți vecinii lui plecaseră. Era în 1990, vă amintiți, când sașii s-au adunat într-o seară la căminul cultural și au hotărât să plece. Doar Hans a decis să rămână. Lui i-au lăsat cheile bisericii și au plecat.

A doua zi, când a ieșit la poartă, satul era gol. Nicio vorbă nemțească nu mai răsună din nicio curte. Hans s-a întors cu spatele, a închis poarta după el și a plecat pe câmpuri, prin vii, sus pe dealuri. Cea mai mare spaimă a lui, în anii care au urmat, a fost că nu va avea cui să lase cheile. Până când, douăzeci de ani mai târziu, a apărut Paul.

Lăzile

Ai lui au făcut patru lăzi din lemn, potrivit de mari. Cu atât aveai voie să pleci, o lădiță de fiecare membru al familiei. Mama așeza încet-încet, în fiecare zi, lucrurile alese pentru a fi duse cu ei în Germania. Îi spuneau țara-mamă. Dar, pentru Paul, aici era țara-mamă. El se uita în fiecare zi la pregătirile lor și mirosea așteptarea. Nu înțelegea de ce trebuia să plece. Aici avea câmpurile, copiii, străzile lui preferate, bicicleta, merele din grădina vecinului. Aici era el. Despre „dincolo” nu știa mai nimic.

Timp de 14 ani, părinții lui au așteptat „actele cele mari”. Din când în când, tatăl lui mergea seara, cu un plic cu bani, la liziera pădurii. Toți știau că face asta pentru „actele cele mari”, prin care li se aproba plecarea în Germania. Între timp, în țară, lucrurile se înrăutățeau. Bunica făcea coadă la zahăr, băieții stăteau și ei la coadă, ajungeai și se spunea: „Nu mai e”. Abia așteptau „omul cu mantoul”. Era un tip care venea îmbrăcat cu un mantou imens. Intra într-o casă unde

se adunau vecinii și el dădea jos mantoul. Sub haină avea conserve, zahăr, măsline, salam, ciocolată, tot ce nu se găsea în magazine, cumpărai de sub mantoul lui. Paul creștea porumbei, canari, făcea inele.

Într-o vară apucată au venit inundațiile. Casa lor din Mediaș s-a umplut de apă. Din iarna următoare aveau să plece definitiv. „Comunismul ține mult”, au spus. Mama a făcut un album cu fotografiile lor de când erau mici, cu pozele de la nuntă, de la școală. Albumul l-a pus într-o lădiță de lemn. În seara de 13 februarie le-au spus că a doua zi pleacă. Pentru casa din Mediaș au primit două bilete de avion, dus. Pentru ca să le poată cumpăra și pe celelalte două bilete, au vândut lucruri din casă.

Plecarea

Pe 14 februarie, de Sfântul Valentin, s-au îmbrăcat frumos, cu pantalonii de velur făcuți de croitorul din Mediaș și au plecat. Paul, mama, tatăl și fratele lui.

La vamă, grănicerii le-au desfăcut lădițele și au scos bucată cu bucată tot ce fusese așezat acolo cu grijă, de mamă. Când au luat în mână albumul cu fotografii, de îndesate ce stătuseră, i se lipiseră foile. Grănicerii au tras de ele, să se desfacă, poate aveau ceva ascuns acolo. Pozele au pârlit, s-au sfâșiat și chipurile copiilor au rămas lipite de foaia din față. „În mine s-a rupt ceva atunci... Cum auzeam foile crăpând, mă strângeam de durere. La nimic altceva nu țineam ca la pozele acelea! Cum să mă duc în lume și fără ele? Cum vor

mai ști nepoții noștri cine suntem noi?”, își amintește acum Rosvita, mama lui Paul.

După ce vameșii au răscolit lădițele, lucrurile n-au mai încăput la fel la loc. Încăpeau doar în forma perfectă aranjată de acasă, cu grijă. Dar vameșii strigau să treacă repede mai departe, alții așteptau la rând. Așa că mama a închis lădițele și a lăsat lucrurile lor acolo, toate câte nu mai aveau loc. Pe unde treceau lăsau câte ceva din ei.

Paul privea și tăcea. „Aveam o mare nedumerire. Nu înțelegeam de ce trebuie să plecăm de acasă. Simțeam o tristețe uriașă. Dar nu spuneam nimănui, mi se părea că aș comite o greșeală față de ai mei care făcuseră atâtea sacrificii, pentru ca noi să ajungem într-un loc mai bun. Doar că, pentru mine, niciun loc nu era mai bun decât acasă. În avion tot înghițeam un nod de lacrimi din gât. Și nu se ducea. Poate și pentru strămoșii noștri a fost la fel, mă gândesc acum, numai că ei, venind încoace, spre Transilvania, nu erau în avion, aveau timp să se răzgândească și să se întoarcă. În plus, ei veneau să fie liberi, noi plecam pentru că nu mai eram”, spune acum Paul, stând în curtea lui săsească din Richiș.

Prin Germanii de gheață

Când au ajuns, au fost adăpostiți într-un „lagăr” de tranziție. Acolo dormeau la comun și li se dădea mâncare, iar copiii mergeau obligatoriu la școală. Părinții trebuiau să-și caute de lucru, să-și ia apoi

zborul din lagăr. Dar când au ajuns la școală sașii noștri, copiii nemți se uitau urât la ei, râdeau de freza lor standard, făcută de frizerul școlii din Mediaș, scurt pe după urechi și un pic de păr pe cap. „Noi trăgeam părul peste tunsoarea de după urechi, dar nu prea stătea, cei de acolo se uitau la noi ca la niște ciudățenii. Iar pantaloni ca ai noștri, făcuți de croitor, din velur, nu mai văzuseră, deși noi eram mândri de ei. Mă rog, nu eram de-ai lor, am simțit asta, din capul locului. Și nici n-am devenit vreodată.”

Mulți sași au suferit după plecare, unii nu au reușit să treacă peste momentul dezrădăcinării, așa au ajuns să se spânzure în șuri. Nu erau nici români, nici nemți, nu erau nimic și n-au rezistat.

Paul era tânăr, a dat bice vieții și a trecut peste anii aceia. Mergea pe străzi și vedea numai lumini albastrii la geamuri. Oare de ce?, se întreba. Nemții se uitau la televizoare. În toate casele, seara, se închideau și se uitau la televizoare. Categorie, nu-i plăcea viața acolo. După ce și-a terminat studiile, Paul a devenit ghid turistic, a lucrat în publicitate, în industria filmului. Iar după revoluție a venit în România, în vizită. „Cum am coborât din avion, am simțit mirosul de acasă! Eram la București, dar jur că mirosea ca acasă! Atunci mi-am zis: trebuie să mă întorc și am început să strâng bani pentru asta.”

După prima vizită în România, Paul plănuiește să se întoarcă acasă și vine în Transilvania să vadă ce mai este prin locurile lui natale. La Mediaș găsește casa

transformată în spațiu comercial, era un pub, dar caută să cumpere alta. Nu găsește ce-i place și revine. Ani la rând caută locul bun pentru el. Până într-o zi când un prieten îl aduce la Richiș, satul în care mai trăia sasul Johann Schaas. Vede casele ruinate, îl cunoaște pe Hans și decide să cumpere chiar casa străbunicului acestuia.

Cercul se închide

Casa lui din Richiș, pe care a dat 18.000 de mărci, este casa strămoșului lui Hans, bătrânul Noah. A cumpărat-o de la ultimii proprietari, care plecaseră în Germania. Paul i-a adus pentru prima dată acasă, mulți ani după ce părăsiseră țara, ca să facă actele de vânzare. Când au ajuns în Richiș, au intrat prin odăile casei, au deschis dulapurile și au început să pună pe foc lucrurile, pozele. Paul a sărit să le smulgă din mâinile lor, el voia să le păstreze. De ce nu le voiau și ei? Pentru că le aminteau de ceva prea dureros, i-au explicat, nu mai doreau să aibă nicio legătură cu trecutul. Paul i-a înțeles, dar a salvat pentru el câteva poze alb-negru, pe care le-a pus acum pe pereții casei. Bătrânul Noah, primul proprietar, și soția lui stau deasupra patului, în camera principală, la loc de cinste.

Paul și-a amenajat frumos casa, a adus acolo și obiecte din lungile lui călătorii, din Tanzania, Cuba sau Zanzibar. Sunt și ele parte din viața lui, iar obiectele, ca oamenii, au dreptul să-și tot caute locul potrivit.

Între timp, sasul a mai cumpărat două case, le-a renovat și pe ele, iar într-una a adus-o pe mama lui cu soțul ei. Rosvita s-a întors în țara de unde, într-o noapte de Sfântul Valentin, plecase cu patru lădițe și doi copii spre o lume pe care nici ADN-ul ei nu și-o mai amintea. Obişnuiește să spună acum că viața e ca un cerc. „Trebuie să-l parcurgi întreg”.

Paul a continuat să caute prieteni cu care să umple satul, să nu se simtă singur. A reușit și-n câțiva ani, în Richiş s-au mutat oameni de treisprezece naționalități: Ivan Pavkovs din Lituania, Stefan Oettiker din Elveția, Helen și Martin Engbreghof din Olanda, Marc Treon din Boston, Ana Gergely din Ungaria, Alis Rjepi și Doru Chicișan, români stabiliți în America, Christian și Ana și Antonia (cea mică) Rummel din Caifa, el, Paul, sasul tânăr, și Hans, sasul vechi, romi sumedenie și români foarte-de-treabă. Ca pe o Arcă a lui Noe (Noah), ei încearcă să se salveze împreună.

Aici toți vorbesc o limbă de ei inventată: limba oamenilor care se aseamănă.

Hans are 81 de ani acum. Stă seara la povești cu Paul, îi spune să-i aducă și oameni care să facă agricultură pe dealurile Richişului, nu doar să le picteze. Acum, nu-i mai e teamă că nu are cui să lase cheile bisericii și povestea ei, lângă el s-a așezat un ghid internațional!

„Dumnezeu le rânduiește pe toate!”, ne spune Hans, într-o zi toridă de vară, când inima lui dă semne de oboseală.

„Am fost în vizită în Germania
la niște prieteni și acolo am văzut
cât de mult prețuiau ei
tot ce aveau moștenire din trecut.
Și atunci mi-am zis: dar și noi avem acasă
așa ceva, avem chiar mult mai mult,
pentru că satele noastre n-au fost atinse
de industrializare, de modernitate.
Și m-am întors în țară, hotărâtă să punem
și noi în evidență valorile noastre”,

Caroline

Caroline Fernolend și „Lecția despre *Utopie*”

Ea spune în fiecare zi că

„a se putea” nu e o utopie.

A înființat Fundația „Mihai Eminescu Trust”,
prin care ajută satele săsești
să se trezească din nou la viață.

Peste 150 de case au fost renovate
și sute de localnici au fost instruiți într-o meserie.

n Viscri, după anii '90, a mai rămas doar familia săsoaicei Sara. Apoi au început să vină, rând pe rând, oameni noi. Majoritatea rromi. Au umplut ogrăzile și s-au așezat în casele sașilor. Departe de lumea dezlănțuită de după căderea comunismului, o întreagă lume construită cu sute de ani în urmă, de primii oameni liberi ai imperiului, se înlocuia cu alta.

În anul în care Prințul Charles a hotărât că vrea să vină în România, Ion Caramitru, ministrul român al Culturii, nu l-a lăsat să intre în Viscri. Pentru că erau prea mulți țigani, l-a adus numai până la Moșna. Atunci, familia Sarei a hotărât ca toți ai lor, fica, nepoata și ginerele, dar și ea, bătrâna Sara, să se îmbrace în hainele cele vechi săsești și au pornit spre locul de întâlnire. Au luat cu ei o fotografie a satului, un borcan de dulceață și un ștergar făcut în casă. S-au dus să-i spună viitorului rege al Angliei că au nevoie de el. Că satul lor, departe de șosea, rătăcit printre dealuri, moare dacă nu va fi ajutat. Așa au făcut. S-au înfățișat prințului și Caroline, fica Sarei, care știa engleză, i-a spus ce aveau de spus. Și prințul a înțeles. Din locul acelei întâlniri, unde i-a cunoscut, au pornit să îndrepte împreună tot ce era de îndreptat. În anul următor a trecut peste toate opreliștile și a venit în satul din fotografie. În Viscri. Acolo prințul și-a cumpărat o casă. E la numărul 163 de pe strada principală. Vine în fiecare an, pe un drum desfundat, plin de gropi și surpături, vine la casa lui.

Casa e albastră, are pivniță, fântână, câțiva peri cu pere dulci, un șopron cu unelte de gospodărit. O roabă din lemn, obosită, un cuptor de pâine și un car cu oiștea proptită în grindă, de care e prins un mănunchi de busuioc. Vița-de-vie se întinde la soare pe zidul cald al casei și un cocoș cântă undeva în depărtare. În ziua când a venit, Sara l-a întâmpinat îmbrățișându-l ca pe copilul ei. A trecut de bodyguarzi, și-a desfăcut laibărul și a arătat că nu are arme, a mers la Charles și l-a luat în brațe. Prințul a ieșit în curte cu ea, unde i-a sărutat „mânurile”. Sara nu s-a mândrit cu asta, dar a văzut uimirea celorlalți. Apoi, femeia a tăiat o găină, a făcut supă cu tăieței de casă și le-a pus masa oaspeților.

Prințul avea să doarmă în patul sașilor de acum câteva veacuri, lăsat în casa părăsită. O ladă cu sertare în care dormea toată familia, ceva de neînchipuit pentru o familie regală. Pe sertarul de sus dormeau părinții, iar în cel de jos, copiii. Așa și-a crescut și Sara copiii, într-un astfel de pat, ascultându-le respirația și păzindu-i de visele rele. Pe prinț, de ale lui, nu l-a păzit nimeni. Iar Sara știe asta. Poate de aceea, în fiecare an îi trimite un dar de ziua lui, care este și a ei, 14 noiembrie, un pachet cu nuci și un borcan de dulceață de rubarbă. De la el primește o scrisoare scrisă de mână și un borcan cu miere de la Curtea Regală a Angliei.

Prințul Charles are rădăcini, rude îndepărtate, prin conțesa de Rhedey, în Transilvania. Dar asta n-ar fi însemnat nimic, dacă s soaicele n-ar fi ieșit niciodată în calea lui. De atunci, face neconținute servicii României vorbind de c te ori are ocazia de frumusețea ei și de bogăția naturii. Dar cel mai însemnat ajutor este unul concret: a înființat Fundația „Mihai Eminescu Trust”, prin care ajută cu bani satele săsești să se trezească din nou la viață. Peste 150 de case au fost renovate cu ajutorul fundației și sute de localnici au fost instruiți într-o meserie. În decursul celor 15 ani de activitate, Fundația „Mihai Eminescu Trust” pe care o conduce Caroline Fernolend a format peste 300 de meseriași: zidari, tencuitori, dulgheri, t mplari și cărămidari, în parteneriat cu firme acreditate în aceste domenii. Totodată a organizat cursuri de formare pentru lucrători în agroturism, pentru 83 de persoane. A reînviat tradiții, a dezvoltat turismul și a salvat câte ceva din ruină.

„În fiecare sat în care activăm, căutăm să-i identificăm pe localnicii care încă dețin cunoștințe despre ocupații tradiționale și care pot practica vechile meșteșuguri și meserii și le pot transmite mai departe noilor generații. Îi sprijinim prin acordarea de fonduri nerambursabile pentru înființarea de mici întreprinderi rurale, care au un rol dublu – pe de o parte, contribuie la conservarea meșteșugurilor și meseriilor tradiționale, iar pe de altă parte, în cadrul acestor întreprinderi, meșterii produc și comercializează obiectele de artizanat, fapt ce le permite să rămână în localitățile de unde provin.

Motivul pentru care ajutam persoanele instruite în meserii tradiționale și doamnele care conduc case de oaspeți să-și deschidă o mică afacere, de obicei PFA, este pentru a fi siguri că aceștia își vor desfășura activitatea și după ce Fundația «Mihai Eminescu Trust» își concentrează activitatea în alt sat. Noi am numit proiectul «Satul de sine stătător» și, mai nou, «Satul trainic», spune Caroline Fernolend, director executiv al Fundației „Mihai Eminescu Trust”. În jurul acestei fundații, satele cândva pustii încep să se repopuleze, iar cei câțiva sași, puțini, le arată celorlalți cum a fost și cum ar putea să mai fie.

Fabrica lui Gheorghită

Gheorghită nu are dinți, dar are mustață. Pălăria o lasă ușor pe spate, are vârsta aceea care te păcălește, ochi tineri, vii, dar fața brăzdată de riduri. Ridurile vin de la pământ, de la uscăciune. Trăiește cu nevasta și copiii în pădure, la Fabrică. El este proprietarul acum.

S-a întâmplat așa: a venit la el Doamna, nemțoaica, (au fost colegi de școală) și i-a zis: „Gheorghită, hai, ia tu fabrica de cărămidă că ai sămânță de cărămidar în tine. Bunicii și străbunicii tăi și părinții tăi au fost cărămidari”, „Dar eu nu mai știu să fac așa ceva, Doamna mea, eu sunt muncitor, la comuniști eu n-am mai făcut cărămidă!” „Îți aduc profesori, Gheorghită! Dar vei avea fabrica ta și vei putea trăi din ea. Neam de neamul tău. Iar noi vom avea cărămidă cât e lumea, că avem nevoie să reclădim satele”.

Și Gheorghiță a zis da. Și-a făcut casă lângă Fabrică și într-o zi s-a trezit cu Profesorul, venit să-l învețe cărămidărie. „Este ăl mai tare om ce l-am văzut vreodată, pe onoarea mea! Este lord la el în țară, are statuie, precis că are statuie! Știe să facă și fier, și cărămidă, și tot ce vrei, mai ceva ca un inginer! A învățat din cărți, că e profesor și studiază vechiturile, se ocupă cu ruinele. De aia a venit și la noi, să ne învețe să facem la loc ce s-a fărâmat. E rudă cu Regina și are grămadă de prieteni în toată lumea. Vine la noi în fiecare vară, stă câte o lună, două. Stă cu noi, mănâncă cu noi, muncește cu noi. Mi-a arătat cu mâinile lui ce să fac. Vine cu fata lui, Lidia, e prietenă cu a mea, cu Mina. Se joacă amândouă, da' mai fac și treabă, că acum sunt măricele!”.

Și Gheorghiță începe să-mi explice și să-mi arate cum face el cărămida învățat de Profesorul-Rudă-cu-Regina-Om-cu-Statuie-la-El-în-Țară, Colin Richards (are numele și numărul lui de telefon, adresa, scrise pe o hârtie, mi-o arată).

Colin, căci așa își spun, pe nume, vine tocmai din Anglia, din ținutul Ludlow, Shropshire, în fiecare an, ca să-l învețe pe Gheorghiță ce a uitat.

Lecția despre trecut

Colin Richards este arheolog experimentalist, ofițer de conservare, unul dintre cei mai celebri și apreciați arheologi care promovează istoria vie în Europa. Este medaliat cu cel mai înalt Ordin al

Imperiului Britanic (MBE), participă la importante întruniri ale arheologilor din lume și-n timpul în care nu topește fier sau coace cărămidă în experimente istorice în Anglia stă în biroul lui și se ocupă de proiecte de conservare de anvergură, care testează vechi tehnici și procese industriale și artizanale care amintesc de antichitate. Lucrează cu profesioniști și experți, scena lor principală de cercetare este Acton Scott Farm, în sudul regiunii Shropshire din Marea Britanie. Colin Richards a scos istoria din muzee, unde vizitatorii ajungeau să caște de plictiseală, și o reșază în realitate, o pune în practică. Recreează obiceiuri și meșteșuguri după care se fac filme sau emisiuni de televiziune. Astfel, Colin și colegii lui au devenit niște vedete, iar presa spune povestea lor ca pe o aventură și are mult succes la public. Când vrea să le arate cum se face cărămida, Colin scoate din buzunar o poză cu Gheorghită umflând focul la cuptorul lui din România și le spune: «El e cărămidarul!».

În același timp, Colin este un istoric-antropolog foarte implicat. El s-a gândit că, dacă istoria încetează să le mai ofere lecții de viață oamenilor, este pentru că ea singură nu poate să meargă la ei. Astfel că merge el, Colin, la oamenii care au nevoie și-i reînvață ce a aflat din cărți și cercetări. Ajută comunitățile să redevină productive în felul în care o făceau părinții și bunicii lor. Merge în tabere de cercetare și locuiește în corturi rudimentare, doarme pe baloți de paie și se spală la râu.

De multe ori își ia copiii cu el, pe Lidia (13 ani) și pe Dan (16 ani). Lidia vine adesea cu tatăl ei în România. Doarme, mănâncă, se joacă cu Mina, fetița lui Gheorghită, și-l ajută la modelat cărămida. Când se întâmplă să spună la școală cum și-a petrecut vacanțele, nu este crezută, profesorii și colegii o suspectează că inventează. Nici ei nu cred în utopii.

Lecția despre lut

... i-a predat-o lui Gheorghită, la început, prin gesturi. Ce făcea Colin făcea și Gheorghită. Apoi, fiecare a învățat câte un cuvânt din limba celuilalt. Și au ajuns să vorbească ceva aproximativ, o limbă doar de ei înțeleasă.

Lutul e bun de făcut cărămidă pentru că se ține, e untos, se leagă. Lângă Fabrica lui Gheorghită e grămadă de lut, e un Deal întreg. De acolo, Gheorghită cu femeia lui, Dorina, cu băiatul, cu fata, uneori și cu familia lui Colin, încarcă lutul în căruță și-l duc în curtea casei. Îl pun pe pământ, îl stropesc dacă afară e cald, să nu se usuce, dar acum nu e cald, că a plouat. Îl lasă să se moaie vreo 24 de ore. Apoi îl frământă bine-bine cu picioarele și-l pun modelat, cu mâinile, în forme. Lutul trebuie să fie potrivit, nici prea moale să se scurgă printre forme, nici prea tare să crape, ci numai bun! Și asta a învățat de la Colin, cum să simtă lutul. După ce îl pune în formă, Gheorghită o întoarce și șterge fața cărămizii cu capacul, să fie netedă.

Într-o zi bună de muncă face împreună cu familia vreo 1.000 de bucăți. Le lasă să se usuce patru-cinci

săptămâni, dacă nu e cald, patru zile dacă e cald. Dar la umbră, să nu le ardă soarele, că atunci se crapă. Și vântul le crapă. După ce cărămizile se usucă, le scoate din forme și le bagă în cuptor.

Cuptorul a fost construit tot de Colin, cum a știut el. E cuptor de cărămidă cum era mai demult, intră în el cam 4-5.000 de cărămizi și 6-8.000 de țigle. Gheorghită a învățat și cum să facă focul: în primele trei zile mai încet, să nu crape cărămida, și apoi tot mai tare până la 1.000 de grade. Zece zile și nopți arde focul în curtea lui Gheorghită. Colin l-a învățat și că lemnul de mesteacăn îi dă cărămizii o culoare mai albăstruie, iar cel de măr o face vărgată. De aceea, are grijă la lemn, pentru țiglă.

„Ce să vă zic, Colin e un om mare la el în țară, dar nu e mândru deloc, o dată la o sută de ani dacă se naște așa ceva!”, spune despre el Dorina, nevasta lui Gheorghită.

Lecția despre libertate

După ce atelierul de făcut și ars cărămida a fost construit pe cheltuiala Fundației „Mihai Eminescu Trust”, fundație condusă de Caroline Fernolend, i-a fost predat lui Gheorghită. Caroline Fernolend l-a ajutat să se înregistreze ca PFA (persoană fizică autorizată) și el are acum propria afacere. Vinde cu 0,80 lei o cărămidă și cu 1,10 o țiglă. Iarna arde piatra de calcar într-o parte a cuptorului de ars cărămida și vinde var bulgăr cu 1,25 lei kg. Venitul lui Gheorghită este în funcție de câte cărămizi, țigle și var bulgări

produce. PFA-ul lui Gheorghită plătește 21,5 % taxe la stat (impozit și asigurare de sănătate). Aproape tot ce produce se folosește la restaurarea clădirilor de patrimoniu și a caselor din satele învecinate.

În anul 2012, cuptorul a fost modificat astfel încât să ardă și piatră de var. „Gheorghită - i-a spus Colin într-o zi -, tu iarna nu faci cărămidă, nu ai ce mânca, hai să învățăm să arzi var”. Și asta face iarna, de atunci încoace. Își ține copiii la școli, crește cai, și-a făcut căruța „standard”, (pentru că, în Utopia, toți au căruțele la fel, vopsite în verde) și acum se gândește că ar fi bine să mai angajeze un om la Fabrica lui.

Lecția despre fier

Toată lumea ne spune că fierăria țiganului Istvan este mai jos, pe uliță, aproape ultima casă. Mergem printre găște și noroi și ajungem în poarta lui strâmtă odată cu un grup de suedezi. Îl găsim pe Istvan bine-dispus, dând la foale, în fierăria lui moștenită de șapte generații. Toți fierari. Ține în mână un clește, ia bucata de fier înroșit și o pune pe nicovală, o bate cu ciocanul și o modelează ca pe gumă, râzând de curiozitatea oaspeților. Cât ne-a spus verzi și uscate, țiganul a „gătat” o potcoavă. Le dă cu zece lei bucata, dar el și potcovește caii și pentru asta mai ia ceva peste cei zece lei.

„Potcovitul e treabă complicată, nu poți să bați cuiul oriunde, că dai de viu”, ne explică el.

Turiștii cumpără potcoava caldă, ieșită din cleștele lui și, cu banii primiți, Istvan o trimite

iute pe „muiere” după un pachet de țigări. Nu-și face griji pentru ziua de mâine, cât timp are atelierul, foalele, menghina, topește fier și face „lucruri”.

Mate, fratele lui, stă cu spatele la musafiri, el lucrează ceva migălos. Face o încuietoare de poartă. Ceva imens, ca o încuietoare de castel, comandată de cineva din București. E solidă, bătută frumos, cu multe limbi și un mâner albăstriu, din fier brut. O capodoperă în domeniu. Cât cere pe ea? Mate e mai taciturn, se uită la noi și răspunde sec: „Încă n-am stabilit!”.

Istvan și Mate fac și porți, și balamale, încuietori și potcoave. Iau fierul din magazinul de la Rupea și-l moleșesc în foc de cărbune, apoi îl prefac în ce vor, cu uneltele și rețeta moștenite de acum două veacuri. Fundația „Mihai Eminescu Trust” le cumpără feneria de care are nevoie pentru renovarea gospodăriilor săsești și pentru pensiuni. Tot Caroline Fernolend i-a învățat să-și facă PFA și să lucreze pe cont propriu.

Lecția despre lapte

...o predă Ben Mehedin. El e inginer chimist. A constatat că, în satele pe care le știe, deși lapte e din belșug, sunt probleme cu colectarea și crescătorii de vaci rămân tot mai puțini. Țăranii nu au încredere în analizele de lapte făcute de colectori și colectorii nu au încredere în țărani, îi suspectează că ar pune apă în lapte.

Ben a făcut un laborator independent, unde oricine poate face verificarea laptelui: și țăranul, și

colectorul. La început s-a constatat că toți mințeau, dar pe măsură ce măsurau, din lapte ieșea adevărul. Și cu adevărul acesta au început să se obișnuiască. Țăranii au ajuns la concluzia că, decât să nu le mai cumpere nimeni laptele, mai bine nu mai pun apă în el. Acum laptele este mai bine plătit și este preluat cu regularitate pentru 1,2-1,5 lei pe litru. Vacile lor pasc ierburi curate, de pe câmpuri care n-au văzut chimicalele și laptele are un gust „dumnezeiesc”. Dar Ben s-a gândit mai departe și pregătește o fabrică de brânză pe care să o pună la dispoziția sătenilor. Pentru că, spune el, brânza stă mai mult pe raft decât laptele, este mai bună pentru comerț. A achiziționat tot ce trebuie, mai trebuie să găsească o persoană potrivită, un alt Gheorghită care să preia afacerea.

Ben lucrează la Fundația „Adept” și umblă prin târgurile din toată lumea, merge la congrese și face seminarii despre natură și rolul ei „colosal” în viața omului modern. De când a ieșit pe porțile unei fabrici comuniste, își ia porția de libertate construind Utopii care funcționează. „Eu chem oamenii la mine, le arăt ce pot să facă, îi ajut să facă și apoi îi eliberez, le dau drumul pe cont propriu. Dacă au învățat lecția despre libertate, se descurcă!”, spune Ben Mehedin.

Lecția despre ciorap

...a predat-o Harald Riese, un neamț care a venit ca turist și a rămas în Transilvania zece ani. A închiriat o casă și a început să trăiască precum sătenii din Viscri. Într-o zi a mers la el o femeie săracă din sat, Leana, să-i

ceară ajutorul. Pentru că știa că primește alimente, i-a dus lui Harald o pereche de ciorapi împlețiți din lână. Harald i-a pus într-un coș și i-a dat femeii mâncare. Peste câteva zile, Leana s-a dus iar, cu încă o pereche de ciorapi. Spre sfârșitul anului, coșul lui Harald era plin de șosete din lână, primite de la Leana. Când au sosit prietenii lui, de Crăciun, din Germania, Harald le-a dat cadou câte o pereche de șosete din coș. Nemții au fost foarte încântați. Au plecat cu ele acasă și le-au lăudat. Au cerut apoi și pentru prietenii lor. La început a fost greu, Harald pleca cu rucsacul plin de șosete în Germania, cu ce-i rămânea, stătea la colț de stradă și prin piețe să le vândă. Venea apoi acasă cu banii câștigați și-i împărțea femeilor din sat care împletiseră ciorapii. După câțiva ani, ciorapii lor aveau atât de mult succes că au început să vină comenzi din țările nordice și nu mai era nevoie să plece Harald cu marfa în rucsac. Așa au ajuns femeile să facă sute de mii de perechi de șosete din lână. Au făcut și o asociație a lor, se numește „Începe”.

Mariana e acum blondă. Are cafenea, pensiune și magazin în curte. Se așază pe băncuță, bea din cafea și începe să spună povestea ei, încet, cu voce egală, într-o limbă curată, învățată parcă pe de rost. Magazinul de lângă casa ei este al Asociației Femeilor „Începe”. În asociație, la început, au fost patru femei, acum sunt 120. În 2004 au făcut magazinul și-n 2012 cafeneaua Artizanat. Acum sunt 25 de femei care fac și papuci din pâslă, ei merg mai bine ca șosetele. O pereche de papuci costă 110 lei, iar o pereche de ciorapi, 30-35

de lei. La o pereche de papuci lucrezi opt ore, și a doua zi mai coși talpa, cu mâna. 25% din tot ce se încasează este pentru asociație. Asociația ajută copiii care merg la școală, cu 300 de lei pe lună. Mai plătește o asistentă care merge la bătrânii bolnavi acasă și le duce medicamente gratis. Pentru unii copii mai sărmani, asociația plătește tinere absolvente din sat să facă meditații cu ei.

Lâna pe care o folosesc pentru ciorapi și papuci este de la oile din sat. Înainte să „Înceapă” totul, cu lâna nu mai făceau nimic. Acum femeile o spală și o scarmână la un dărac într-un sat vecin. Apoi o torc și o împletesc de mână, zi și noapte, o lucrează.

Asociația și tot satul se întâlnesc la începutul anului și discută ce au de făcut și pentru ce vor strânge bani în anul care urmează. Cât va fi prețul la pensiuni și cât vor da pentru școală, pentru cantină, pentru medicamente. O dată pe an strâng gunoaiile din tot satul și de pe dealuri. Tot ei au împletit coșuri de gunoi din nuiiele și le-au pus pe stâlpi. La ședință se stabilește câți bani se dau pentru cosit iarba pe șanțuri și cât pentru curățarea coșurilor. La ședințele lor nu vine primarul, pentru că ei sunt doar un sat Utopic. Mai au nevoie de patruzeci de familii ca să poată deveni comună.

În satul Viscri, la pensiune, seara, am găsit poarta deschisă, masa pusă pe terasă și toate ușile camerelor descuiate. Și un bilet de noapte bună, prins într-un stâlp. Când am căutat cheia de la cameră, am aflat că ea nu există... În satul lor, ușile nu se închid niciodată.

Sașii la Saschiz.

Ziua în care se întorc și plâng

S-au întors din Germania ca să mai stea câteva zile împreună. Au fost la slujba de la biserică, de duminică, apoi la cimitir. Anneliese a venit pentru prima oară de la plecare, pentru că fiul ei voia să-i cunoască țara.

„Acolo am familia, prietenii, toți ai noștri sunt acolo acum. Aici am amintirile. Mă consider o norocoasă că am copilărit pe ulițele din Saschiz, pe dealuri. În primele nopți după ce am plecat de aici visam că eram la iarbă verde cu prietenii, cântam, dansam și făceam grătar pe deal. Ceva din ce e aici nu mai este în Europa, sau cel puțin în Germania. Nu mai sunt nici natura și nici căldura dintre oameni. Când am ajuns noi acolo și am început să ne cunoaștem cu nemții de acasă, ei se mirau câtă prietenie este la noi. Spuneau că nu au mai văzut atâta frăție și căldură între cunoștințe. Noi aveam acest dar din țară noastră natală.”

Anneliese

După 700 de ani, au venit din nou, s-au așezat toți la o masă, în jur de 400 de sași. Georg, Anneliese, Hedda, Michael, Johann, vecinii și rudele lor, duminica la prânz mestecau pâinea caldă de acasă și o înghițeau cu gânduri cu tot. Au fost la slujba de la biserică, de dimineață, apoi la cimitir. La prânz, când s-au așezat la masă, bărbaților sași nu li se zvântaseră lacrimile din ochi. „Să mă iertați, rar veți vedea bărbat plângând, dar și mai rar un sas lăcrimând. Dar azi nu m-am mai putut reține”, se scuză cu demnitate sasul Dorner. „Vedeți casa de lângă Primărie? E a mea. Vă place?”. Casa e în paragină. Un colț din acoperișul șurii nu mai are țigle, vezi dincolo, în zare prin el. Stau chiriașii Primăriei acolo.

Ai lui Dorner au construit-o cu 300 de ani în urmă, ultima dată au renovat-o când el era încă acasă. Acum se uită cu mânie la ea. Dacă întoarce privirea pe partea cealaltă a drumului, în piept îl împunge altă durere. „Uitați-vă acolo, o vedeți? Școala, o vedeți? În ea am învățat eu carte! Dacă vin turiștii și se uita la ea, ce zic, ce e aici, suntem în Irak, a fost război? Ce se întâmplă, oameni buni? Și voi ați plecat?”

Blestem sasului:

„Să-ți crească iarba la ușa casei!”

A fost prima școală din sat construită de familiile lor, o clădire cu două etaje și curte mare. Acum se uită cu orbitele găunoase spre piața centrală. E masivă și impunătoare, chiar și așa sluită cum e. Nu mai are niciun geam, nicio ușă. Pășim printre buruienile și gunoaiele din curte.

Porțile stau rupte, culcate la pământ. Lui Dorner i se mai alătură și alți frați sași. Intră în curtea școlii și se oprește brusc. Stă cu picioarele în bălării și se uită spre mine ca spre toată lumea străină lui, dar cu care are o socoteală de încheiat: „E o vorbă care zice să nu-i urezi cuiva de rău altfel decât așa: «Să-i crească iarbă la ușa casei!» Nu știi cine ne-a urât pe noi atât de tare!”

Michael Dorner a plecat cu 40 de ani în urmă, și-a luat mama, cei doi copii mici și 76 de kilograme bagaj. Era tâmplar de meserie și a trăit bine din munca lui în sudul Germaniei. Acum își vede prima dată locul lăsat în urmă, mormântul tatălui și al rudelor. Vecinii.

De un singur român i-a fost dor în toți anii aceia. De o femeie. Cum a ajuns în Saschiz, a pornit spre cetate, a ocolit dealul și a ieșit prin cătunul românilor pe la poarta casei ei. Norocul a făcut să o găsească la fereastră. Cornelia are acum 80 de ani. „Nu-i venea să creadă că sunt eu, a fost foarte surprinsă. S-a bucurat mult. Am lucrat opt ani împreună la Gostat, eu eram tehnician și ea contabilă. Am vrut s-o văd să-mi iau

rămas bun pentru totdeauna de la ea. Știți, eu nu mă mai întorc niciodată...”

Anneliese visează câmpul de acasă

Anneliese nu are cheia. A rugat pe toată lumea să-i facă rost de cheia de la casa ei. Dar e duminică la amiază și tot i se spune că persoana care locuiește acolo provizoriu nu este acasă. De douăzeci de ani nu a mai intrat în casa ei părintească. Este profesoară de muzică în Germania, are ochii verzi, e o femeie frumoasă și veselă. Anneliese știe acum ce să lase și ce să păstreze din viața ei trăită între cele două țări. „Acolo am familia, prietenii, toți ai noștri sunt acolo acum. Aici am amintirile. Mă consider o norocoasă că am copilărit pe ulițele din Saschiz, pe dealuri. În primele nopți după ce am plecat de aici visam că eram la iarbă verde cu prietenii, cântam, dansam și făceam grătar pe deal, în Saschiz. Ceva din ce e aici nu mai este în Europa, sau cel puțin în Germania. Nu mai sunt nici natura și nici căldura dintre oameni. Când am ajuns noi acolo și am început să ne cunoaștem cu nemții de acasă, ei se mirau câtă prietenie este la noi. Spuneau că nu au mai văzut atâta frăție și căldură între cunoștințe. Noi aveam acest dar din țară noastră natală. Copiii noștri nu mai știu tradițiile și nici cum e să crești împreună cu toți ceilalți copii din sat. Dar să vă spun ceva ce n-am mai spus nimănui. Eu îmi luasem rămas bun de la Saschiz. Cu mulți ani în urmă, am venit în România și am spus, gata, e ultima oară! Am spus

asta în tăcere. Dar când a venit reprezentantul nostru acolo și a zis, haideți că se organizează sărbătoare la Saschiz, sunt 700 de ani de când se cunoaște satul, eu nu am zis nimic. Nu voiam să vin. Dar băiatul meu cel mare, care are 21 de ani, a venit la mine și a spus: „Mama, vreau să văd de unde ești». Atunci am spus că da, are dreptate, copilul meu are dreptul să vină și să vadă unde își are rădăcina”.

Mama Anneliesei nu a vrut să vină. A spus că ar fi prea dureros pentru ea. Insuportabil. Familia lor are o istorie crudă în spate. Cu ei chiar s-a jucat cineva și a fost un joc sadic. Bunicul a luptat în război alături de nemți, a fost „o încurcătură de istorie”, spune Anneliese, „așa a fost și pentru români”. Dar apoi a fost considerat dușman și i s-a interzis să se întoarcă în țară, la familie. Bunicul Anneliesei a avut voie să vină doar după zece ani, să-și vadă familia, doar pentru trei zile, la București. Mama ei nu-și văzuse tatăl niciodată. L-a văzut trei zile.

După 20 de ani, bărbatul a reușit să se reîntoarcă acasă. A venit, a mai trăit o vreme și a murit. L-au îngropat în cimitirul din Saschiz. Copiii au plecat imediat după aceea în Germania și au luat-o și pe bunica cu ei. Femeia a murit acolo și este înmormântată într-un cimitir din sudul Germaniei. Din nou despărțiți.

Anneliese stă între cele două lumi, puternică și vie, cu sufletul ghemuit peste amintirile copilăriei și multă experiență în a merge mai departe. Nu vrea să se mai întoarcă. Iar casa, după ce va primi cheia, o va vinde.

La Georg e bine. A renovat casă venind aici în fiecare concediu. E încă tânăr, are mașină și job bun, de electrician, în Germania. Vine de câte ori vrea. Fratele lui, mama, nu prea vin, dar el s-a hotărât. Consideră așa: nemții se dau mari că au case de vacanță în Spania, Italia, Franța. „Eu le spun: am casă de vacanță în România! Și încă ce casă de vacanță! Vedeți, am renovat, mai am de lucru, dar e foarte bine acum. Nu o s-o vând niciodată, e casă mea. Am două, nu? Două case, două țări”.

În bătaia vântului se deschide scârțâind o poartă de lemn. Între curtea lui Georg și curtea vecină, prin șopronul cu lemne, tăiată din gard, poarta dintre cele două case arată ce s-a întâmplat. „Vecinul are grijă și de casă mea”, spune Georg uitându-se la poarta care se bălăngăne că o mărturie, „el curăță, pregătește tot, lemnele, strugurii, e ca și a lui. Vedeți ce grijă a avut?”

Parcă poți uita așa de ușor 700 de ani?

În biserică, pe rândul din spate stă un domn în vârstă, îmbrăcat în costum negru. În ochii lui albaștri se zbat câteva lacrimi. Pastorul ține slujba că altădată, fără să amintească cumva că o face la un eveniment aniversar. Sobru, a început să citească din Evanghelie, că și cum ieri saschizenii ar fi lucrat la câmp, și astăzi s-au îmbrăcat curat să vină la biserică.

În timpul slujbei lăcrimează tot mai mulți bărbați.

La sfârșit, un tâmplar, reprezentantul lor în Germania, le vorbește despre aniversare, despre renovarea bisericii și le spune bun venit acasă. Ei se ridică în picioare. Bărbatul simte nevoia să se explice. „Parcă poți uita așa de ușor 700 de ani?”

Primarul și viceprimarul – ultimul e sas și „autorul acestei fapte, aniversarea” –, așteaptă să vadă concluzia. Se întorc sau nu se întorc sașii acasă? Au făcut drumul cu asfalt, au proiecte din bani europeni, fabricuță de gemuri inaugurată de Prințul Charles, monumente renovate de UNESCO, acum vin?

Pe la amiază, primarul și viceprimarul stau cam dezamăgiți sub bradul din curtea bisericii. Nu vin.

Povestea lui Martin

Martin Johann a plecat în Germania în august 1989. Avea băiatul bolnav de cancer și spera că acolo îl va trata mai ușor, acolo se găsesc medicamente. Lucrase 32 de ani la Gostat în Agnita. Și-a lăsat casa în grija unui prieten și a plecat. În Germania au fost duși în lagărul de la Nürnberg, unde a stat opt luni. Acolo stăteau toți până când se acomodau. Nu era rău, mâncarea venea „pe roți”, cu căruciorul, îți dădeau și haine. Dar după opt luni ți se deschideau porțile lagărului și trebuia să pleci, să-ți cauți un loc. Pe străzi era mai greu. Treceai prin ciur. Martin avea deja 60 de ani. Oriunde mergea să se angajeze i se spunea: păcat de tine, ai părul alb! Era disperat. Un asistent social l-a sfătuit să meargă la școală, să spună

că vrea să învețe germana, deși o știa. Dar ar primi un ajutor de la statul german încă 10 luni. Așa a făcut. A mers cu părul lui alb la școală. Dar băiatul lui urma tratament și asta îl mulțumea. Ar fi mers și la război pentru asta, dar mite la școală! Între timp, soția lui s-a angajat menajeră în casa unor nemți. După ce nemții i-au cunoscut mai bine și au căpătat încredere în ei, i-au luat în casa lor, iar Martin s-a ocupat de grădină. Mulți ani au stat acolo, până când au murit stăpânii casei. Apoi, cu banii strânși și-au renovat o casuță la marginea orașului. Toți cei care o văd spun: „Ia uitați-vă ce casă frumoasă au făcut sașii din coliba aia!”.

Când vine acasă, Martin stă la un prieten din Criș, pentru că la casa lui din Agnita nu se mai poate locui. A năpădit-o ruina. Au crescut buruienile în curte, s-a prăbușit gardul, așa a avut grijă de ea prietenul lui! Când a sosit, nu a putut deschide poarta, era înțesată de buruieni. Și Martin începe să plângă pe o piatră în curtea bisericii din Criș. „Dar câștigul pentru care a meritat este că băiatul meu trăiește”, spune Martin.

Povestea lui Johannes

Johannes Halmen este un fel de episcop rătăcitor. Are în grijă bisericile și enoriașii din șaisprezece sate. Merge tot timpul, aproape că nu se oprește niciodată. Este văzut când într-un sat când în altul, când pe un deal din Criș, când pe unul din Bunești. Unde nu te aștepți, apare preotul cu cărțile și cu obiectele lui de cult pe spinare, umblând între

sufletele răsfirate ale ultimilor luterani rămași pe aici. Înainte, casele sașilor erau răspândite și episcopului îi lua mult să le cutreiere, spun poveștile, dar acum casele sunt aproape, numai sașii sunt răspândiți.

Aproape toți din familia lui au plecat. Are cinci frați și părinții în Germania. Are fetele la școli în Europa. Are prieteni plecați. Însă el n-a vrut să plece. „Cum să plece și preotul? Dacă vine Dumnezeu și găsește biserica încuiată?”, ne întreabă râzând.

„Cei care au plecat ne-au negat pe noi, au negat viața noastră, ne explică Halmen, au spus: asta nu e viață, viața voastră nu e bună, noi nu vrem să trăim așa. Ne-am trezit că tot ce credeam noi că e frumos, pentru frații noștri nu valora nimic! Atunci am trecut printr-un fel de depresie. Dar nici sașii plecați n-au dus-o mai bine, pentru că și ei se simțeau vinovați față de noi și nevoiți să se justifice. În același timp, cei de acolo se uitau la ei întrebători: și cu voi ce e aici? Iar sașii trebuiau să se justifice și în fața lor, să tot spună de ce au plecat. Iar noi, cei rămași, simțeam nevoia să ne justificăm și noi pentru că am rămas. Așa că am spus: gata cu justificările, nu mai vreau să aud justificări, haideți să nu ne mai justificăm tot timpul, ci să începem să trăim pur și simplu viața pe care ne-am ales-o!”.

Johannes se uită la adunarea veselă a unei sărbători de ocazie plină de sași veniți în vacanță și spune „Asta e ca o frișcă, realitatea nu e asta, realitatea este când trece vara și, în octombrie, în sat rămânem doar

cinci sași și unsprezece luni trăim în singurătate. Dar imaginea asta, cu sașii întorși în sat, la sărbătoare, este ca o poză pe care o poți ține în mână și să trăiești pentru ea”.

Părintele Johannes mănâncă o felie de pâine unsă cu fasole frecată și ascultă discursuri de promenadă. Știe că toate astea trec și-n urma câte unei chermeze câmpenești rămâne un gol și mai mare. După o scurtă tăcere simte că trebuie să restabilească echilibrul: „Bunicul meu a avut copii care au fost deportați în Siberia. Nu i-a văzut decât după cinci ani. Eu am două fete la studii în străinătate și pot vorbi oricând cu ele pe skype, pe messenger sau prin telefon. Ar fi mai rău să fie la război, să nu se mai întoarcă niciodată. Noi știm acum că cei plecați sunt bine și se întorc când vor. Plecarea definitivă e cea rea”.

Peter Trimper

între oameni și cerbi

„Cea mai grea este singurătatea.
Când muncești la câmp,
nu te simți singur, auzi păsările,
îi auzi pe oameni strigând unii la alții,
auzi animalele lor,
dar când intri în casă,
e greu de suportat.
Abia atunci e singurătatea,
singurătate”,

Peter

**Este singur. Ultimul neamț care
a mai rămas să trăiască în Charlottenburg,
un sat înființat pentru nemți.
Asemenea cerbilor din rezervația
de la marginea satului,
Peter a rămas captiv în propria viață,
el n-a mai putut să fugă**

A semenea unui experiment social, undeva între colinele din Banat, un sat colonizat cu nemți și o rezervație colonizată cu cerbi sunt lăsate să trăiască împreună, oameni pe seama cerbilor. După câteva sute de ani „rezervația” de nemți moare, dar cea de cerbi rămâne să trăiască. Cum s-a întâmplat asta?

Peter Trimper stă în mijlocul unui sat circular, chiar în centrul cercului. Cercul s-a lărgit, pe alocuri s-a deformat, un gard, o casă, o curte mai anapoda au stricat rotunjimea lui perfectă. Doar Peter vede asta. Deși în mijloc, Peter pare acum periferic. Un singur neamț într-un sat făcut numai din nemți altădată. Trăiește într-o casă întunecoasă și pustie, la mii de kilometri de frații lui, toți șapte în Germania. Singurul cui care-l leagă de cercul lui e biserica. Și mai sunt două cuie în picioare: mormântul mamei în dreptul și mormântul tatălui în stângul.

Are 77 de ani și o pisică, Miți. Câțiva vecini romi cu copii mulți îi mai aduc mâncare și Peter le dă câte un bănuț. Și cu bănuții stă prost. Frații lui, toți, abia reușesc să-i trimită 50 de euro pe lună. Peter nu se plânge. Tace și privește în gol. Casa nu mai arată ca pe vremuri, satul nu mai arată ca pe vremuri, gardul nu mai arată ca pe vremuri. Nici biserica, nici câmpurile cu vii, nici nopțile nu mai sunt la fel... sunt nesfârșit de lungi.

„Aici n-a fost nimic. Și contele Altringen a venit la vânătoare și, găsind frumoase locurile astea, a zis

să facă un sat pe ele, că e păcat să rămână pustii. L-a pus pe unul Neuman, care lucra la depozitele de sare din Lipova, să facă planurile și a ieșit un sat rotund, singurul făcut așa din Europa. Contele i-a dat numele soției lui Charlotta, semn că o iubea tare... iar satul vecin se numește Altringen. Ca el”.

Bătrânul neamț se uită în pământ, neștiind pentru o clipă dacă istoria acestui sat sau istoria neamului lui mai interesează pe cineva, dacă mai are rost să-și adune puterile ca să continue... dacă din ce s-a întâmplat cu ei ar mai vrea cineva să învețe ceva... Se uită derutat în jur și, asemenea unui preot care slujește singur în pustiu, dă să continue.

„Prima dată au adus 32 de familii din sudul Germaniei, de prin Tirolul de Sud, Alsacia, Lorena și Baden, dar mulți dintre ei au murit din cauza climei. Apoi au mai adus și s-au făcut vreo 131 de suflete. Li s-au dat loturi de 58 de ari de fiecare și grădini, și pădure din care să-și facă apoi case. Casele s-au construit toate la fel, tip Maria Tereza, cu o ușă – vedeți, la casa aia se mai păstrează modelul vechi! – care dădea din hol direct în stradă, cu două trei încăperi, iar pentru bătrâni o casă mai mică, în curte. Trei generații trăiau într-o curte, munceau împreună, creșteau copiii și împărțeau tot ce aveau. Dar nemții din Charlotta luaseră un obicei prost și făceau un singur copil. Era mai ușor de crescut și-i puteau lăsa averea, tot pământul și toată gospodăria. Dar asta n-a fost bine, cu o jumate de copil de fiecare nu se

înmulțește, ci pierе neamul tău. Chiar era o vorbă: nemții de toate au putut inventa, numai o jumate de copil n-au putut inventa.”

Satul a prosperat multă vreme, pentru că pământurile erau bogate și oamenii muncitori, se pricepeau la agricultură și creșteau animale, mai mult cai pentru muncile la câmp. Ei au umplut dealurile cu vii și văile cu cartofi. Charlotta se învârtea în jurul ei însăși ca într-o buclă de timp. Nemții se căsătoreau cu nemți și-n alveola lor nu intra neprevăzutul. Cercul era plin de duzi și toți creșteau fluturi de mătase. Satul se învelea și el, ca un cocon, cu propriile fire.

La începutul secolului trecut, un alt conte austriac, Wimphen, vine la vânătoare și descoperă bogăția pădurilor din Charlotta, pe care familia lui le deținea. Se gândește la expediții cu prietenii, la sat, la pădure și aduce din Austria și Germania 12 exemplare de cerbi comuni și lopătari și trece la împrejmuirea unei rezervații cu 18 kilometri de gard. În curând se fac 92 de capete. Până în 1904, rezervația ajunge la 1.195 de hectare. În sat se amenajează o casă pentru administrația rezervației: Și oameni, și cerbi încep să trăiască împreună, în rezervații vecine.

Prin '39, rezervației de oameni i se transmite un ordin de la Hitler că fiecare familie trebuie să facă cel puțin patru copii. Oamenii se supun și Charlotta atunci se mai rotunjește un pic. La școală se învață numai germană, dar fuseseră vremuri când ocupația îi maghiarizase, dăduse ordin să se învețe numai

în ungurește. În timpul războiului, bărbații se împrăștiează, vreo 70-80 de familii sunt deportate în Siberia și de acolo repatriate în Germania.

Timp de 20 de ani, nu au voie să vină în România nemții trimiși forțat din Rusia în Germania. Își pierduseră de mai multe ori familia, patria, nu-și cunoșteau copiii, nevestele fie rămăneau singure, fie se recăsătoreau cu maghiari, români... Asta a fost o mare greșală să nu-i lași să se întoarcă. Tot în '45 s-a dat poruncă să se învețe la școală numai în română. „Noi eram șapte copii în clasa întâi. Nu știam niciunul niciun cuvânt în românește. Am rămas toată clasa repetenți. Dar asta n-a durat decât trei ani, apoi s-a trecut iar la școala în limba germană și am terminat zece clase germane în Charlotta. Dar ce vreau să vă spun este că, deși ne-am împrăștiat cu războiul și deportările, România a avut meritul că, dacă Tito, Cehia și Polonia i-au expulzat pe nemți de prin țările lor după război, România nu a făcut asta. A fost singura țară comunistă care nu ne-a expulzat, ba, mai mult, ne-a dat drepturile noastre, școlile și limba maternă înapoi. A urmat o perioadă grea în timpul lui Ceaușescu, dar dacă nemții noștri au plecat a fost voința lor, au plecat pentru că în Germania Federală nivelul de trai era de patru ori mai mare decât la noi, dar nu i-a gonit nimeni. Au început să plece masiv prin anii '70, când statul german îi cumpăra. După revoluție au plecat și ultimii dintre ei. Toți frații mei, șapte, au plecat. Eu sunt singurul care am rămas,

pentru că mama și tata erau bătrâni și bolnavi, am rămas să-i îngrijesc și să-i îngrop. Cineva trebuia să facă și asta. Am rămas aici, n-am mai avut cu cine să schimb o vorbă, nu mai aveam cu cine și nu mai era timpul să mă însor... acum stau între pereții ăștia și aștept să văd cum se termină...”

Peter Trimper face o pauză... „Dacă ar fi să recapitulăm: străbunica mea a învățat în limba germană, bunica în limba maghiară, mama în limba germană, eu în limba română și apoi iar în germană. După 1880, când ne-au ocupat ungurii, ei ne-au obligat să vorbim numai maghiară, au vrut să ne facă unguri pe toți. Și în biserică au impus să se vorbească în maghiară, la școală la fel. Charlotta a fost o jucărie în mâinile istoriei, nu mare lucru!”

Și cum să nu-ți vină să te joci cu un Cerc prin istorie?

„Dacă stau să-mi amintesc cum era... aveam de lucru la câmp. Eu lucram cu ai mei, făceam de toate și la vie, și la pădure, și la câmp. Dar aveam timp și pentru sărbători... la noi târg se ținea în prima duminică după Mendelinul din 20 octombrie. Se adunau de pe toate văile. Noi, nemții, ne păstram costumele populare, așa mergeam și duminica la biserică. În 25 noiembrie era bal, dansam și ne distram pe cinste. După ce au plecat frații mei în Germania, n-a mai fost niciodată bal în noiembrie... Și la revelion era frumos, noi aveam formație de muzică... femeile se adunau și lucrau serile de iarnă la câte una acasă, făceau și economie

la petrol pentru lămpi, iar bărbații jucau cărți, cântau la armonică. Mama era mai credincioasă, de aceea a și avut opt copii și asta a făcut-o să ne învețe să muncim de mici. Dar nu-mi amintesc să fi suferit sau să fim lipsiți. Creșteam cu bucurie și nu mi-am imaginat casa asta pustie vreodată...”

Peter Timper merge repezit spre centrul cercului, unde e biserica. Ia cheia, ceva mai mare ca o cheie franceză, din fier copt de rugină, o învârtește în ușa și, cu mișcări largi, lasă aerul rece al dimineții să pătrundă între zidurile înțepenite de tăcere. Niște flori de plastic încearcă să dea culoare hăului alb care se cascadează sub bolta înaltă.

În mijlocul bisericii, Peter pare și mai mic, și mai slab, și mai aplecat de spate. Când ridică privirile spre El, neamțul devine dintr-o dată mai înalt, spatele lui se îndreaptă subit și ochii lui de un albastru spălăcit se aprind: „Asta e biserica noastră, construită pe jumătate de săteni și pe jumătate din donațiile grofului, pe când noi eram mulți, trăia Moșul meu și calendarul spune că era 1875...”

În '47, toți nemții au fost expropriați, li s-au luat pământurile și grapele și caii și ei au plecat la fabrici. Au continuat să muncească acolo, la fel și la câmp, cu temeinicie. Dar sufletul lor nu mai era legat de nimic. De acum putea hoinări liniștit. Și de prin anii '70 a început plecarea. Ei sunt toți dincolo. Peter este singur aici. Mai merge din când în când la mănăstire la Arad, unde un preot neamț primește ziare din Germania și

i le păstrează. El le ia și le citește de oricând ar fi. Așa mai află ce se întâmplă cu al lui de dincolo.

„Au început să nu le mai placă acolo. Poate or să vadă că au greșit când au plecat. Acolo acum e plin de turci, țara lor pe care o știau germană e acum de multe feluri, sunt mai mulți musulmani decât și-au închipuit vreodată și încep să creadă că Germania va deveni un stat pentru imigrație. Adică nici acasă nu mai sunt germani. Și dacă e așa, nu mai bine stăteau ei aici și făceau agricultură și erau la ei acasă?”

Învârtește un ziar vechi, Banater Post, și caută să ne arate poze dintr-o țară în care el personal n-a fost niciodată. „Cea mai grea este singurătatea”, zice într-un răstimp, primind pisica în brațe. „Când muncești la câmp, nu te simți singur, auzi păsările, îi auzi pe oameni strigând unii la alții, animalele lor, dar când intri în casă e greu de suportat. Abia atunci e singurătatea singurătate”. Dacă îl întrebi dacă vrea să-i vadă pe frații lui spune încet, ca pentru el, că-i mai visează uneori noaptea. Și pe cei care sunt și pe cei care nu mai sunt.

Până să se termine de tot povestea lui, Peter Trimper mai merge în câte o duminică după preot în satele vecine, îl caută, îi promite că poate să mai aducă și alți localnici la slujbă și-l convinge să vină la biserica din centrul Cercului. Uneori nu reușește să mai aducă pe nimeni și preotul face o slujbă doar pentru el.

Biserica și tot satul au intrat în patrimoniul mondial protejat UNESCO. Acum, rezervația e doar

un muzeu locuit de alte neamuri, cu alte obiceiuri și alte glasuri. Rezervația din Cerc mai deține un singur exemplar din colonia de demult și acela prea bătrân ca să mai dea naștere vreunui urmaș.

Rezervația de cerbi

Nimeni din sat nu ne dă vreo șansă să intrăm în rezervația de cerbi. „E mai bine păzită ca o centrală atomică”, ni se spune. Numai cu aprobări și bani mulți se deschid porțile de pe drumul spre Bizad. Cerbii sunt valută forte. Ca nemții altădată. Se vând scump, tranzacțiile au loc în euro. Rezervația aparține statului român de vreo 95 de ani și, cât a durat comunismul, ei i-a mers bine.

Dictatorului Ceaușescu îi plăceau vânătorile, venea aici destul de des, vâna și se simțea bine. În centrul satului Charlottenburg, în fosta casă a administrației parcului, s-a amenajat un muzeu cinegetic. Pe pereții lui sunt poze de la vânătorile de altădată. Cerbi târați cu caii, puși la jupuit, trofee, vânători cheflii, iar Ceaușescu apare tot la două tablouri, înconjurat de personajele vremii, miniștri și generali, șefi de partid. El, singur lângă trofeu și trofeul lui, cel mai mare din muzeu.

Avem noroc și dimineața aceea de primăvară rece ne scoate în cale tractorul care duce mâncarea la animalele din rezervație. Obținem aprobările necesare și un loc în tractor, pe grămada de grâu și porumb care se duce în pădure, la cerbi. Claudiu are treizeci și

ceva de ani, este tehnician silvic și îngrijește rezervația împreună cu domnul Nelu, șoferul.

Vin zilnic și le pun mâncare de câte două ori, dimineața și seara. Uneori Claudiu rămâne în foișor la observare... își ia binoclul și stă și stă... îi notează în cap pe cei bolnavi, slabi, bătrâni. Ore în șir stă să-i vadă și nu se plictisește... Iar vânătorile sunt... da, merită să le vezi! Claudiu înșiră toate regulile, când se vânează și când nu, ca un paznic sânguincios, iar la sfârșit îți spune în șoaptă: vom sta aici, în Observator, dar în liniște totală, cerbii și ciutele au urechi foarte fine, orice foșnet de aici o să-l perceapă și n-o să mai vină. Ei vin la mâncare când aud tractorul îndepărtându-se, iar acum tractorul stă și ne așteaptă. Va trebui să-i așteptăm și noi mai mult, până când or să creadă că am plecat.

Întâlnirea

Liniștea se lasă ușoară ca un lapte peste pădurea cenușie, încă lipsită de viață, a Șarlotei. Nicio pasăre nu îndrăznește să sufle în aerul încremenit. Încerci să le auzi pașii, să-i zărești primul printre siluetele cafenii ale copacilor. Pământul jucat în picioare de cerbi e negru, vâscos, nu lasă niciun sunet să iasă în aer. Din ce parte vor veni primii? De sute de ani aici își găsesc casa și moartea, în locul pe care-l cunosc după miros, după sunet, după forma fiecărei frunze, fiecărei pietre. Mănâncă, trăiesc, cad secerați de gloanțe, mănâncă, trăiesc.

Și-ncet-încet apar la liziera pădurii. Ei, maiestuoși, cu coarnele grele despicând aerul. Ele micuțe, sfoase, albicioase, ca niște flori de pădărie. Se înșiră departe de noi, pe lângă grămezile de porumb, adulmecă, privesc spre observator ca și cum ar ști că suntem acolo. Mai iau o gură de porumb, se mai uită la noi. Nici nu știi cine pe cine observă acum, care observator e mai bun. Claudiu îi numără în gând... N-au venit mulți, au simțit omul... Și cum să nu-i înțelegi când lecția asta le este dată de sute de ani la fel: omul aduce moartea.

„Nouăzeci” – spune Claudiu. Atâția au venit în cârdul acela de inocenți, la întâlnirea cu noi. Aparatul de fotografiat face zgomot scurt, apăsător. Click, click. Cerbii ridică capetele cu o zvâcnitură de gât mai sus decât credeai că pot: adulmecă omul, stau încremeniți în fața lui, sfidându-l de la distanță. Nu fug în primul moment. Așteaptă. Ca și cum ar spune vrei să mă omori, hai, ai curaj, trage acum cât mă uit la tine. Noi nici nu respirăm de emoție. Oameni și cerbi se privesc îndelung... Într-un târziu ne desprindem din hipnoza tăcerii și coborâm din foișor. Cerbii se risipesc și ei pe povârnișuri, urmând golgota captivității lor.

Claudiu ne explică încet, cu cuvinte puține, cam câți pui fac, cum nasc în mai, iunie și se împerechează în noiembrie, cum vânătorile sunt îndelung pregătite și doar pentru cerbii mai slabi. Un cerb lopătar ajunge la 80-120 de kilograme și ciuta lui la 30-40. Carnea lor se vinde cu 3,5 euro kilogramul. Coarnele, trofee,

cu 100-150 de euro. Acum în rezervație sunt cam 800 de capete. Lopătari, cerbi comuni și mufloni. Mai intră câte un șacal câteodată și-i atacă, dar rareori se întâmplă asta. Aici doar omul este un șacal adevărat.

Cel care vorbește cu cerbii

Vasile Toroc are 59 de ani și iese la pensie în curând. Este cel mai vechi silvicultor care a lucrat vreodată la rezervația din Șarlota. Îi știe istoria toată pe care o înșiră domol: 110 ani neîntrerupți, pentru cea mai veche și mai mare rezervație de cerbi lopătari din țară.

„Erau mai mulți cerbi comuni înainte, dar s-au preferat lopătarii pentru că mănâncă de patru ori mai puțin, sunt mai calmi și au coarne spectaculoase. În plus, cerbii comuni cam evadau din țarc, lopătarii nu preareușesc. A fost o perioadă de vârf aici, cam prin anii '70 când efectivele din rezervație au atins maximum posibil, 1.070 de exemplare. Dar au fost și ani cu 300-400. Acum avem o medie de 800, ceea ce este și potrivit pentru densitatea recomandată. Cea mai dură perioadă a fost cea a lui Ceaușescu. Trebuia să creștem numărul de cerbi, dar și să raportăm producție mare la vânat. El, Ceaușescu, obișnuia să vină aici destul de des și asta ne dădea mult de furcă. Am avut perioade foarte grele, poate nu vă dați seama ce însemna să organizezi o vânătoare pentru Ceaușescu... Nu voia să fie însoțit de tovarășii cu care venea, de miniștrii sau șefii lui de la partid, pentru că n-ar fi vrut să vadă cineva dacă ar fi ratat. Trebuia să merg eu cu el și cu

oamenii Securității. Aveam niște emoții că nu vă pot spune. Dar am reușit să-i ofer trofee spectaculoase și mi salvam pielea... Dar cel mai mult mă împovărau normele de vânat. Ni se transmitea: tovarășu' vrea 100 de capete. Luam pușca și treceam la vânătoare... Știți, a fost o perioadă când animalelor le-a mers rău, noi ne descurcam greu și nu mai știam ce să facem că urma să vină la vânătoare și nu prea avea ce... atunci am făcut găuri în gard și animalele au putut ieși să mănânce prin culturile din jur și să se înmulțească. Le puneam și noi mâncare în parc, iar ele reintrau prin găuri și mâncau și de acolo, trăiau oarecum în semicaptivitate, era alegerea lor... Mă uitam la ele cum nu se îndepărtează, ce înseamnă obișnuința și la ele. Sunt într-un fel, ca oamenii, știm că ne este rău, dar ne e teamă de și mai rău, de necunoscut... în plus, să știți că se atașează și ele de familie, de turmă, ne seamănă mult.”

Nea Vasile Toroc face o pauză, se uită în jur și spune domol în liniștea care se lasă... „Anul trecut am predat pușca. Am dat-o băiatului meu. Gata, am spus, nu mai vreau să împușc nicio vietate! Păi, ajunsesem să vorbesc cu ei, cu cerbii! Stăteam cu ei zile în șir, îi pândeam, îi urmăream, le observam obiceiul, viața lor de zi cu zi. Îmi deveniseră prieteni. La început vorbeam cu ei în gând. Apoi am observat că și ei vin spre mine și ei mă studiaseră, și pentru ei eram de acum un cunoscut, unul de-al lor. Dacă vine tăcut spre tine un animal sălbatic, înseamnă ci nici el nu mai e ce-a fost, dar nici tu. Era unul, un cerb lopătar care

când mă simțea venea spre mine și era în stare să stea lângă mine ore în șir. Îi spuneam Ionuț și am început să vorbesc cu el. După o vreme mi-am zis: nu poți să mai împuști animalele cu care vorbești, nu? Și gata, am dat pușca.”

Lecția despre Cerc

Satul Charlottenburg a fost un sat aproape perfect multă vreme. Singurul sat rotund, cu proprietăți egale și reguli pe care toți le respectau. Până și numărul copiilor era egal. În mijloc avea o fântână, de jur împrejur alte fântâni, cam una la patru case. Oamenii împărțeau apa, limba și biserica din mijlocul satului.

De pitorescul satului a fost fascinat și un pilot german, în timpul celui de-al doilea război mondial, care, atras de priveliștea aeriană, a aterizat cu avionul pe un ogor din apropiere.

Scriitorul german Johann Kaspar Steube scrie, în martie 1779, din Timișoara: „... acest sat este singurul sub formă circulară. În mijlocul satului se găsește o fântână acoperită cu apă foarte bună. În jurul fântânii se găsește o plantație de duzi, în spatele căreia se găsesc casele, acestea având în curte grajdul și șura. Apoi urmează grădina unde se găsește plantată vițade-vie. Nicio casă nu este nici cu un deget mai înaltă ca alta, și nici cu un picior mai distanțată una față de alta, având un stil foarte frumos simetric; la fel și cele patru intrări în sat – au aceeași distanță una față de alta”

După 240 de ani, satul are casa de la numărul 1 cu gardul ieșit cu câțiva centimetri în afara cercului. Doar Peter Trimper, singurul neamț care a mai rămas în sat, a observat asta. Pe dealul din apropiere s-au construit case de vacanță și s-au îngrădit proprietăți care blochează accesul spre dealul de pe care se vedea tot satul. Primarul a luat pășunile oamenilor ca să facă un parc industrial, n-a mai făcut parcul, dar nici pășunile nu le-a mai dat înapoi, iar astăzi neamțul Trimper nu mai are pășunea lui strămoșească primită de la Maria Terezia. În 1880 așezarea avea 239 de locuitori, iar acum are 111. În tot satul nu este nicio pensiune, deși pe acolo roiesc televiziunile și se fac numeroase filme cu satul rotund. Nu este nicio cafenea și niciun loc de agrement. Un singur muzeu, cel cinegetic, nu are angajați, nu are bilete, nu are program.

Lecția despre vânător

Astăzi, „rezervația” de nemți mai are un singur exemplar, rezervația de cerbi 800. Pe nemți, dictatorul nu i-a iubit, îi erau ostili, străini, oricând posibili trădători, greu de ținut sub control, diferiți și greu de înțeles. Greu de iubit. Pe cerbi îi putea domina, pe ei îi avea la îndemână, închiși între garduri de sârmă. Dacă îi împușcă, îi domină. Dacă îi domină, e puternic. Pe nemți i-a vândut, pe cerbi i-a păstrat. În fața cerbului, dictatorul era învingătorul. Însă, în 25 decembrie 1989, cineva a îndreptat pușca spre dictator.

De undeva din nordul Europei, o mână de nemți priveau la televizor cum vânătorul era el însuși vânat.

Margit Serban, omul cu mai multe coloane vertebrale

„Provin dintr-o familie mixtă,
tata neamț, mama unguroaică.
Dar s-au despărțit repede
și pe mine m-au dat la bunica dinspre tată, nemțoaica,
ea m-a crescut.
În satul circular, la Charlottenburg (Șarlota),
am copilărit în casa de vizavi de biserică.
Pe atunci nu era niciun român în sat,
așa că nu știam o boabă de română!
Mai târziu, mama și-a luat un bărbat evreu,
s-a nimerit un înțelept.
A venit la Șarlota și a zis:
«Măi, voi ce aveți de gând cu copilul ăsta?
Ce șanse va avea în viață dacă nu știe limba țării lui?»
Și m-a dus la școală la Arad”,

Margit

A copilărit în Charlottenburg,
lângă „ai lui Trimper”.
N-a vrut să se facă medic, ci arhitect.
**Dar bunica, nemțoaica, i-a zis că
o să orbească dacă o să deseneze toată ziua,
cu ochii ei, slabi din naștere.**

Și Margit s-a făcut doctor,
iar douăzeci de ani mai târziu
făcea primul transplant de măduvă
din România.

Pe Margit Șerban o găsim în cabinetul ei din Spitalul „Louis Țurcanu”. Pare mică printre multele jucării pe care le are în încăpere, primite sau gata să fie date. Nu este colț de birou sau bibliotecă unde să nu găsești semnele trecerii pe acolo a unor copii cu nume, prenume, zâmbet. Și-au lăsat desenele, pozele, ursuleții. Sus, pe perete, este portretul unui băiat cu ochelari, la vreo 11 ani. Este Cristian, unicul fiu al lui Margit și Viorel Șerban. A murit înecat în 1991. Aceasta a fost partea cea mai grea, dar povestea a început mai demult...

„N-am vrut să mă fac medic, mărturisește acum Margit Șerban, vroiam să mă fac arhitect, îmi plăcea matematica. Dar bunica, nemțoaica, cea care m-a crescut, mi-a zis că o să orbesc dacă mă fac arhitect, că eu, cu ochii mei slabi din naștere, să tot desenez pe planșele alea, sigur o să orbesc! Iar ea ar muri liniștită dacă m-aș face doctor! Eh, și m-am gândit, m-am tot gândit, până la urmă m-am dus la medicină”.

Margit a făcut Medicina la Timișoara, a fost printre cei mai buni studenți. Când a terminat, a fost repartizată, împreună cu o grupă de colegi, la Pediatrie. Nu îi plăcea foarte mult, dar așa s-a nimerit. Apoi, doctorul Țurcanu a ales-o pentru oncologie. Iar asta chiar nu i-a plăcut deloc!

Recunoaște cu o sinceritate surprinzătoare că nu se simțea capabilă să facă oncologie pediatrică, să străbată toată viața tunelul morții. S-a dus la profesor și i-a spus în față: „Să știți că sunt supărată, nu înțeleg de ce eu? Chiar nu pot să fac asta, e atâta tristețe acolo că nu mă descurc!”. Profesorul i-a răspuns că numai ea poate face asta, că o apreciază... că pentru asta trebuie să fii mai mult decât un doctor, trebuie să fii și un om bun... „Lăsați, lăsați”, i-a replicat nemțoaica, „Știu eu textele astea!” Dar lucrurile au rămas așa, iar Margit și-a luat inima în dinți și s-a apucat de treabă. A zis că, dacă Dumnezeu i-a dat ei treaba asta cu cancerul, atunci măcar să o facă ca lumea... Acum spune cum viața i-a arătat că ea a greșit și orice urmă de resentiment față de profesor a dispărut. Cu atât mai mult s-a lămurit de acest lucru când profesorul Țurcanu și-a îndrumat-o și pe unica sa fiică spre oncologie: „Înseamnă că a știut ce trebuie să facă, nu era o decizie arbitrară. A avut intuiția că pediatria din România avea nevoie de specialiști, a fost o răscruce de drumuri când ne-a pus să ne specializăm, iar selecția o făcea cu îndelungă meditație și ținând cont de ceva mai multe lucruri decât credeam noi”.

Moartea fiului ei a fost cea mai neagră perioadă. „Atunci s-a rupt ceva în mine și n-am mai putut”, ne spune cu lacrimi în ochi. „Am zis, gata, nu merg mai departe. Nu mai pot! Eram ca o fantomă, nu știam nici să pășesc ca lumea, dar să-i ajut pe alții. Și într-o zi am venit la spital, lucram deja aici de multă vreme, m-am plimbat pe hol, prin saloane.

Și mi-am zis: trebuie să mă întorc la ei, ei sunt salvarea mea și eu a lor. Nu există altă cale”.

A fost și o perioadă de „închisoare”, perioada comunismului, când medicii români au fost izolați de restul lumii, departe de descoperirile științei medicale, de progres. „După ‘90”, spune Margit Șerban, „am fost în Germania, atunci a început o altă etapă profesională pentru mine. I-am cunoscut pe colegii din Germania, apoi pe cei din Austria și am început să clădesc relații frumoase”.

Primul transplant

A venit 5 iunie 2001. „Transplantul de măduvă efectuat în premieră în România, unui băiat de 12 ani din Hunedoara, a fost considerat reușit de medicii timișoreni care l-au realizat, investigațiile clinice și de laborator confirmând că măduva perfuzată a început să producă celule sangvine. După zece zile de aplazie severă, începând din 16 iunie, au apărut primele semne ale grefării transplantului. Au urmat trei zile de creștere consecutivă a leucocitelor și trombocitelor, de aceea medicii au declarat intervenția reușită. Transplantul a fost efectuat de o echipă de medici condusă de Margit Șerban, șeful Clinicii 3 de Pediatrie a Spitalului «Louis Țurcanu», pacientul fiind un copil care suferea de boala Hodgkin. Afecțiunea băiatului nu a răspuns tratamentului convențional cu citostatice, prezentând două recăderi, ceea ce impunea efectuarea transplantului”, scriau ziarele vremii.

Treisprezece ani mai târziu, băiatul Alex din Hunedoara este bine, sănătos, a plecat la muncă în străinătate, iar doamna Margit Șerban conduce mai departe Secția de oncohematologie de la Spitalul de Copii din Timișoara. Operează copii bolnavi de cancer. A efectuat și transplant de celule stem, a extins cercetările și are internați cam 40-50 de copii cu cancer pe care-i tratează în secția sa. Spitalul este înghesuit în curțile unor clădiri mai vechi, cu alură comunistă, dar secția ei e într-o clădire nouă, complet reabilitată. A fost făcută în cea mai mare parte din bani donați de nemți, de austrieci, de elvețieni. În cabinetul doctorului Șerban găsim fotografii cu prietenii spitalului, oameni care au ajutat, au donat și s-au implicat ani la rând. Este vorba de președinta parlamentului bavarez, Barbara Stamm, profesorul Helmut Gardner, doctorul Wolfgang Schromm, Kalman Nagy și Yutgen Schweiger. Doctorul Schweiger a venit timp de 11 ani la rând, de două ori pe an, cu medicamentele de care aveau nevoie.

Acum, lucrurile sunt într-o pace relativă, spectrul lipsei de medicamente plutește în aer, iar moartea unuia dintre prietenii care au sprijinit ani la rând spitalul, aducând medicamente de sute de mii de euro de două ori pe an, a sporit îngrijorarea. Margit Șerban a ținut permanent legătura cu Germania și Austria, a întreținut sentimentul de încredere pe care europenii îl au în spitalul de la Timișoara și a reușit, mai mult decât alții, în lupta cu cancerul la copii.

De ce nu a plecat în Germania?

„Ca să vă explic, pentru că am tot fost întrebată, m-am gândit la asta. Eu provin dintr-o familie mixtă. Tata neamț, mama unguroaică. Dar s-au despărțit repede și pe mine m-au dat la bunica dinspre tată, nemțoaica, ea m-a crescut. În satul circular, la Charlottenburg (Șarlota), am copilărit în casa de vizavi de biserică. Pe atunci nu era niciun român în sat, așa că nu știam o boabă de română!

Mai târziu, mama și-a luat un bărbat evreu, s-a nimerit un înțelept. A venit la Șarlota și a zis: «Măi, voi ce aveți de gând cu copilul ăsta? Ce șanse va avea în viață dacă nu știe limba țării lui?» Și m-a dus la școală la Arad. Acolo, diriginta mea, când m-a cunoscut, a spus: «După ce va învăța românește, acest copil nu va fi cel mai bun din clasă, ci cel mai bun din școală!». Și așa a fost... Dar ce vroiam să vă spun, poate pentru că părinții mei s-au despărțit și eu am crescut singură, am suferit. Soțul meu este oltean, de lângă Tismana, bunica a fost din Șarlota, pentru mine cea mai importantă e unitatea, familia... cei din jurul meu. N-am putut să plec și atunci am zis: fac tot ce pot în viața asta de aici, la mine acasă!”

În memoria copilului lor, Margit Șerban și soțul său au făcut un centru-spital la Buziaș, pentru bolnavii incurabili. „N-am avut bani și – cum eu sunt și nemțoaică, la mine totdeauna doi cu doi fac patru –, i-am spus soțului: «Dragă, cu ce facem noi un spital?»

Și el, oltean de-un optimism incorrigibil, a zis: «Lasă, ai să vezi că ne descurcăm, ne ajută Dumnezeu!». Și așa fost, au venit la început donațiile, apoi Centrul a intrat pe lista organizațiilor de interes public și acum merge, funcționează. Cred că au fost peste 20 de mii de pacienți care au trecut pe acolo”.

Margit Șerban se ocupă de Secția de hematologie din Spitalul de Copii Timișoara. La Buziaș sunt alți angajați specializați, care-i învață pe pacienți cum să se descurce singuri cu boala lor, ei devenind cei mai buni medici pentru ei înșiși. Vorbește cu indignare despre practicile incorecte din sistem: „Nu știu cum pot unii medici, eu nu pot să-mi închipui, să facă trei ore la spitalul de stat, apoi fug repede la cabinetul privat. E o înșelătorie, nu faci nimic ca lumea, slujești doar banul! Eu aș interzice prin lege practicarea concomitentă la două cabinete, iar dacă poți, atunci lucrează duminica, sâmbăta, dar nu ai cum! Nu te poți închina la doi Dumnezei!”

Mame, medici, mame

Patrik are șase ani și s-a trezit prin noiembrie cu dureri de cap care nu mai conteneau și voma întruna. Au fost cu el la medic, au crezut că are vreo viroză. Dar nu era așa. După multe investigații, s-a descoperit că are o tumoră. În 2 decembrie anul trecut a fost operat, iar acum vine la control și la tratament. A ajuns, în sfârșit, în sala de joacă, acolo unde vin copiii când se simt mai bine. Se joacă cu mama lui un joc haios,

cu niște guri de plastic ce se deschid și hap!, „înghit” biluțele. Râde și înghite biluțele din pătrățelul mamei, o învinge!

De pe hol privește în camera de joacă o femeie mai în vârstă, cu părul cărunț și un halat de împrumut pe ea. O întrebăm cu cine este acolo. Mai întâi începe să plângă și apoi, încet-încet, cu înghițituri scurte, reușește să vorbească: „Trebuie să vă spun, nu mă rabdă sufletul să nu vă spun că spital ca ăsta n-am mai văzut! Doctori și spital ca ăsta nu știu să existe! Am fost la Turnu-Severin, am umblat din doctor în doctor și n-a știut nimeni să afle ce are nepoțica mea! Trei medici au văzut-o și nu a palpat-o niciunul să vadă ce ganglioni umflați avea! Tușea, a apucat-o un tușit de nu-i trecea cu nimic. Eu eram îngrijorată, îi dădeau siropuri și fata tușea și mai rău! Atunci m-am hotărât și am plecat cu ea la Timișoara, auzisem de doamna doctor și de spitalul ăsta. I-au făcut analize, investigații și ne-au spus adevărul: nepoțica mea avea cancer la plămâni! Acum e bine, au operat-o și e mai bine. Stau aici cu ea până s-o vindeca, dar mă rog la Dumnezeu să-i ajute pe oamenii ăștia să ajute mai departe pe alții. Fata lui domnu' Ponta dacă era și nu se purtau așa frumos cu ea!”, spune Paula Țintaș, bunica Almatei din Turnu-Severin.

Margit Șerban, nemțoaica ce a crescut în Charlottenburg, se joacă înăuntru, cu copiii. Aruncă zarurile și aleargă pe serpentine într-un „Nu te supăra, frate!” care e când joc, când realitate.

„Târnava a fost regularizată
și în mare parte canalizată,
satele săsești lipsite de locuitorii
care le-au dat viață, farmec și rost.
Au rămas însă, în mare parte,
fânațele înmiresmate,
livezile abandonate,
pădurile cu miros de ciuperci
și pasiunea mea pentru fluturi”,

László

László Rákosy,
profesorul de fluturi

**De la un profesor neamț
a învățat cum să alerge după fluturi.**

Acum este dintre cei mai apreciați specialiști în lepidoptere
din Estul Europei. N-a acceptat invitația de a preda
la universitatea din Viena,...

...ci a făcut aici, în România,
o adevărată școală de biologi.

Se spune că, de la Viena încoace, nimeni nu mai are atâta informație despre fluturi ca el. Scoate cărți care rivalizează cu orice carte din lume despre fluturi, chiar dacă țara lui nu i-a putut oferi nici măcar hârtia necesară.

Este profesor universitar și a creat o adevărată școală de biologi. Îi alege după pasiunea lor pentru ceea ce fac. László Rákosy știe că, pentru a salva echilibrul lumii, e nevoie de oameni foarte „dezechilibrați”: ei trebuie să fie gata să-și pună viața la bătaie pentru o broască, un fluture sau un gândac. Pentru că meseria de biolog, poate nu știți, înseamnă să știi ce ceilalți încă nu știu, să vezi unde ei sunt orbi, să aperi unde ceilalți sunt gata să distrugă.

Pe strada lor, în Sighișoara, erau 13-14 băieți și o fată. Toți știau câte trei limbi, ca să se poată înțelege. Sași, maghiari, români, mâncau pâine cu untură și ceapă și vorbeau trei limbi. Umblau pe străzi, prin păduri, inventau jocuri, râdeau de lume, se încăierau între ei. Erau o gașcă pe cinste. László era cel mai rău, așa se spunea despre el. Îi bătea pe ceilalți, fără să stea prea mult pe gânduri îl altoia pe câte unul. Avea și „slugă”. Era un puști care, de frica lui, îl aștepta dimineața la poartă și-i ducea ghiozdanul la școală. Adesea veneau părinții copiilor la poartă să-l

pârască și urma scandalul în familie. Și atunci László mânca bătaie. Mama lui, nemțoaica, era aspră, dar atentă la ce face neîmblânzitul ei copil. Ea avea să-l ducă încet-încet pe drumul lui, aproape fără să-și dea seama. „Făceam excursii cu părinții, povestește László Rákosy, în fiecare weekend, plecam pe dealurile din jurul Sighișoarei. Umblam până se lăsa seara, cutreieram pajiștile, pădurile. Aveam un rucsac al meu, mic și verde, în care purtam un ursuleț de pluș. Luam rucsacul și plecam. Iar vacanțele erau la fel. Plecam la bunici cu trenul, ajungeam în sat, vecinii mă vedeau și spuneau: a venit băiatul cu ursulețul, a venit vara! Iar toamna, când plecam la școală, luam rucsacul și sătenii spuneau: pleacă băiatul cu ursulețul, vine toamna!” Dar câmpurile, pădurile pentru el nu plecau niciodată. Și când era la școală în Sighișoara cutreiera dealurile, de cele mai multe ori cu prietenul lui Martin Gerhard.

Umblau prin păduri și adunau rădaște, croitori, gândaci. Îi puneau în cutiile de ațe șterpelite de la mamele lor, în cutii de cremă de pantofi și-i cărau cu ei pe drumuri, pe străzi. Seara îi ascundeau în colțurile curților, pe sub tufe, pe sub pietre. Nu o dată ieșeau rădaștele și gândăcimea adusă de ei la lumina curților de-i îngrozeau pe ai casei. Dar lucrurile nu rămâneau așa. László și Martin îi răstigneau repede în ace și piuneze, îi storceau între paginile câte unei cărți și asta numeau ei „colecție”. Într-o zi a întârziat mult prin pădure, iar mama a luat nuiaua și, cum alerga el în jurul mesei și se ținea cu mâna de buzunar să nu-l

lovească acolo, și-a dat seama că ascunde ceva. L-a prins de mână și i-a căutat în buzunar. Era un pui de pasăre. I-a tras o palmă și i-a spus: „Cum ai putut să faci așa ceva, nu te-ai gândit ce i-ai făcut mamei lui? Când se întoarce la cuib, ce crezi că zice?” Imediat și-a dat seama că și Gerhard a luat unul, și pe el l-a chemat, își amintește László.

„Ne-am dus înapoi în pădure, am găsit cuibul și pe mama puilor care îi dădea târcoale disperată. Am pus puii la loc și am așteptat. Când pasărea mamă i-a văzut din nou, așa de mult s-a bucurat de ei, că m-a emoționat foarte tare, mi-a părut teribil de rău pentru ce făcusem! A fost prima lecție pe care am primit-o de la mama mea și de la mama natură în acea zi.”

Într-o după-amiază, pe când László și Geri hălăduiau la marginea orașului, pe câmpuri, au văzut un bărbat cu ceva în mână ce nu mai văzuseră până atunci, un fel de plasă cu care vâna fluturi. Nu și-ar fi putut închipui că exista așa ceva! Ei îi prindeau cu mâna, îi striveau, le sfărâmau aripile, se aruncau pe ei în iarbă, ieșea măcel, dar domnul acela făcea hârșt cu bățul și plasa lui și gata, lua fluturele dintr-o mișcare! Pe când se holbau ei mai tare, ascunși după niște tufe, siguri că nu-i vede nimeni, îl aud zicând: „Ia veniți voi încoace, măi băieți! Ieșiți să vă văd la față!” Și încet-încet s-au apropiat de el: „E directorul școlii”, a apucat să-i șoptească Geri. Dar în loc să-i certe că pierde vremea pe câmpuri, profesorul le-a arătat cum prinde el fluturi cu plasa sa făcută pentru asta, apoi

i-a dus acasă la el și, când a deschis dulapul făcut special pentru colecția sa de fluturi, copiii au rămas cu gurile căscate! Desigur, au sărit repede să spună că au și ei acasă o colecție întreagă de gândaci și rădaște, de fluturi și cărăbuși! Laszlo s-a dus acasă și nici nu putea povesti de surescitat ce era. Imediat, tatăl lui s-a dus și a luat o sârmă pe care a făcut-o cerc, iar mama lui a întins pe sârmă un ciorap de mătase de-al ei, deși ciorapii atunci se găseau greu și așa i-au făcut prima lui plasă de fluturi. Laszlo spune acum că seara aceea a fost hotărâtoare pentru viața lui. A adormit cu gândul la plasa de prins fluturi și la dulapul cu colecția minunată a profesorului Michael Kondrath.

Când s-au dus cu cutiile de ațe, pline cu gâze, la profesorul Kondrath și le-au deschis, s-au rușinat singuri de cum arăta „colecția” lor. Fluturii era maltratați, scofâlciți, nu arătau nici pe departe ca ai profesorului. Dar din ziua aceea, Michael Kondrath, un sas care provenea dintr-o familie de cofetari din Sighișoara, a început să-i învețe cum se prind fluturii, cum se tratează, cum se organizează o colecție profesionistă. Fratele lui László i-a făcut o cutie din lemn cu capac de sticlă, dar cum capacul nu prea culisa, pentru că pereții cutiei erau strâmbi, tatăl lui a dus-o la un meșter să o facă să funcționeze. Tot profesorul i-a învățat cum să adoarmă fluturii în cloroform, mergeau la farmacie și cumpărau soluția, îi pregăteau și-i așezau în cutie. Lucrau pe rupte. La sfârșitul verii, László avea o colecție pe cinste. Iar prin clasa a zecea,

băiatul s-a schimbat brusc, dintr-un bătauş slab la învăţătură, într-un elev studios. De unde până atunci avea note mici, iar profesorii spuneau pe faţă că n-o să se aleagă nimic de capul lui, atunci, parcă un înger s-a coborât asupra lui şi l-a transformat. „Când ai mei au spus odată în faţa dirigintelui, o gorilă brutală care mă altoise de multe ori, că vreau să mă fac biolog, el a râs şi a zis: «Biolog? În veci nu va reuşi nimic, cum să fie el biolog?»”. Dar László a început să se schimbe şi, în scurt timp, îi uimea pe profesori, descopereau la el nu numai o minte sclipitoare, ci şi o capacitate extraordinară de muncă. În câţiva ani, László şi Geri umpluseră câteva cutii cu fluturi, mergeau noaptea sub cele câteva lămpi cu mercur din oraş şi-i vâneau la lumina lor. Mergeau pe câmpuri, prin păduri, erau într-o continuă căutare.

„Michael Kondrath nu ne spusese, dar în oraş mai era un colecţionar de fluturi, mult mai bun ca el, dar tocmai de aceea ne ascunsese acest lucru”, continuă profesorul Rákosy. „Când l-am descoperit, avea să înceapă o altă etapă în viaţa mea. Wilhelm Weber era un farmacist sas, mare colecţionar de fluturi, mult mai avansat decât credeam noi că e posibil! Avea cărţi despre fluturi din lumea întreagă, avea prieteni şi rude în Germania care-i făceau rost de ouă de fluturi exotici! Domnul Weber avea crescătorie de fluturi! Ori, pentru mine şi Geri aşa ceva era de neconceput! Când am intrat în laboratorul lui, am crezut că păşim pe altă planetă!”. De farmacistul Weber l-a legat apoi

o prietenie pe viață. Este amintirea cea mai caldă, mai vie, a profesorului, care acum are vârsta farmacistului pe când l-a cunoscut.

„Avea obiceiul să-mi facă surprize. A venit odată, a doua zi de Crăciun, pe la noi pe acasă. A intrat, a dat târcoale prin casă, a vorbit cu ai mei, a băut o cafea și după ce a plecat am găsit jos, lângă piciorul scaunului, o carte despre fluturi! O lăsase special pentru mine, se prefăcuse că a scăpat-o. Așa ceva la noi nu se găsea! Altădată îi aluneca din buzunar un plic cu ace speciale pentru fixat fluturii, tot așa, de negăsit la noi! Îl lăsa să-i cadă, fiind sigur că eu îl găsesc. Mai târziu, după revoluție, când plecase deja de câțiva ani în Germania, iar eu eram profesor și i-am putut face o vizită la Nürnberg unde se stabilise, mi-a strecurat în buzunar un plic cu 50 de mărci. Nu știu de unde știa prietenul meu, dar eram pentru prima dată în Vest și chiar nu aveam niciun ban!”

Viața în Sighișoara alături de farmacistul fluturar a durat câțiva ani buni. În scurtă vreme de la întâlnirea lui cu farmacistul Weber, László avea o colecție mai mare decât a lui. Își improvizase și o crescătorie de fluturi, iar bunica lui, o femeie de 60-70 de ani, nici nu visase vreodată că va ajunge să se ocupe de o fermă cu viermi la care trebuie să aducă zilnic brațe de crengi și frunze să mănânce. „Atunci am avut convingerea, am simțit că eu asta trebuie să fac în viață, să mă ocup de fluturii din România. Avusesem tot timpul fluturii în cap, cu ei am crescut, dar atunci pornirea mea era

una rațională, conștientă și de neoprit. Îmi găsisem drumul.”

Cel mai mult îl atrăgeau fluturii de noapte, cam la fel cum erau ei atrași de lămpile orașului. Umbla după ei cu Geri și umplea cutie după cutie. De altfel, cărțile aduse de prietenul Weber pe ascuns erau cele mai bune din lume despre fluturii nocturni și asta îl influențase. Cărți despre fluturi nu se găseau deloc în România nu exista niciuna de acest fel. Mergeai la librărie și întrebai, nicio carte despre fluturi nu aveau. Dar de asta avea să se ocupe el mai târziu.

Kondrath a fost cumpărat de statul german și a părăsit țara. Lui Weber, Securitatea n-a vrut să-i aprobe plecarea până n-a cedat colecția lui de fluturi, care și acum se află la muzeul din Târgu-Mureș. După ce au plecat amândoi prietenii lui mentori, László s-a simțit părăsit. El avea mama nemțoaică și tatăl maghiar, dar familia nu mai avea rude în Germania, așa că n-au plecat. „A fost un noroc că am rămas, ce s-ar fi ales de planurile mele dacă plecam? Germania mai avea specialiști în fluturi, despre fluturii lor se scriseseră tomuri întregi, dar despre cei de aici nu se știa nimic. Eu asta aveam de gând să fac, să umplu golul! Când am văzut o hartă a lumii și peste țara noastră era o pată albă, mi-am zis: «Dumnezeule, noi în lepidopterologie nu existăm!» Deci așa de grav stăteau lucrurile!”

A intrat primul la facultate la Cluj. Profesorul Matic, după primul curs l-a chemat și i-a spus: „Uite aici cheile biroului meu, ai acolo un microscop, ai

tot ce vrei, poți merge oricând să lucrezi!” De acum înainte, profesorul Matic avea să creadă în el și să-l susțină.

László Rákosy s-a dovedit un student foarte bun, în fiecare an a terminat cu media cea mai mare, voia să-și dea imediat doctoratul și să treacă la catedră sau în cercetare, dar să rămână să studieze fluturii. Numai că, în anul în care el a terminat facultatea, Elena Ceaușescu, supărată că n-a fost pusă președinta Academiei, a dat un decret și cinci ani de atunci încolo nimeni n-a mai avut voie să facă doctoratul. László a plecat cu repartiție la o școală din Sibiu. Era considerată cea mai slabă școală din oraș, Catangacity. Dar când a ajuns el acolo, un lot de alți câțiva profesori tineri intrau în școală și împreună au schimbat lucrurile. „Aveam o profesoară de desen tânără și talentată, pe care am rugat-o și mi-a pictat clasa cu evoluționismul lui Darwin pe toți pereții. A făcut foarte frumos! I-am atras pe copii cu un stil mai plăcut de predare și clasele noastre au început să aibă rezultate tot mai bune, ni se ducea buhul. Când venea vreo inspecție de la București, inspectorul general mă suna și-mi zicea că îi trimite la mine, că eu o să fac față. Dar, în același timp, nu mi-am lăsat cercetările și proiectele mele legate de fluturi. Studiam în timpul liber noctuidele mele și scriam la o carte. Avea să fie prima mea carte și prima despre noctuidele de aici, dar va ajunge să vadă tiparul mult mai târziu, când nici eu nu mai credeam că ar fi fost posibil.”

După ce a terminat cartea, 1.000 de pagini bătute la mașină, fotografii și desene făcute de el în lungile seri de singurătate în garsoniera din Sibiu, a plecat cu ea la București. S-a dus la editura Ceres. Dar acolo i-au spus că nu i-o pot publica așa, nu au voie cu atâtea pagini, să facă două cărți din ea, cu titluri diferite, să nu se considere aceeași lucrare. „Păi, nu pot”, a zis Rákosy, „este vorba despre o singură familie de noctuide cu toate speciile ei din România, dar cum să-i zic altfel, cine va mai ști că e vorba de același studiu, de aceiași fluturi?” și ei au ridicat din umeri: asta e! În plus, i-au mai spus: „Hârtia de care are cartea dumitale nevoie nu se dă decât cu aprobare specială de la tovarășa Elena Ceaușescu! Aveți trecere?” Nu, nu avea, de unde să aibă László Rákosy trecere la Elena Ceaușescu?! Așa că, cinci ani a rămas lucrarea lui în sertarele editurii, fără vreun folos.

Oricât de tânăr ar fi fost László atunci, timpul lucra împotriva lui, îl presa. După cinci ani de așteptare s-a ridicat interdicția de intrare la doctorate. L-a sunat pe profesorul Matic și l-a întrebat dacă îl primește. Dar acesta a invocat un motiv de necombătut: lua pe altcineva, de la care urma să aibă unele avantaje care atunci însemnau mâncarea de pe masa familiei. A mai așteptat un an, când s-a scos la concurs o jumătate de loc la doctorat, pentru că era dat biologiei împreună cu geologia. A avut și atunci greutăți, deși s-a prezentat la examen cu 32 de articole, studii și cartea lui de 1.000 de pagini, a luat zece la toate probele, dar la ultima,

unul dintre profesori și-a schimbat notarea ca să-l favorizeze pe cel de la geologie. Atunci, nemairăbdând nedreptatea, profesorul Matic i-a spus să pună toate studiile lui și cartea într-o valiză și s-au dus împreună la rector. „Matic a răsturnat valiza pe masa rectorului și a spus: «Judecă dumneata rectore, te rog să decizi și să vii afară să-mi spui cine merită postul, băiatul ăsta sau celălalt?»» Apoi am ieșit. După câțva timp, rectorul a venit afară și a spus: «Nu încape îndoială, al lui e postul».”

Au urmat ani frumoși de febrile cercetări, expediții în natură, studiu. László are amintiri frumoase despre începuturile lui de cercetător la Cluj.

După revoluție a fost chemat să predea în străinătate. Cei de la Viena au insistat mult, dar Rákosy a simțit că lumea încă necunoscută, neexploatăată a Estului este misiunea lui. „La mine în țară puteam să fac ceva util, acolo mă adăugam altora și poate nu chiar pe poziția pe care doream. Dar am făcut altceva, am acceptat să lucrez pe proiectele lor de cercetare în Austria și banii câștigați acolo îi foloseam aici, la cercetările mele din țară, pentru pasiunea mea.”

După zece ani în care a umblat după specii de fluturi pe cale de dispariție în Austria, ca să-i identifice și să-i ocrotească, László Rákosy a renunțat la proiectele lor și s-a întors să facă în România ce învățase de la austrieci. A identificat specii rare de fluturi pe dealurile din jurul Clujului, a reușit să le înscrie în siturile Natura 2000, iar țărani primesc de

ani buni subvenții ca să aibă grijă de pajiști și, astfel, de fluturii care le locuiesc. A făcut și singurul muzeu în aer liber, „Dealul cu Fluturi”, tot în Transilvania.

Dar între timp, cam prin anii '90, un muzeu din Linz i-a propus să facă o expoziție cu fluturi, iar ei îi tipăresc cartea, „Noctuidele din România”, pe post de catalog al expoziției. I-au spus asta în iulie, iar în septembrie avea loc vernisajul. Cartea trebuia tradusă în germană și desenele refăcute la altă dimensiune. Profesorul Rákossy le făcea de mână, trasa contururile și apoi le umplea cu puncte mărunte. Ziua desena, că era mai multă lumină și noaptea traducea. „Atunci am lucrat și 22 de ore pe zi, am crezut că nu voi rezista, dar cartea a ajuns la timp la tipografie și e considerată una dintre cele mai valoroase cărți prin realizare și unică prin ceea ce tratează. Păcat că trebuit să iasă prima dată în germană, ea descriind fluturii din România”, spune profesorul acum.

În 2014 a mai realizat o premieră editorială, a scos o carte despre fluturii de zi din România și a fost prima carte de acest fel scoasă la o editură din țară. A ieșit atât de bine, încât lectori de specialitate din întreaga lume fac referire la ea ca la ceva deosebit de bine realizat, este o carte de referință și gata să rivalizeze cu orice carte de acest fel din lume. Editura spune că aproape zilnic sosesc felicitări, iar autori din alte domenii când vin la ei spun: așa vrem cartea, ca a lui Rákossy!

Dar profesorul László Rákossy este prieten și cu John Akeroy, biologul casei regale a Angliei. Acesta, aflat în vizită în Transilvania cu Prințul Charles, i-a pomenit de cartea lui Rakossy despre fluturi. Prințul a cerut să o vadă, iar cartea a fost rapid trimisă cu o cursă de persoane la Sibiu și de acolo la Prinț. După ce văzut-o, a spus că ar fi minunat să se traducă și în engleză, iar la ediția în engleză chiar el ar vrea să-i scrie prefața.

Geri

Martin Gerhard, cel mai bun prieten al lui Laszlo și tovarășul lui de hoinăreală, a urmat mecanica. În momentul în care s-au despărțit, cu treizeci de ani în urmă, i-a lăsat lui László „colecția” lui. N-a prea putut fi folosită, fluturii lui Geri erau maltratați rău, nu respectase procedurile. Dar gestul lui l-a impresionat pe László. Nu l-a mai văzut de când a plecat în Germania, dar acum câțiva ani, într-o vară, Geri a venit în concediu la Sighișoara. A vizitat-o pe mama lui László și aceasta i-a dat cartea despre fluturi scoasă de László. Geri a luat-o, a ieșit foarte emoționat cu ea în mână și, pe scări, spune mama lui László, se uita la carte și plângea. El n-a crezut că se poate trăi din așa ceva și nici că prietenul lui va ajunge atât de departe continuând să alerge după fluturi. De atunci, Geri vine în fiecare vară în România și hălăduiește pe dealuri fotografiind fluturi și încercând să recupereze plăcerea pierdută.

Profesorul Rákosy a „inventat” un master unic la noi, nou și pentru Vest. E vorba de Ecologie culturală. Profesorul a descoperit că între natură și om a existat o relație mai nuanțată decât aceea pentru care este criticat astăzi: omul mănâncă natura și aruncă cojile în jur! Dimpotrivă, susține profesorul Rákosy, atent să supraviețuiască, omul a avut grijă ca pământul să-i ofere cele necesare traiului pe termen lung, așa că a învățat cum să-l ajute ca să fie la rândul lui ajutat. „Noi suntem ai pământului, nu pământul este al nostru” era convingerea celților din Transilvania. Sașii, românii, maghiarii și alte etnii au avut fiecare în parte un anumit fel de a se raporta la natură și de a o exploata. Iar amprenta aceasta, încă vizibilă în România, ar trebui studiată și conservată, crede profesorul. Momentul în care coseau fânul, scoteau vitele la păscut, felul în care cultivau pământul, rotirea culturilor, toate acestea au ajutat natura să se îmbogățească, au creat noi medii de viață, au apărut mai multe specii de plante, au atras animalele, le-au dat noi teritorii. „Se spune îndeobște că, de când a apărut omul, tot toacă natura, dar nu e adevărat – noi putem demonstra că el a fost un atent șlefuitor al naturii, diversificând-o.”

Ce e și ce nu mai e

„Fânațe încărcate cu flori multicolore, zumzetul insectelor, fâlfâitul fluturilor, zborul elegant al uliului,

livezi extensive cu numeroși pomi fructiferi, a căror pârguire o cunoșteam pe din afară, ca dintr-un calendar bine rostuit, turmele de oi sau vite și câinii acestora, carul cu boi mari și greoi mânat fără grabă de bunicul lui Gerhard, prietenul meu..., sunt numai câteva din amintirile copilăriei petrecute la Sighișoara și împrejurimile acesteia. Ani mulți au trecut de atunci, Gerhard și familia lui a plecat de mult în Germania, iar de atunci nu am mai văzut cai și boi atât de mari și puternici. Fanfara nu mai cântă de mult pe „Villa Franka”. Târnava a fost regularizată și în mare parte canalizată, satele săsești lipsite de locuitorii care le-au dat viață, farmec și rost. Au rămas însă, în mare parte, fânațele înmiresmate, livezile abandonate, pădurile cu miros de ciuperci și pasiunea mea pentru fluturi”, spune astăzi László Rákosy.

Friedrich Philippi ține usa deschisă

„Am rămas să păstrez patria pentru copiii noștri
dacă au aici o ușă deschisă,
pot mai ușor să se întoarcă
ei au o posibilitate în plus pe care alți nemți n-o au:
ei au patria unde s-au născut,
ne au pe noi”,

Friedrich

**ATENTIE, se repeta ideea
cuvantul patria**

**Profesorul a reparat lumea în jurul lui,
peste tot unde era nevoie.**

A făcut tot ce trebuia făcut de cineva,
când nu mai avea cine.

N-a plecat după ai lui în Germania,
a rămas să țină patria pregătită
pentru clipa în care copiii ar dori să se întoarcă.

Profesorul de geografie Friedrich Philippi este cunoscut într-un mod oarecum ciudat. I se spune „omul cu berzele”. După ce am ajuns să-l cunoaștem pe profesor, am înțeles că este „omul cu o bibliotecă” ce-i poartă numele, „omul cu inscripțiile” de pe case, „omul cu fotografia”, „omul cu patria”.

Când socrul și colegul său, biologul Klemm, a plecat în Germania, trebuia să lase berzele în grija cuiva. La început a încercat să lase treaba asta în cărca fiului lui Philippi. Dar băiatul avea planuri mari, învăța bine la științele exacte, apoi a pornit spre Germania unde a studiat fizica și acum lucrează la o mare companie de acolo. „Și berzele? Doar nu era să las lucrurile de izbeliște, s-ar fi dus pe apa Sâmbetei toată munca, rezultatele studiului socrului meu de ani de zile. Trebuia să facă cineva și treaba asta și, pentru că nu știam aproape nimic despre berze, am luat materialul de la socru și alte cărți și am început să învăț”, povestește profesorul, pensionar acum, Friedrich Philippi.

Din 1988, profesorul a început să inventarieze berzele din mijlocul Transilvaniei și, slavă Domnului!, se poate mândri cu o frumoasă „producție” care crește de la an la an. Pe teritoriul observațiilor sale se află și cea mai bogată localitate în număr de cuiburi de berze din toată România.

La Cristian, anul ăsta sunt 31 de cuiburi.

În fiecare primăvară, înarmat cu binoclu și lunetă, profesorul pleacă prin sate să numere berzele, să vadă care s-a mai întors și care nu. Le face inventarul, le urmărește obiceiurile, le urmărește viața. „Berzele sunt păsări tăcute, au un clămpănit de împerechere, când se giugiulesc scot niște sunete cum e cel de la dansurile acelea spaniole, flamenco, dar în rest tac. Ce interesant, nu? Berzele vorbesc doar când iubesc”, începe profesorul istoria de aproape 26 de ani de observat berze pe câmpiile transilvane. Scoate niște tabele, două foi A4 pe care a încăput munca lui de un sfert de veac. Anul, localitățile, numărul de cuiburi și numărul de berze. Așadar, viața merge înainte destul de încet. „Dar mai rău ar fi să meargă repede în jos”, spune profesorul... „Știți câte cuiburi de berze mai sunt în Danemarca? Unul singur! Am un prieten acolo, care vine în fiecare an la noi și merge cu mine la observat berzele, îi plac foarte mult, îl interesează natura și ca să le poată vedea vine până aici. Și atunci mi-am zis, avem comori aici, avem o țară frumoasă, haideți să avem grijă de ea. Și eu asta fac. Am grijă de ce pot eu, atât cât îmi stă în putință”.

Sasul Philippi notează sânguincios fiecare întâlnire cu fiecare barză, în fiecare an, are caiete și tabele speciale pentru asta. Își face treaba temeinic, pentru că trebuia s-o facă cineva. Nimeni niciodată nu i-a decontat niciun leu pentru benzină. Merge cu mașina proprie, face poze, scrie, merge la întruniri, se luptă cu autoritățile pentru ocrotirea berzelor. „Vedeți apărătoarele astea de plastic? Sunt pentru stâlpii electrici, bune să protejeze

firele, dar și berzele. A venit un prieten din Germania cu 170 de bucăți, a plătit camion să le transporte până aici și Electrica nu s-a atins de ele, n-a instalat nici măcar o bucată. Mă rog de ei, le fac adrese, dar degeaba. Probabil zic ei, ce mai vrea și bătrânul ăsta?! Auzi, lui îi arde de berze! Dar e o treabă serioasă, să știți, s-ar proteja în primul rând sistemul lor electric și apoi păsările acestea tot mai rare în lume”. În 2001 a avut loc o întrunire a iubitorilor de păsări la Târgu-Mureș, unde a fost și profesorul Philippi. S-a discutat acolo despre necesitatea instalării unor suporturi de cuiburi pe stâlpii de electricitate, astfel încât să fie protejate și păsările, și firele de electricitate și tuturor să le fie mai bine. Dar au trecut 14 ani și nu s-a întâmplat nimic, iar berzele se descurcă pe mai departe singure, își fac cuiburi direct pe fire. Ba mai mult, deși sunt păsări ocrotite de lege, profesorului Philippi i se dă adesea telefon să i se spună că într-un sat s-a mai dărâmat un cuib... Oamenii se împiedică adesea de berze, deși prietenia acestora este una benefică: berzele mănâncă șoarecii și șerpii de pe lângă case. „Acum două săptămâni s-au dat jos cinci cuiburi la Orlat, și în locul lor au pus două bețe cu un steag. Chiar să pui steag în locul cuibului, adică am învins berzele?”

Berzele sunt păsări sociale, le place compania omului, îl însoțesc și-l imită. Uneori își fac cuib pe hornul casei sau pe stâlpii porții. Au fost dați când femeile s-au înfuriat pe berze pentru că se instalaseră chiar deasupra băncuței unde stăteau ele la taifas și făceau mizerie în capul lor. Dar berzelor le plac

poveștile... sau așa se pare.

Profesorul are doi copii, amândoi stabiliți în Germania. Fiul a studiat în domeniul fizicii și fata în cel al chimiei. Au copii la rândul lor și o viață așezată acolo. Dar dacă-l întrebi pe profesor de ce n-a plecat și de ce mai stă singur aici, îți răspunde: „Am rămas să păstrez patria pentru copiii noștri, dacă au aici o ușa deschisă, pot mai ușor să se întoarcă, ei au o posibilitate în plus pe care alți nemți n-o au: ei au patria unde s-au născut, ne au pe noi”. Și când o spune, dincolo de ochelari vezi cum ochii lui ca cerul înoată în lacrimi. O dată sau de două ori i-au dat nepoții la plimbare, în drumeții de vacanță, dar pentru o pasiune față de berze e nevoie de mai multe veri de iubire.

Datele culese de profesorul Philippi sunt centralizate la Cluj, la Universitate. Aici se includ în rapoartele naționale și apoi în cele mondiale. Conform acestor rapoarte, România nu stă nici cel mai bine, dar nici prost în privința habitatului berzelor, semn că ecosistemul țării noastre este într-un oarecare echilibru și asta e bine. După ce timp de 30-40 de ani populația de berze de la noi a cunoscut o scădere continuă, în ultimii 10-14 ani, în unele zone ale țării se observă o creștere a numărului de perechi. În alte zone, scăderea efectivului de berze s-a oprit și s-a stabilizat. Actualmente, pe plan mondial există aproximativ 170.000 de perechi de berze albe, din care în Europa 120.000 de perechi. În România s-au semnalat între 4.000 și 6.000 de perechi, în Ungaria – 5.500 de perechi, iar în Serbia, 800 de perechi. În România, cele

mai multe berze albe trăiesc în județele Satu Mare și Timiș (aproximativ 300 de perechi). Cele mai multe cuibăresc în Polonia (65-70 de perechi pe kilometru pătrat).

Într-un fel, domnul Philippi contribuie la păstrarea patriei, în timp ce mulți alții nici nu bagă de seamă. „Dacă avem berze, înseamnă că avem o natură vie, noi mai avem plante care răsar singure și animale de care nici nu știm, înseamnă că nu ne-am îndepărtat prea mult de ce trebuie să fie natura. Ce vrem, pustiul din Danemarca, acolo unde nu mai crește nimic decât ce pune omul în pământ? Cred că avem o bogăție neatinată de stricăciune și nu știm să ne bucurăm de ea. Am putea gândi o promovare turistică numai pe observarea berzelor și asta ar fi mare lucru! Nu sunt multe locuri în lume unde să vezi, ca la noi în Cristian, câte un cuib în fiecare stâlp!”

Cea mai mare părere de rău o are domnul Philippi pentru că în orașul său, în Sibiu, nu mai este decât un cuib de barză, din 6-7-8 câte erau în anii trecuți. Asta pentru că, spune domnia sa, berzele din celelalte cuiburi s-au speriat de focurile de artificii. Mulți vecini ai lor au spus că asta cred ei că ar fi cauza pentru care berzele urbane nu s-au mai întors niciodată. „Mai avem un singur cuib, spune profesorul, n-ar fi rău să punem o cameră de filmat în el și un ecran în piața orașului, să vadă orășenii cum se petrece minunea în fiecare zi. Ar fi un spectacol unic pentru ei și o posibilitate de reîntoarcere la inocență, la natură, poate vom deveni mai buni.”

Profesorul Philippi a descoperit, la un moment dat, niște manuale mai vechi, din perioada interbelică. Le-a răsfoit și a înțeles cam cum se făceau pe atunci manualele de limbă germană: fiecare profesor împreună cu elevii lui își realizau manualul sau fiecare școală avea manualul ei. „Arătau foarte interesant aceste manuale, o dată că erau rodul creației celui care-l folosea și asta îl ajuta la predare, dar și pentru că era adaptat la elevii pentru care era făcut. Semăna oarecum cu acele cursuri pe care le fac profesorii la Universitate și după care predau. Și, după ce am pus mâna pe câteva astfel de manuale, mi-am zis: ele ar trebui salvate, câte mai pot fi salvate. Ele sunt istoria noastră, a acestui neam pe cale de dispariție. Și atunci am dat sfoară printre sașii de aici, dar și printre cei din Germania și am trimis scrisori, în care le spuneam că cine are așa ceva să mi le trimită. În câțiva ani am reușit să strâng peste 2.000 de cărți, de manuale.”

La casa Teutsch din centrul orașului Sibiu, la etajul I, o sală mare tapetată cu cărți vechi poartă acum numele profesorului Philippi. Din dulapurile cu sticlă scoate câteva dosare și le așază pe masă. În lumina sticloasă a dimineții, paginile galbene cu mângăleli de copii se deschid în fața noastră și mi se pare că, în momentul acela, comitem o impietate. Printre filele cărții găsim două bancnote mici și albastre, banii de covrigi ai unui copil, uitați acolo acum aproape un secol. O fițuică, un bilet către un coleg, un carnet de

note, de fapt, o simplă foaie cu un tabel de materii, o bucată de compunere scrisă stângaci despre revoluția de la 7 noiembrie... „Istoria oamenilor se face din mici firimituri de viață”, spune profesorul, dar cineva trebuie să le adune pentru ca povestea lui să spună ceva și după ce el nu va mai fi.

Lecțiile sale de geografie erau ceva special. „Aveam o singură oră de geografie pe săptămână și mi-am zis: poți să-i înveți multă geografie? Nu, atunci măcar să-i înveți să iubească și să înțeleagă lumea ce-i înconjoară. Am ajuns să cânt cu ei la ore. Avem noi, sașii, un cântec despre lună care și când se vede doar pe jumătate, știm că ea e întreagă... Și copiii cântau cu mine. Făceam drumeții și le proiectam diapozitive, știți, imaginile contează enorm, abia cu ajutorul lor se fixează bine informația. Geografia și istoria sunt științe despre viață și trebuie predate vii, cu povești și imagini care să îi însoțească pe copii toată viața”. Intrăm în clădirea Liceului Bruckenthal, un fel de sanctuar pentru profesor. Mergem în sala festivă, asemănătoare navei unei biserici, cu „amvon” și balcoane. Și acest liceu e o parte de patrie pe care profesorul o păstrează pentru cei ce vor veni, chiar și dacă nu vor mai veni.

Scrisorile de pe ziduri

Pentru că tot cutreiera satele, profesorul Philippi a început să observe și casele, și peisajele, și oamenii. Cu aparatul său de fotografiat a început să immortalizeze, într-o colecție unică de fotografii, inscripțiile de pe

casele săsești. Ani la rând a făcut asta cu sânguința celui care se grăbește să nu piardă de tot o istorie scrisă de strămoșii lui pe zidurile caselor acum părăsite, asemenea unor cuiburi de berze, toamna. Fotografiile cuprind bucăți de zid în care mâna unui meșter a scris cu var și humă de la 1700 încoace un fel de haikuri în germană, pasaje biblice, povețe, proverbe sau înțelepciuni populare. „În furtună și vreme rea, Dumnezeu este salvatorul meu” scrie pe zidul casei de la numărul 43 din Ticușu Vechi, „Totul se face cu Dumnezeu” scrie deasupra porții la numărul 7 din Ighiș.

„La început oamenii erau circumspecți când mă vedeau dând târcoale caselor și făcând fotografii, povestește profesorul Philippi. Dar dacă le-am explicat că n-am venit să le fac rău, nu vrea nimeni să le ia casele înapoi, atunci m-au chemat și înăuntru să-mi arate inscripțiile de pe grinzile din case. Unii nici nu știau ce scrie, neștiind germană, dar când le-am spus, au fost încântați că sunt îndemnuri biblice și au promis că nu le vor distruge. Alții le-au distrus, renovând casele, pentru că era greu să le păstreze, să restaureze și scrisul, mai bine l-au ras. Dar mă bucur că am apucat să le fotografiez”. Cu aceste fotografii, Friedrich Philippi a făcut o carte-album în care le-a inventariat, le-a descris și localizat alături de fotografia care le ilustrează pe fiecare în parte. De acum, casele-cu-povești nu vor mai muri niciodată.

Lumea lui Hans Prömm

„În momentul acesta toți ne pierdem patria.
Apar noi clustere, pe alte criterii decât etnia.
Ne orânduim din nou, modelul vechi –
statul național – va dispărea.
Care este locul meu în lume?
În cine am încredere?
Cine sunt «ai mei» și cine «ceilalți»?
Suntem în mijlocul unei vâltori,
nu știm ce va ieși de aici, dar cred că românii
vor reuși mai ușor să se adapteze.
Sunt mai deschiși, mai toleranți,
poate și mai «pățiți»,
fiind multe secole supuși altora.
Au acum un avantaj în fața globalizării”,

Hans

deschidere ilustratie razboi

El e, poate, prototipul omului nou:
omul cu mai multe țări, case, joburi... deznăscut și sentimental,
dar, tocmai de aceea, determinat să facă ceva al lui.

S-a mutat de nouă ori.

Stă două săptămâni în România și două în Germania.

Are o firmă la Brașov și alte angajamente juridice la Hamburg.

Iar din aceste bucățele,
Hans își recrează o nouă patrie a lui.

În 1967, când s-a născut, la Brașov, străbunicii lui mai vorbeau încă despre ordinea Imperiului Habsburgic în care ei crescuseră și ai căror cetățeni mai apucaseră să fie. La 17 ani, Hans Prömm pleacă împreună cu familia în Germania și lasă în urmă România comunistă. Acolo își face studiile militare, studiază economia și științele politice. În 1996 este trimis în misiune NATO pe terenul minat al Iugoslaviei războinice. Acolo află Hans cum arată ura, moartea, umilința, absurditatea unui conflict fratricid și jură că el nu o să calce vreodată demnitatea altui om în picioare. „Mă cert, îndur sau pedepsesc, mă lupt și *in extremis* poate și omor pe cineva, dar niciodată plin de ură sau într-un fel umilitor!”, spune Hans Prömm.

Bunicii lui Hans îi vorbeau despre bunăstarea perioadei interbelice, despre burghezie, intelectualitate și deschiderea României spre Vest. Și despre al doilea război mondial, dar numai că a fost o nenorocire mare. Nu faptul că izbucnise, nenorocirea era faptul că fusese pierdut.

De prin decembrie 1944 mergea zvonul că sașii vor fi duși undeva la muncă forțată. În 13 ianuarie 1945 mergea câte un soldat rus cu un soldat român și cu o listă din casă în casă și le ordona sașilor între 16 și 40 (femeile,

între 18 și 35 de ani) să se adune a doua zi dimineața la școală. Să ia de mâncare pentru două săptămâni și haine calde cât pot duce. Scenele care s-au petrecut în noaptea aceea sunt de nedescris. Durerea atâtor mame care își trimiteau copiii de 16 sau 18 ani în Rusia, a mamelor care trebuiau să-și lase copilul de un an la bunica, a taților care aveau doi băieți pe front și două fete care acum erau deportate în Rusia... Dar disciplinați cum sunt, mai toți au fost prezenți și s-au urcat în vagoanele de vite... La Ghimbav, nimeni nu a trebuit să fie adus cu forță. S-au prezentat conform ordinului.

Numai Nolly, Eleonore Rausch, nu. Ea era bolnavă în casă, avea o gripă și febră. Și fiindcă în casă vecină era diagnosticat un caz de „tifos“, soldatul rus a decis ca fata să stea acasă, fiindcă nu vroia să riște infectarea întregului transport. „Bolnav să fii, noroc să ai!“, concluzionează acum Hans...

Grete nu avea febră, bifată pe listă, ea mergea la transport... Iar acum începe faza neagră, perioada despre care Hans nu a putut afla nimic. Nici de la mama, nici de la tată, nici de la bunici, nici de la alte rude sau vecini. Omerta...

Cert este că Nolly în ianuarie 45 era „în relație“ cu un cadet aviator român, George Crețu. Nu știm dacă din iubire sau pur și simplu sau din motivul de a o proteja (de deportare, dar și de represaliile românilor care vor veni), cei doi s-au căsătorit. Începând din iulie 1945, pământul, fabricile, dar și casele sașilor au fost luate. Există un tablou foarte emoționant care arată

un bătrân sas cu scrisoarea în mână care-l anunță că de azi nu mai este el proprietar, ci un român care avea să ia în primire casa și gospodăria.

„Și așa s-a întâmplat cu toți sașii. Unii au avut noroc, fiindcă proprietarii noi erau prieteni români din același sat, care le dădeau sașilor o cameră cu curent și căldură. Cei mai mulți însă primeau proprietari comuniști străini care nu aveau respect sau milă cu «hitleriștii». Tatăl meu de exemplu a «copilărit» în șură, iar proprietarul nu le permitea să meargă prin curte și îi batjocorea cum dorea el. Tatăl mergea să zidească și mama aduna urzici și lemne. Tatăl meu a dormit mai întâi într-un lighean de lemn, iar de la vârstă de doi ani sub masă, ai cărei pereți era din patru saci bătuți în cuie (în șură era rece, lemnul îl lua numai pentru gătit). Și întotdeauna mi-a fost foame, prima dată când am mâncat cât am putut și au vrut a fost la 14 ani! Eu m-am jucat în șura calvarului tatălui meu în anii '70. De ce bunicii, mătușa și unchii și nici tata nu mi-au povestit niciodată nimic? De ce tata nu mi-a arătat masa sub care se aflase dormitorul lui? Cred că primul motiv este rușinea. Chiar dacă nu ești vinovat, este foarte greu să explici copilului tău cum ai fost umilit. Al doilea motiv este frica: Toți voiam să plecăm în Germania. Dacă povesteai copilului tău de mârșăviile comuniste, riscai să fi interogat de securitate. Și sub orice aspect aceasta nu era de dorit. Deci mai bine nu zici nimic copiilor”, așa crede acum Hans Prömm.

Până în '55 totul era raționalizat și pe cartele. La începutul anilor '50, „proprietarii” părăsesc casele sașilor, fiindcă li se dă pământ (al sașilor) și bani și își fac și ei case. Sașii primesc înapoi case devastate și goale. Dar nu toți – să nu-i uităm pe cei care au avut ca proprietari prieteni români care nu s-au atins de ce era în casă.

În 1953 și Johann Rausch trebuie să predea mașinile, ultimele vite și ultimele hectare la CAP. În 1955, la 62 de ani moare. La 17 ani îi murise tatăl, la 21 cu trei ani de război, urmați de alți trei ani ca prizonier. După aia vine acasă, se căsătorește, i se nasc două fete și muncește ziua și noaptea pentru a cumpăra pământ și a asigura ficelul o educație bună, un trai decent și o zestre. „Banii se pot devaloriza, aurul și vitele se pot confisca. Peste pământ trece tancul, dar îți rămâne. Nimeni nu-ți ia pământul, fiindcă este muncă grea cu el”. Uite că nu a fost așa. Un tată care trebuie să asiste cum doi soldați îi iau fika din casă? Un frate care trebuie să vadă familiile celor 13 surori și frați suferind de foame. Un german din România care trebuie să asiste la trădarea fraților de arme români și, după aceea, la învingerea nimicitoare a Germaniei? Un tată care are o fică dusă în Rusia și una însărcinată de un „trădător” român? Și în final i-a fost luat și pământul atât de sfânt... „Ce a rămas din 62 de ani în afară de muncă, chin și suferință? Nu este prea mult pentru un singur destin? Pentru un biet suflet într-un singur corp?”, se întreabă Hans astăzi.

Însă atunci, toate încercările micului Hans de a afla mai multe detalii se loveau de un zid al tăcerii.

Părinții lui, înfricoșați de atrocitățile comuniștilor din anii de după 1945 și crescuți în „închisoarea comunistă”, nu vorbeau deloc despre trecut. Tot satul nu vorbea despre trecut, era ca o gaură neagră, o ceață, un fel de lord Voldemort al cărui nume nu trebuia pronunțat, nicidecum în public, și fiindcă nu puteai fi în siguranță nicăieri, nici în propria casă. Seara, în dormitor, părinții ascultau radio Europa Liberă și șopteau lucruri de neînțeles.

În această Românie a crescut Prömm și această Românie era pentru el țara în care sașii își pierduseră tot ce clădiseră timp de 800 de ani și trăiau într-o stare de șoc și îndurerare continuă. Iar reprezentanții fizici ai acestui sistem erau români: angajații publici, polițiștii, securiștii, secretarii de partid – toți parcă actori ai înscenării descrise de Étienne de la Boetie în cartea „Discours de la servitude volontaire”. Dar, decimate cum erau, comunitățile săsești au fost destul de puternice să rămână, în inima lui Prömm, un simbol al conviețuirii între oameni.

În 1985, la 17 ani, Hans pleacă din România socialistă, epurată de burghezi, de clasa de mijloc și de intelectualii liberi. Era sigur că civilizația sașilor, dar și toată România împreună cu locuitorii ei erau sortiți pieirii într-un lung coșmar à la George Orwell.

În Germania i se dezvăluie adevărata amploare a fenomenului, cum comuniștii, după 1945, au curățat România de toate „elementele” care nu vroiau să se supună noii orânduiri. Abia acolo află dimensiunea tragediei poporului român și abia acolo începe să încadreze suferințele sașilor în acest context.

Armata germană

Hans Prömm se înscrie la academia militară. Se temea că nu va fi admis, venind din Est, dar intră cu brio. Explică de ce a optat pentru pregătirea militară: „Din copilărie m-a fascinat milităria...”, spune Prömm la un moment dat, „câtă pregătire a oamenilor, planificare minuțioasă, disciplină și coordonare îți trebuie să operezi pe câmpul de luptă cu mii de oameni...”

Planul este 50% din succes, deoarece inamicul nu îți face plăcerea să lupte conform planului tău. Următorii 45% sunt flexibilitatea și viteza cu care poți să adaptezi planul și toată organizația (adică mii de oameni) la o situație nouă. Schimbi tactica, dar nu obiectivul și strategia. Ultimul 5% este noroc! Și totul pentru a atinge la ora necesară obiectivul, rezultatul cerut. Abia pas cu pas mi-am dat seama că nici armata germană nu este imună la schimbările sociale din ultimele decenii. În loc să fie un exemplu și pilon de orientare, armata a devenit o copie a societății.

Dar tradițiile și spiritul prusac persistă și nu o să fie exterminate de cele două-trei generații mediocre

aflate în acest moment la putere. Sunt recunoscător și dator pentru ce am învățat acolo. La 20 de ani eram responsabil pentru 40 de oameni și echipament foarte eficace și scump. Am învățat foarte repede că greșelile mele se plătesc cu sângele lor. Atunci nu îți permiți să greșești și nu ai nevoie de nimeni să te motiveze. Mergi până peste granițele puterilor tale pentru a deveni și mai bun.”

Iugoslavia

Cea mai dură experiență, dar poate și cea mai benefică, spune el, a fost campania IFOR în fosta Iugoslavie, despre care vorbește și într-un interviu pentru Allgemeine Deutsche Zeitung. Plecarea lui acolo s-a produs în august 1996, imediat după semnarea „păcii” de la Dayton. „Am intrat pe acel câmp minat, având baza la Trogir în Croația.

Nedeplasam cu convoaie blindate sau cu elicopterele la Sarajevo, Knin, Tuzla sau în alte localități în care combatanții nu mai luptau, dar încă stăteau în tranșee și noaptea mai izbucnea câte un schimb de focuri în jurul nostru. În multe localități și zone pândeau mine și grenade ascunse, așa zisele «booby traps».

Însă nu schimburile de focuri sunt ceea ce m-a format în acel timp. Noi nu am luptat acolo și n-am câștigat eroic bătălii, nu a fost comparabil cu luptele atroce din Afganistan sau Irak. Noi am venit «după». Am venit când atrocitățile mari încetaseră.

Dar străzile erau minate, femeile violate însărcinate, sute de localități „curățate” etnic, iar în incinta stadionului olimpic din Sarajevo se stivuiau cadavre neidentificate. Frica femeilor de orice uniformă, soții, frații sau tații lor dispăruți – este ceva ce mi-a atins inima, m-a făcut umil, în față destinului sau a lui Dumnezeu și m-a făcut să prețuiesc orice fel de viață, fie ea cât de mărunță. Și mi-am jurat că eu nu o să calc vreodată demnitatea altui om în picioare. Mă cert, îndur sau pedepsesc, mă lupt și în extremis poate și omor, dar niciodată plin de ură sau într-un fel umilitor!”

Acum, după evenimentele din Franța – atentatul asupra unor jurnaliști – Hans Prömm mărturisește ce gândea când se află pe străzile din Sarajevo. „Nu puteam să cred ce am auzit și văzut acolo. Oameni educați, europeni ca noi, s-au transformat peste noapte în animale. S-au adunat sub steagul etniei sau al religiei și și-au gonit sau mutilat sau omorât vecinii numai din simplul motiv că ei erau de altă etnie sau religie. Am văzut în zona Knin casele părăsite și arse (sau întregi, dar minate) ale sârbilor goniți de croați în 1995. Am văzut cimitire care își „scuipaseră” morții. Sârbii au luptat atâta timp, încât să aibă timp să-și scoată strămoșii din morminte și să-i ia cu ei. Toate astea s-au întâmplat nu în Evul Mediu, ci acum 20 de ani în Europa noastră modernă. Se poate întâmpla și la noi? Nu știu, dar mi-e teamă că da...”

Întors din armată în 1997, își începe cariera de manager și ajunge în 2003 pe poziția de Country Manager Germania al grupului multinațional Philips. Era un loc onorabil, confortabil, spune el, dar, oricât de complicat ar fi de obținut, suveranitatea, libertatea sunt cele mai importante. A înțeles devreme că poți lupta cu imprevizibilul doar construind, clădind insule în haosul lumii. „Cât timp mai ai un șef deasupra ta, un CEO sau un acționar, nu ești suveran, nu ești antreprenor. Numai cine poate crea ceva din nimic și se poate hrăni pe sine și pe alții este un antreprenor adevărat. În Germania, România sau Kazahstan...”, spune Hans Prömm.

În 2005 cumpără, împreună cu Werner Braun, prietenul lui din timpul școlii, fuseseră colegi la „Honterus” în Brașov, firma „Caditec GmbH & Co KG” de la grupul Autokabel. Firma avea 30 de angajați în Germania și doi la Brașov. „Întrebarea era dacă merita să continuăm la Brașov...”

Ia avionul și ajunge la București. De acolo pornește cu o mașină spre Brașov. Pe drum citește, vorbește la telefon, până aproape de Poiana Brașov nici nu observă împrejurimile. Trecuseră 19 ani. Dar, pe măsură ce se apropie de Brașov, îl cuprinde o neliniște, o emoție inexplicabilă îl copleșește, aproape că plânge. Hans ajunge la Brașov și toată noaptea, în camera de hotel, nu poate închide un ochi. Discută cu asociații

lui și după câteva zile le este clar, România oferă un potențial uriaș, aici va fi viitorul firmei. În anii care urmează, cei doi vor muta nucleul firmei și numărul angajaților se inversează: în Germania rămân câțiva și la Brașov sunt cei mai mulți. Pentru a concentra vocile firmelor germane și pentru a fi auziți mai bine de politica locală, Braun și Prömm înființează împreună cu alți antreprenori germani Clubul Economic Brașov (DWK).

Între 2007 și 2010 se reîntoarce în Germania, unde împreună cu un alt prieten, din armată, înființează firma HEEAG, prin care dobândesc zone de prospecțiune pentru energie geotermală, dar și pentru țiței sau gaze naturale. „Energia geotermală este verde - zero poluare, zero consum de energie fosilă”, explică Prömm. „Însă, în plină derulare a proiectului, în Franța, Elveția și Germania alte foraje geotermale – și fracking-ul – produc mici cutremure. Acceptanța de către cetățenii și politicienii germani scade la zero, investiția riscă să devină un dezastru financiar. Avem noroc, într-un câmp de-al nostru este un zăcământ de țiței. În loc să pierdem toată investiția, vindem la un preț foarte bun către Gaz de France Suez”, spune el.

În 2011, se întoarce la Brașov. „După criza financiară care ne-a forțat să punem producția «on hold», aceasta trebuie repornită. Între timp, asociatul meu Werner Braun ajunge președinte la DWK și are un proiect care îi consumă tot timpul și nervii: Școala Profesională Germană «Kronstadt» pe care vrea s-o

înființeze la Brașov. Țara nu se poate dezvolta numai cu academicieni și lopătari. După 1989, în România au murit toate școliile profesionale și cele de meșteri. De unde să ne vină operatorii de centre CNC, mecatroniștii, electricienii care sunt baza oricărei producții industriale? Incredibil este că din guvern nu vrea nimeni să susțină proiectul, nu există buget pentru așa ceva. Primarul Brașovului ar vrea, dar nici el nu are buget. Dar pune la dispoziție clădirea unui fost liceu. Werner bate toba în DWK, îi adună pe liderii firmelor germane din zona Brașovului. Scrie, zboară și cerșește în România și în Germania. Eu, în acel punct, îmi pierdusem speranța. Dar Werner avea o viziune și era hotărât s-o realizeze. Și, în fine, adună banii necesari și convinge Ministerul Educației să traducă și să accepte planurile de învățământ în sistemul dual german, traduse întocmai în limba română. Și să plătească profesorii. Restul costurilor le suportă firmele fondatoare cât și cele care trimit elevii...”, povestește Prömm despre cât de greu a fost să înceapă să schimbe realitatea, pas cu pas.

Azi, Hans are trei ani consecutivi de când face naveta între România și Germania. Are un apartament aici și unul acolo. Soția și fiica lui sunt în Germania, iar fiul la studii în Statele Unite. Balansul între cele două țări îi place, fiindcă, spune el, poate beneficia de părțile frumoase ale ambelor sisteme: „Acasă, în Germania, totul decurge ordonat și liniștit. Businessul merge lin și petrec mult timp cu familia. «Acasă» în Romania,

apele curg mult mai repede și imprevizibil. Oricum îți faci planurile, niciodată nu merge «din prima» și trebuie să acționezi mult mai flexibil și mai spontan.”

Pe drumul Damascului

De curând, Hans a scris o scrisoare – era prima dată când se hotăra să spună și celorlalți ce gândește – cu maximă sinceritate. Scrisoarea lui a devenit viral pe internet, iar cei care au avut dorința să o citească au înțeles cât de complicat, dar și cât de frumos este să te accepți pe tine ca să ajungi să-i iubești pe ceilalți. Cât de greu este să trăiești pe drumuri, să schimbi locuri, țări, ocupații, dar să revii de fiecare dată la tine însuși. Să nu te pierzi. Poate că aceasta este provocarea lumii care va veni.

Dragi români,

Sunt sas din Ghimbav, am emigrat în 1985 și – drept să spun – aș fi mers și pe jos, desculț sau chiar în patru labe până la Nürnberg, numai pentru a «scăpa» de România și români. De ce? Străbunicului meu i-ați luat în '45 pământul, i-ați trimis fiica nevinovată la muncă forțată în minele din Uniunea Sovietică, ne-ați arestat și încarcerat preoții și scriitorii în '59, pe mama și pe tata i-ați umilit în '79 furându-le ultimul metru de grădină pentru a construi blocuri socialiste și a inunda satul nostru săsesc cu mii de muncitori aduși de nu știu unde...

Ah, n-ați fost voi? Comuniștii sunt de vină? De-ați putea să mi-l arătați pe acela dintre voi care atunci s-a ridicat și măcar a zis că «așa ceva nu se face». Trimiteți-l la mine să-i sărut mâinile.

Cine caută să afle va afla. Vizitați arhiva Brașovului și citiți cine, câți și cum au fost sașii. Având școli din 1512, ei v-au ajutat în 1712 să vă faceți prima școală românească la Brașov, ei i-au susținut și adăpostit pe politicienii români din Regat și Moldova în lupta lor pentru independență, puteți citi asta pe casele din centrul vechi. Dacă vreți...

În 1919, sașii au votat pentru aderarea Transilvaniei la România, aceiași sași care au fost întotdeauna cetățeni loiali ai României, și de la care n-ați auzit vreodată că ar fi făcut revolte sau balamucuri naționaliste. Din 1140 nu au făcut altceva decât să muncească.

Și voi ce ați făcut cu ei?

Din 1919 până în 1989, deci în numai 70 de ani de «stăpânire», voi, românii, ați reușit să distrugeți aproape tot ce sașii au clădit și instituționalizat în Transilvania timp de 800 de ani. Ca într-un târg de vite i-ați vândut Germaniei pe valută... Martori muți și mutilați au rămas satele noastre părăsite și orașe ca Sibiul sau Brașovul – case și ziduri vechi în paragină, înconjurate de blocuri socialiste cât vezi cu ochii...

Așa – acum v-am spus – gândeam în 1985, la plecarea din România. Dacă mai aveți puțină răbdare și citiți mai departe, vă spun și cum, începând din 2004, am început să vă iubesc.

Îmi aduc aminte că în decembrie 2004 m-am întors în România trimis de firma pentru care lucram. Nu vroiam decât să-mi îndeplinesc misiunea și să plec cât mai repede din România. N-a mers. Deja la Timișul de Jos mi-au dat lacrimile și tot drumul până la Brașov am plâns.

Oamenii cu care am avut de-a face m-au surprins zi de zi, lună de lună, an de an. Da, sunt răniți la suflet: bătrânii de bestialitatea comunismului și tinerii de perspectiva de a câștiga lunar 300 de euro, muncind trei schimburi la bandă. Dar chiar răniți și plini de îndoieli

și de supărare, acești oameni blânzi, cinstiți și credincioși m-au făcut să-mi fie rușine. Așteptam răutate sau indolență numai datorită faptului că aveam de-a face cu un român – și primeam atenție, bună-voință și străduință.

N-am vizitat un român care să nu-mi fi oferit mâncare de îndată ce i-am trecut pragul și niciunul nu m-a lăsat să plec fără să-mi ofere ceva din cămara lui. Da, de multe ori m-au făcut românii să-mi fie rușine și asta m-a vindecat.

Au deschis rana care mi-o făcuse România de dinainte de 1989 și au îngrijit-o cu multă răbdare – arătându-mi că merită să nu fie judecați după abuzurile săvârșite în numele națiunii lor.

Tocmai ca «neamț» ar fi trebuit să știu asta...

Desigur, și între români găsești incompetenți, hoți sau oameni răi. Dar eu personal, în ultimii zece ani, am întâlnit atât de mulți oameni buni, onești și de bunăcredință, încât azi știu sigur: românii despre care-mi tot povestea bunica, educați, eleganți, harnici și de bunăsimț, chiar există!

Comunismul a lovit din greu acest popor, dar nu a reușit să-i fure sufletul. «Puterea de a ierta este mai presus decât puterea de a reuși», zicea bunica...

Abia acum, după jumătate de viață, înțeleg ce vroia să-mi spună. Și abia acum pot spune sincer și din suflet: «Ce noroc că m-am născut în România!»

Hans Prömm

Postfata

Expert în domeniul riscului și probabilităților, Nassim Taleb demonstrează în cartea sa „Antifragil” că, așa cum organismul uman are de câștigat de pe urmă stresului și tensiunii la care este supus, tot așa majoritatea lucrurilor au beneficii de pe urma dezordinii, volatilității, haosului și factorilor de stres. Experiența arată că improbabilul, imprevizibilul și nesiguranța nu sunt atât de periculoase pe cât se crede, ci se dovedesc utile, dezirabile și chiar necesare - pentru că îmbunătățesc și întăresc orice sistem, organic sau anorganic. Spre deosebire de rezistență și robustețe, antifragilul nu numai că rezistă la șocuri, ci trage învățăminte de la acestea și se îmbunătățește de pe urma lor. Tocmai de aceea, cunoașterea prin încercări și greșeli va fi întotdeauna superioară cunoașterii academice, „de laborator”, iar organismeale călitate în focul provocărilor vor fi mai puternice decât acelea dezvoltate într-un „clopot de sticlă”.

Tratatul despre Antifragilitate este un îndreptar pentru a trăi într-o lume dominată de surprize, dar și de obsesia umană pentru predictibil și siguranță. Mesajul lui Taleb este unul revelator: numai antifragilul va supraviețui.

Nemții din România au trăit istorii imprevizibile, au luptat cu neprevăzutul și i-au supraviețuit. Ce putea fi mai greu decât să schimbi țara de câteva ori, să fii străin în aproape toate ipostazele vieții tale, să te supui ordinelor contradictorii, să fii lovit din toate părțile de mai multe ori și să o iei de la capăt de fiecare dată? Așa devii extrem de antifragil!

Doar că, pentru sași, într-un final, antifragilitatea căpătată nu le-a mai folosit la nimic. Decizia Germaniei de a-i readuce în țara de origine, de a-i include în marea masă a germanilor de acasă, le-a diluat consistența până la disoluție. Generații întregi de sași și șvabi stabiliți în Germania s-au topit în mulțime, s-au așezat confortabil în cadrul aproape perfect organizat al noii-vechii patrii, iar spiritul lor asprit de vicisitudini a cedat repede. S-au camuflat în mulțime, dornici să arate că s-au adaptat, că s-au integrat, dornici să nu fie altfel pentru a fi acceptați pe deplin, ca nemți-nemți.

Astfel, antifragilitatea lor n-a mai contat, odată ce au fost asimilați masei mari de germani din vechea patrie. Poate că, dacă ei ar fi rămas în România să lupte în continuare cu vremurile, distincți de restul populației, din ei ar fi ieșit acele energii necesare

pentru schimbările pe care le cerea mileniului trei în Estul continentului. Într-o Europa obosită, o Românie confuză, încă răsfățată, căci ea se află „acasă”, nemții de la noi ar fi putut fi cei care să împingă lucrurile înainte. Dar ei la începutul tranziției noastre aproape că au plecat cu toții. Unul anume, rămas la Sibiu, ajunge mai târziu președinte. Generațiile fraților lui, căliți de istorie, sunt acum la pensie în Germania, se uită la televizor și se mândresc cu președintele lor din Sibiu.

Dacă sașii tineri ar realiza că partea aceasta de lume este locul unde e nevoie de ei, de antifragilitatea lor, de curajul, de neînfricarea lor pentru a o reconstrui, poate s-ar întoarce. Hans Prömm, Paul Hemmerth și or mai fi și alții au înțeles că vine o vreme când de bunăvoie te întorci să faci ce conștiința ta știe că poate.

Autorul

Hint pe manșetă
coperta 3 sau 4

Se pare că sașii sunt cam de trei feluri: sași care au plecat și li se spune „sași de vară”, sași care au rămas precum Schlattner în Roșia, Hans în Richiș sau Caroline în Viscri și care schimbă lumea din jurul lor, sași care se întorc precum Paul Hemmerth sau Hans Prömm și sași care nu mai vin. Cei care au ales să nu părăsească locul suferinței – așa cum spunea unul dintre ei, ci să facă suferința să părăsească locul – schimbă lumea în fiecare zi.